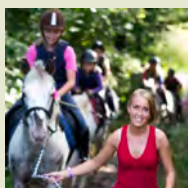

Olav Elgvin, Jon Rogstad og
Sarah Fossen Sinnathamby

Rurbane møter

Deltakelse og samhold blant ungdom
og kvinner på Stovner

Olav Elgvin, Jon Rogstad og Sarah Fossen Sinnathamby

Rurbane møter

**Deltakelse og samhold blant ungdom
og kvinner på Stovner**

© Fafo 2013

ISBN 978-82-7422-970-9 (papirutgave)

ISBN 978-82-7422-971-6 (nettutgave)

ISSN 0801-6143

Omslagsfoto: Erik Ruud

Omslag: Fafos Informasjonsavdeling

Trykk: Allkopi AS

Innhold

Forord	5
Sammendrag	7
1 Innledning	13
1.1 Omdømmet, virkelighetsbeskrivelser og rurbanitet	15
1.2 Kampen om virkeligheten	18
1.3 Metode og data.....	20
1.4 Gangen i rapporten.....	21
2 Stovner og Groruddalssatsingen	23
2.1 Glimt fra historien om Stovner	23
2.2 Stovner i dag	26
2.3 Groruddalssatsingen	30
3 Analytisk perspektiv på møteplasser og lokalsamfunn.....	33
3.1 Innledning	33
3.2 Skilpadden i oss alle og mangfoldige (lokal-)samfunn.....	34
3.3 Sosial kohesjon	36
3.4 Sosial kapital – brobyggende eller segregerende?	39
3.5 Rurbanitet.....	41
3.6 Mot en empirisk analyse.....	41
4 Møteplasser på Stovner	43
4.1 Møteplassene sett fra et klasserom	44
4.2 Stovner Senter – storstua for alle.....	45
4.3 Biblioteket – kultursenter og værested	52
4.4 Rommensletta – organisert idrett og uorganisert rekreasjon.....	59
4.5 Det tamilske senteret – etnisk møteplass	64
4.6 Liastua – en rest av «Stovner slik det var».....	71
4.7 Frivilligsentralen – der behov møter behov	74
4.8 Sameiene og borettslagene: integrering i praksis	77

5 Kvinner på Stovner: etniske liv	83
5.1 Stovnerfaktoren	83
5.2 Vanlige erfaringer	84
5.3 Ønsker for et bedre Stovner.....	96
5.4 Kvinner på Stovner: fem typer	98
 6 Ungdom på Stovner: fargeblinde liv.....	 101
6.1 Stovnerfaktoren	101
6.2 Vanlige erfaringer	102
6.3 Ønsker for et bedre Stovner.....	119
6.4 Ungdom på Stovner: fem typer	120
 7 Avslutning: sosialt samhold på Stovner	 123
7.1 Hva har vi gjort?	123
7.2 Hverdagen på Stovner: kontinuitet og endring	124
7.3 Vertikal og horisontal inkludering	126
7.4 Territoriell stigmatisering – Stovners rykte	127
7.5 Bridging og bonding	128
7.6 Rurbanitet.....	129
7.7 Kommunikasjon	130
7.8 Anbefalinger.....	131
7.9 Avsluttende betraktninger	133
 Litteratur	 135
Appendix	139

Forord

Denne rapporten har blitt til over en periode på fem måneder, fra august til desember 2012. Vi vil rette en stor takk til bydelsadministrasjonen på Stovner, som ga oss oppdraget og har vært til mye hjelp underveis. En spesiell takk rettes til Silje Gitlestad og Andreas M. Behring fra bydel Stovner. De har jobbet med prosjektet hos bydelen, og har utvist både kreativt engasjement og tålmodighet underveis i prosessen! Videre vil vi takke alle informantene som har stilt opp til både formelle og uformelle intervjuer. En stor takk også til publiseringsavdelingen på Fafo.

De utøvende forskerne i prosjektet har vært Olav Elgvin (forsker) og Jon Rogstad (prosjektleder). Videre har forskningsassistent og masterstudent Sarah Fossen Sinnathamby vært ansvarlig for den delen av datainnsamlingen som handler om Tamilsk ressurs- og veiledningssenter (TRVS). Hun er også hovedforfatter av delen i rapporten som handler om TRVS. Forskningsassistent Iqra Mushtaq Khan har vært ansvarlig for datainnsamling blant de norsk-pakistanske informantene og har gjennomført intervjuer på urdu og punjabi og senere oversatt intervjuene til norsk. Forskningsassistent Sadia Amer samlet inn data og informasjon om Stovner i den første fasen av prosjektet.

Jon Rogstad har vært hovedansvarlig for kapittel 1, 2, 3 og 7. Olav Elgvin har vært hovedansvarlig for kapittel 4, 5 og 6, utenom delen om TRVS i kapittel 4, som Sinnathamby har hatt hovedansvaret for, samt delen som omhandler idrett og Rommensletta i kapittel 4, som Rogstad har hatt hovedansvaret for. Prosjektgruppa har likevel jobbet seg gjennom rapporten i fellesskap.

Vi håper at noe av det vi har lært gjennom arbeidet kan vise seg å være relevant og interessant for andre, både for folk med tilknytning til Stovner og for folk med generell interesse for hva som skjer i det flerkulturelle Norge.

11. januar 2013

Olav Elgvin, Jon Rogstad, Sarah Fossen Sinnathamby

Sammendrag

Tema for denne rapporten er sosiale møteplasser på Stovner, og hvordan de kan bidra til å stimulere til økt deltakelse i lokalsamfunnet blant ungdom og kvinner. Utgangspunktet er at Stovner er endret: Fra å være et boområde preget av majoritetsnordmenn, er det i dag en av Oslos flerkulturelle bydeler. Denne utviklingen har medført noen utfordringer, ikke minst knyttet til hva som skal være limet i et nytt fellesskap, hvilke kjøreregler som må være til stede, samt hvordan nye møteplasser kan utvikles i et etablert bomiljø: Hva skal binde befolkningen på Stovner sammen i et felles lokalsamfunn? Det antas videre at felles møteplasser er arenaer for kommunikasjon mellom myndigheter, organisasjoner og beboere. Prosjektet er forankret i Groruddalssatsingen ut fra en ambisjon om å se potensial framfor problem.

Rapporten har tre hovedproblemstillinger: Hvordan brukes møteplassene på Stovner blant ungdom og kvinner? Hvordan er det å leve som ungdom eller kvinne på Stovner? Og hvordan kan Bydel Stovner kommunisere bedre med uformelle og formelle nettverk blant minoritets- og majoritetsgruppene?

Empirisk har vi valgt ut fire møteplasser, som er ulike med hensyn til aktivitet, grad av formell organisering og hvilken målgruppe de er rettet mot. De fire er: Stovner Senter – den kommersielle storstuen, biblioteket – et sted for å lese bøker og tidsskrifter, men også et sosialt møtested, Rommensletta – et sted for organisert og uorganisert aktivitet og idrett, Tamilsk ressurs- og veiledningssenter – en etnisk basert møteplass. I tillegg har vi gjennomført intervjuer med nøkkelinformanter fra tre andre møteplasser som vi også anså som viktige for Stovner: Liastua, som er en markastue, Frivilligsentralen på «Låven», og sameiene og borettslagene.

Perspektiv og metode

I rapporten lanseres begrepet *rurbanitet*, for å beskrive hvordan det rurale og det urbane glir inn i hverandre på Stovner, dels knyttet til samspill mellom natur (skog og mark) og urbane forhold (blokker, kjøpesenter og T-bane), dels for å betone at Stovner preges av verdier og levemåter som kombinerer det urbane og rurale.

Det er ikke enighet om hvordan man skal nærme seg virkeligheten på Stovner og i Groruddalen. I rapporten tar vi utgangspunkt i at det finnes to motstridende virkelighetsbeskrivelser; en idylliserende og «politisk korrekt» fortelling om flerkulturell harmoni, og en anti-snillistisk holdning som hevder at flerkultur skaper problemer.

Vår ambisjon har vært å komme bortenfor begge disse fortellingene og gi en stemme til det mangfoldet av erfaringer som finnes på Stovner.

Ambisjonen om å analysere møteplassene har lagt føringer på valg av teoretiske perspektiver i rapporten. En tilnærming vi har benyttet oss av, finner vi i litteraturen om sosial kohesjon. Med det mener man de prosessene eller kreftene som binder mennesker sammen i grupper i et (lokal-)samfunn. I vår sammenheng er møteplasser arenaer for å inngå i sosiale nettverk, både formelle – i form av for eksempel idrettslag, og uformelle – som på Stovner Senter. Relasjoner som dannes i nettverk skaper gjensidig tillit mellom dem som møtes. Videre kan tillit fungere som ringer i vannet. Den kan starte på ett sted, men kan spre seg utover og bli en mer generell tilstand i samfunnet. Inspirert av Robert Putnam er et viktig teoretisk skille i rapporten at møteplasser både kan være sammenbindende (bonding) og overskridende (bridging). I den førstnevnte typen nettverk er det en tendens til at medlemmene er svært like med hensyn til forhold som etnisitet, alder og religion, noe som skaper sterke bånd, mens det finnes lite interesse for kontakt med folk og grupper utenfor. Her kan følgelig homogeniteten ha ekskludering som (utilsiktet) konsekvens. Den andre typen sosiale møteplasser fungerer som bridging, det vil si at de er grenseoverskridende. De er mer åpne overfor nye medlemmer, og i tillegg er det kontakt mellom denne møteplassen og andre møteplasser. Her er heterogeniteten større. Med andre ord er det en lavere kollektiv identitet, men en desto sterkere følelse av å være en del av samfunnet rundt.

Andre begreper vi benytter oss av er *territorielt stigma* – at mennesker kan oppleve et stigma ved å høre til eller komme fra et bestemt geografisk område – og vertikale og horisontale relasjoner. Vertikale relasjoner er relasjoner som mennesker har oppover i systemet, for eksempel til bydel eller myndigheter. Horisontale relasjoner er relasjoner mennesker har til hverandre, til andre som er på samme nivå som en selv.

Rapporten er basert på bruk av flere data. Først og fremst har vi intervjuet informanter på de ulike møteplassene enkeltvis og i form av gruppeintervjuer. Noen av disse intervjuene har vært dybdeintervjuer, andre har vært kortere intervjuer direkte på møteplassene. Totalt har vi gjennomført 25 personlige dybdeintervjuer, 45–50 kortere intervjuer på møteplassene, og tre gruppeintervjuer. Vi har også gjort intervjuer med en rekke ekspertinformanter. I tillegg har vi gjennomført skoleundersøkelser i til sammen seks klasser, tre på Rommen ungdomsskole og tre på Stovner videregående skole. Skoleundersøkelsen ble gjennomført med bruk av standardiserte spørsmål (se vedlegg), hvor svarene ble registrert med bruk av mentometerknapper. I tillegg har vi tilbrakt mye tid på møteplassene, for slik ved selvsyn å observere hvordan de blir brukt.

Møteplassene

I rapporten har vi sett særskilt på hvordan de utvalgte møteplassene blir brukt. Vi viser i rapporten at disse møteplassene blir brukt på ulike måter. Stovner Senter fungerer

som en storstue for befolkningen på Stovner, der omtrent alle kommer innom fra tid til annen. Mens mange bruker senteret primært til å handle, er det andre som også benytter seg av det som et sted å være. Vårt funn er at senteret skaper tynne relasjoner eller bånd mellom mennesker, men ikke dyperegående bånd på tvers av etniske grupper. Senteret gjør at de ulike menneskene på Stovner må forholde seg til hverandres eksistens og anerkjenne at man lever i samme samfunn. Derimot skapes det lite dyperegående bånd mellom mennesker med ulik bakgrunn. Videre finner vi at det er et stort utnyttet potensial for informasjon og kommunikasjon på senteret.

Biblioteket har en annen funksjon. Noen kommer primært innom for å låne bøker, filmer eller musikk, mens andre benytter seg av biblioteket som et sted å være. Heller ikke biblioteket ser ut til å skape dyperegående etniske bånd mellom mennesker av ulik bakgrunn. Samtidig ser biblioteket ut til å være svært viktig for mange på Stovner, kanskje i særdeleshet barn og unge med minoritetsbakgrunn, som bruker det aktivt som et være- og lærested.

Rommensletta, som tidligere var en søppelplass, har blitt omgjort til et sted for organisert og uorganisert idrett og aktivitet. Idretten sliter litt med å tiltrekke seg jenter med innvandrerbakgrunn, samt med å holde på guttene. Det er videre en utfordring knyttet til det en informant omtaler som «foreldreløse barn». Med det menes unge som er aktive, men hvor foreldrene ikke tar så stor del i den frivillige innsatsen som idrettslagene mener at er nødvendig. Et viktig spørsmål er likevel knyttet til forholdet mellom frivillighet og fornyelse. På bakgrunn av intervjuene kan det spørres om hvorvidt de frivillige ildsjelene, som tidligere var en krumtapp innen idretten, er i ferd med å bli en hemsko på steder som Stovner, hvor mange unge etterspør andre aktiviteter enn de typisk norske.

Tamilsk ressurs- og veiledningssenter fungerer som et møtested for tamiler fra hele Oslo-området, og er et eksempel på et sammenbindende nettverk. TRVS bidrar til å skape vertikale bånd mellom det tamilske samfunnet i Oslo og bydel Stovner, men bidrar ikke til å skape horisontale bånd mellom nordmenn og tamiler. Samtidig kan TRVS ha en integrerende effekt på norsk-tamiler ved å tilby ressurser som gjør dem bedre rustet i møtet med det norske samfunnet. Leksehjelpen er det klareste eksempelet. Via foreldremøter og den uformelle praten på senteret kan dessuten foreldrene tilegne seg kunnskap om det norske skolesystemet, jobbsøkningsprosesser o.l.

I tillegg til disse fire møtestedene, der vi intervjuet mange informanter og selv gjorde observerende feltarbeid, gjorde vi intervjuer med nøkkelinformanter fra de tre møtestedene markastua Liastua, frivilligsentralen på «Låven» og borettslagene og sameiene. Nå utgjør selvfølgelig ikke de ulike borettslagene og sameiene ett fysisk møtested. De er imidlertid fysiske arenaer for møter og integrering som går igjen over store deler av Stovner. Et tydelig funn er at borettslagene fungerer bedre enn sameiene, ettersom folk som eier sin egen leilighet gjerne har større interesse i å ta vare på fellesområdene enn folk som bare leier – noe det er mange som gjør i sameiene. Videre finner vi at

borettslagene og sameiene er viktige arenaer for integrering, der folk lærer å forholde seg både til hverandre og til myndighetene. Det etniske og sosiale mangfoldet ser ut til å by på visse utfordringer når det gjelder kommunikasjon, men disse utfordringene overskygger likevel ikke at både borettslagene og sameiene på Stovner i det store og hele ser ut til å fungere relativt godt.

Frivilligsentralen er viktig for mange av brukerne, både de som melder seg som frivillige og de som tar imot hjelp. Frivilligsentralen har også vært fødselshjelper for noen viktige initiativ for frivillighet i bydelen. Samtidig kommer noen av Stovners utfordringer som flerkulturell bydel tydelig til syne i frivilligsentralens arbeid. Både de frivillige og brukerne har så og si utelukkende etnisk norsk bakgrunn. I de etniske minoritetsgruppene ser det ut til at de gamle som trenger hjelp i stor grad får hjelp av egen familie, slik at de ikke benytter seg av frivilligsentralen. På grunn av forpliktelser i familien er det heller ikke mange med minoritetsbakgrunn som melder seg som frivillige. Flere av de etnisk norske brukerne, som gjerne er eldre, får ikke den hjelpen de trenger fra egen familie. Mange av disse gir dessuten uttrykk for at de ikke ønsker hjelp fra «utlendinger». De etnisk norske som melder seg som frivillige, derimot, bærer ofte selv på psykososiale belastninger, og disse trenger mye oppfølging for å kunne fungere som frivillige. Det ser derfor ikke ut som frivilligsentralen i dag bygger bro mellom mennesker med ulik etnisk bakgrunn.

Liastua, Stovner og Vestli sin markastue, er svært viktig for mange av beboerne i området. Store deler av befolkningen ser ut til å dra innom Liastua, enten bare som mål for en kveldstur eller for å grille i sommerhalvåret, eller som et sted å drikke toddy og kakao under en skitur i vinterhalvåret. Driften av Liastua skjer utelukkende med utspring i det klassiske og etniske norske organisasjonslivet på Stovner. Mange innvandrere kommer innom Liastua i sommerhalvåret.

Kvinneliv og ungdomsliv

Etter å ha skrevet om hvordan møteplassene fungerer, fokuserer vi på hvordan ungdom og kvinner opplever å bo på Stovner. Kapittelet om kvinner har vi kalt etniske liv. Med det mener vi ikke at etnisitet – altså hvilken etnisk bakgrunn man har – er det eneste som preger hverdagen til kvinner på Stovner. Men feltarbeidet vi har utført antyder at for voksne kvinner på Stovner er etnisitet og det flerkulturelle mangfoldet den dimensjonen som mer enn alle andre preger deres opplevelse av hverdagen. Det gjelder både for kvinner med etnisk norsk og med innvandrerbakgrunn. Selv om mange – spesielt kvinner med innvandrerbakgrunn – gir uttrykk for at de setter pris på dette mangfoldet, er det også mange som uttrykker bekymring og uro for hva det vil bety for oppvekstmiljøet til deres barn.

Kapittelet om ungdom har vi kalt fargeblinde liv. Med det mener vi ikke at ungdom på Stovner er fullstendig fargeblinde og ikke preget av sin etniske bakgrunn. Men

kontrasten til foreldregenerasjonen er slående: Mange omgås på tvers av etnisitet, og det flerkulturelle blir i stor grad oppfattet som en selvfølge. De etnisk norske blant våre unge informanter uttrykte i stor grad at de trives på Stovner, og de syntes ikke at det var noen stor sak å vokse opp som en av mange etniske minoriteter i området. I tillegg viser vi at ungdom på Stovner har et komplekst og ambivalent forhold til hjemstedet sitt. På den ene siden opplever de at folk utenfor Stovner har et galt bilde av området, og mange sier at de er stolte over å komme fra Stovner. På den annen side er det mange som forteller om et oppvekstmiljø de beskriver som «røft» – der temperaturen i perioder kan være høy. Mange uttrykker at de ønsker å gjøre suksess og klatre oppover i samfunnet, og en del av denne klatringen innebærer å bo et annet sted enn Stovner.

Videre finner vi, både for ungdom og kvinner, at det å bo på Stovner innebærer et territorielt stigma som mange føler på: Flere gir uttrykk for at de møter negative reaksjoner når de sier at de kommer fra Stovner.

Anbefalinger

Vi konkluderer rapporten med at samfunnet på Stovner fungerer godt og ser ut til å reproduseres, på tross av den demografiske forandringen Stovner har vært igjennom de siste årene, med innflytting av mennesker med minoritetsbakgrunn og utflytting av mennesker både med etnisk norsk og med minoritetsbakgrunn. De grunnleggende strukturene i samfunnet, altså hvordan folk forholder seg til hverandre, fungerer godt og er ikke forandret i særlig stor grad. Unntaket her er den organiserte idretten, som ser ut til å slite med å rekruttere både jenter, eldre gutter og frivillige foreldre. Likevel mener vi at samholdet og deltakelsen kan bli enda bedre på Stovner, gitt tiltak som ikke er alt for ambisiøse. Våre anbefalinger til bydelen er forankret i behovet for bedre kommunikasjon, økt stolthet og mer aktivitet. Utfordringene vi har identifisert dreier seg dels om at kommunikasjonen kan bli bedre mellom bydel og beboere, og dels om at kommunikasjonen og kontakten kan bli bedre mellom ulike beboere.

Elektronisk storskjerm på senteret – for å bedre kommunikasjonen. Stovner senter er den eneste arenaen på Stovner der hele befolkningen kommer innom. Dette kan benyttes til å nå ut med informasjon. Vårt forslag er at det etableres en stor elektronisk oppslagstavle som er synlig i senterets førsteetasje, der arrangementer av ulike typer på Stovner blir annonsert.

Stikk-innom-kontor – for bedre kommunikasjon og tilgjengelighet. Dette er allerede etablert på Veitvet, der det har ført til at befolkningen har fått mer kontakt med bydelen, og at flere har fått kontakt med mennesker i andre etniske grupper. Vårt forslag er at et slikt kontor også bør lokaliseres på Stovner Senter.

Stolte Stovner – kunsten å gjøre stedet attraktivt for folk utenfor. Både ungdom og kvinner på Stovner gir uttrykk for at de opplever et stigma ved å bo på Stovner. Vi foreslår derfor at Stovner bør skaffe seg noe – et aktivitetstilbud, et landemerke eller noe annet – som folk assosierer med Stovner på en positiv måte, som også folk utenfor Stovner kan få et positivt forhold til og benytte seg av.

Ungdomsklubb – feltarbeidet blant ungdommen på Stovner viser at de ungdommene som er aktive og engasjerte har det svært godt på Stovner, mens de som ikke er aktive eller har noen spesielle fritidsinteresser ikke trives like godt i området. Videre er det mange ungdommer som bruker senteret eller biblioteket som et sted å være. Vi mener derfor at det er behov for et lavterskeltilbud til ungdom på Stovner, et sted å være eller en ungdomsklubb, der ungdom i tenårene kan tilbringe fritiden.

«Kultureliten i Norge er styrt av Oslos beste vestkant. De vet ikke hva som foregår på østkanten. De vet ikke hvilke talenter som rører seg der. Multi-millionindustrier som hiphop, skating, masse sang og kunst har ikke oppstått i Beverly Hills eller på Frogner. Det har oppstått i drabantbyen! Der hvor folk har kjent på spekteret av livet. Der hvor folk har en tørst og en glød etter å formidle noe. Dere er forbilder! Akkurat nå sitter det kids hjemme på Romsås, Holmlia, Hauketo, Vestli, Stovner og Grorud og sier «Yes we can!» på grunn av dere.»

Adil Kahn (dommer)
til dansegruppa T1T fra Stovner,
Norske Talenter,
TV2, 9. 11. 2012

1 Innledning

Stovner er mer enn et sted. Mye mer. Akkurat der hvor den store, grønne og frodige dalen folder seg ut, etter at du har lagt bak deg det meste av den gjenværende industrien i Oslo, Smart Club, bomringen og IKEA, ser du skiltet og avkjøringen Stovner.

Det første du legger merke til, er pyramideblokkene med den karakteriske trappeprofilen og verandaer som gir assosiasjoner til oppblåste takrenner. For oss som bor utenfor Stovner, er dette boliger som er mer kjent for hvordan de framtrer på utsiden, enn for livet på innsiden. Og til tross for at Selvaag har fått bygge i andre deler av byen og på ulike steder i landet, står blokkene på Stovner som stedets signatur. Ikke så underlig, vil noen si. Selvaag-blokkene, som vanligvis er forbeholdt boligformål, er på Stovner mest kjent for å romme kjøpesenteret. Men i stedet for å være plassert i ring rundt et torg, er dette hus som på Stovner utgjør stedets senter og sentrum. På den måten definerer Selvaag-blokkene mye av Stovners fysiske identitet og setter samtidig grenser for hva Stovner er og kan være.

Tilsynelatende.

For livet på Stovner handler selvsagt om mer enn det fysiske rommet. Og temaet for denne rapporten er livet slik det utspiller seg mellom husene. Mer konkret skal vi se på møteplasser, deltakelse og kommunikasjon. Av bydelen antas møteplassene å være arenaer som er av stor betydning for å fremme tre strategiske satsingsområder: identitet og tilhørighet, integrering og inkludering samt medvirkning og deltakelse.¹ Med møteplasser menes her formelle og uformelle arenaer for aktivitet og sosial kontakt.

¹ Strategiplanen for barne- og ungdomsarbeidet i Bydel Stovner 2011–2020.

Utfordringen, ifølge bydelens strategiplan (s. 16), er «å utvikle arenaer som bidrar til å skape gode ungdomsmiljøer som forebygger utvikling av kriminalitet, rus, vold og rasisme. [...] Ungdom har behov for attraktive og interessante tilbud i egen bydel, tilbudene må bidra til at de bruker tid i byen og ressurser i eget nærmiljø framfor å drifte ut av bydelen».

Ambisjon i rapporten er å identifisere måter møteplassene kan bidra til å stimulere til økt deltakelse blant ungdom og kvinner. Når befolkningen blir mer mangfoldig, er det viktig med møteplasser hvor folk kan møtes og utvikle en felles identitet og tilhørighet på tvers av kulturell bakgrunn (se f.eks. Algashi et al. red. 2012). I tillegg kan felles møteplasser være en arena for kommunikasjon mellom myndigheter, organisasjoner og beboere.

Vektleggingen av møteplassene gjør at rapporten har betydelig relevans for utformingen av bydelens politiske strategi, og prosjektet inngår som en del av Områdetløftet Stovner sentrum 2011–2016 og Groruddalssatsingen (se mer om Groruddalssatsingen i kapittel 2). Rollen som tilrettelegger er noe bydelen har politisk og administrativ kontroll over. Andre forhold som preger beboernes hverdag, vil i større grad være underlagt beslutninger på høyere lokalt/regionalt nivå (bystyret) eller nasjonalt nivå.

Deltakelse har blitt løftet fram som en særlig utfordring for området i programarbeidet rundt områdeløftet (Bydel Stovner 2011). I lys av dette tematiske omdreiningspunktet har rapporten tre problemstillinger:

- (i) Hvordan bruker ungdom og kvinner møteplassene på Stovner?
- (ii) Hvordan er det å leve som ungdom og/eller kvinne på Stovner?
- (iii) Hvordan kan Bydel Stovner kommunisere bedre med uformelle og formelle nettverk blant minoritets- og majoritetsgruppene?

Vi har valgt ut fire møteplasser som vi vil undersøke empirisk. Møteplassene er ulike med hensyn til aktivitet, grad av formell organisering og målgruppe de er rettet mot. De fire er:

- *Stovner Senter*: den kommersielle storstuen – det store kjøpesenteret ved T-banestasjonen på Stovner, som på mange måter fungerer som Stovners hjerte, der flesteparten av Stovners innbyggere er innom.
- *Biblioteket*: en ikke-kommersiell arena for kultur, der folk både kan oppholde seg, lese og bruke Internett, der folk kan studere og prate med hverandre, og der man kan låne filmer og bøker
- *Rommensletta*: en viktig arena for frivilligheten og idretten på Stovner, der det er mange ulike idrettsforeninger, og der folk også kan drive med idrett uorganisert

- *Tamilsk ressurs- og veiledningssenter*: et eksempel på en etnisk basert møteplass, som primært henvender seg til folk i en spesiell etnisk gruppe

I tillegg har vi gjennomført intervjuer med nøkkelinformanter fra tre andre møteplasser som vi også anså som viktige for Stovner:

- *Liastua* – en markastue som har åpent hver helg, dit mange Stovner-boere drar på tur
- *Frivilligsentralen på «Låven» (Nedre Stovner gård)*: en tjeneste drevet av Kirkens Bymisjon der mennesker som ønsker å gjøre noe frivillig for andre, kan melde seg for å bli formidlet til folk i området som trenger hjelp
- *Sameiene og borettslagene*: Selv om dette ikke er én møteplass, fant vi ut at vi var nødt til å skrive om dette ettersom sameiene og borettslagene sett under ett kanskje er den mest sentrale arenaen for samhandling for folk som bor på Stovner.

1.1 Omdømmet, virkelighetsbeskrivelser og rurbanitet

Vi innledet med å slå fast at Stovner er mer enn et sted. Ja, for det er også et rykte, en fortelling om en del av Groruddalen.

Det begynte trolig med et nummer av bladet *Sinnets Helse* i 1975, bedre kjent som «Stovnerrapporten». Den artikkelen lever fortsatt som et spøkelse blant ansatte i bydelen og blant mange Stovner-beboere. I den omtales gettotendenser, forfall og forvitring. Reaksjonene på artikkelen var sterke og antok en form av det Stanley Cohen 1972 har omtalt som «moralisk panikk», det vil si der folk begynner å frykte at et fenomen truer samfunnet eller samfunnets verdier (jf. Eriksen & Vestel 2012:17). Men «Stovnerrapporten» skulle ikke få stå alene. I april 2012 kom VG-Helg med et portrett av stedet under overskriften «Hva gikk galt på Stovner?» Ordene som er brukt nå nesten 40 år senere, er annerledes, men mye av den samme historien blir gjenfortalt: fortellingen om ildsjeler i idretten som opplever at de stanger hodet mot veggen – rikt illustrert av tomme fotballbaner. En av våre informanter, som selv er aktiv i fotballen på Stovner, kommenterte saken på følgende måte: «Så kom denne journalisten og var her noen timer på dagtid. Da var jo alle de unge på skolen, selvsagt. Tenk motsatt. Det skulle blitt en artikkel det, om det hadde vært fullt på banen når alle burde ha vært på skolen.»

Gjennom arbeidet med rapporten har vi identifisert to grunnleggende ulike fortellinger om stedet Stovner. Den ene fortellingen reflekterer synspunkter mange assosierer med en politisk korrekt venstreside, som ukritisk synes å lovprise et flerkulturelt fellesskap. Den andre kan forstås som en forlengelse av Rune Gerhardsens bruk av begrepet

«snillisme»², som i dag gjerne assosieres med politikk og retorikk mange forbinder med Fremskrittspartiet. I norsk offentlig debatt har denne fortellingen senest blitt eksemplifisert i samfunnsforskeren Asle Tojes bok *Rødt, hvitt og blått* (Toje 2012), der han blant annet hevder at vanlige majoritetsinnbyggere i innvandrertette områder aldri har blitt bedt om å være integreringsagenter. Kampen om å definere virkeligheten utspilles i det lokale, men også i media og i akademien.

Også to oppslag i *Dagsavisen* illustrerer at det finnes ulike oppfatninger av Stovner. I det første oppslaget ble åtte majoritetsnorske mødre intervjuet, under overskriften «Sammen mot splittelse». Samtalen med journalisten dreide seg om ulike utfordringer knyttet til å vokse opp på et flerkulturelt Stovner. Mødrenes hovedbekymring dreide seg om andelen med minoritetsbakgrunn eller, mer konkret, fraværet av kontakt mellom majoritet og minoritet. Disse mødrene satte ord på en bekymring som ofte tematiseres i både media og politiske debatter. Fra deres ståsted synes ikke utfordringen først og fremst å være mangel på møteplasser, snarere manglende møter på de plassene som eksisterer. Avslutningsvis i intervjuet sa en av mødrene:

Jeg har fått spørsmål som «Hvorfor bor dere på Stovner? Dere er da ressurssterke nok til å flytte». Da jeg var på alpinrenn med ungene, var det en mor som overrasket utbrøt: «Er det virkelig noen som bor på Stovner og driver med alpint?» En annen lurte på om det fantes leiligheter som var store nok til en familie på seks. At vi bodde i enebolig, var liksom helt utenkelig, ler Hanne og rister på hodet. (*Dagsavisen* 5. desember 2011).

Få dager senere svarte en 19-årig majoritetsnorsk gutt, Rasmus Olstad Semmerud, med et motinnlegg med tittelen «Stolte Stovner». I teksten la han vekt på sin flerkulturelle venneflokk, at mange lykkes i utdanningssystemet – og ikke minst at utviklingen, etter hans mening, gikk i riktig retning.

Når noen spør hvor jeg er fra, sier jeg ikke at jeg er fra Oslo, men fra Stovner. Hvorfor? Jo, fordi jeg er stolt av stedet mitt. Jeg er utrolig stolt over å kunne kalle meg en Stovner-gutt. Jeg kunne ikke drømt om en bedre oppvekst enn den jeg har hatt her, og det er jeg ikke alene om. Vi «Stovner-produkter» bryr oss ikke om [om] naboen er hvit eller brun. De som bryr seg om det, er de som ikke vil akseptere at vi lever i et flerkulturelt samfunn. De som ikke gir de som ser annerledes ut, en sjanse. De som ikke er født og oppvokst her og kjenner miljøet (*Dagsavisen* 14. desember 2011).

² Begrepet snillisme ble kjent da Rune Gerhardsen brukte begrepet i en TV-debatt 13. juni 1991. I boka *Snillisme* på norsk (1991) definerer han begrepet slik: «Jeg har brukt ordet som betegnelse på det fenomenet at vi som samfunn, i det godes hensikt, har tøyd systemet mot den ekstreme og misforståtte velvillighet. De gode idealer trekkes ut i parodier. Alle krav skal innfris, alle problemer skal løses, og alle menneskelige vanskeligheter skal ivaretas.»

Om 19-årige Rasmus og de åtte mødrene har ulike erfaringer fra Stovner, skal det imidlertid framheves at de synes å ha en felles oppfatning om at problemet ikke er knyttet til innvandrere i seg selv, men til manglende kontakt, tilknytning og fellesskap.

Deler av heterogeniteten i Bydel Stovner antydnet vi innledningsvis gjennom påpekningen av forholdet mellom grå blokker og grønne lunger. Men bredden er videre, og kontrastene er flere. Fra senteret er det for eksempel ikke lenger enn 100 meter til Øvre Fossum gård, hvor det er en stall med plass til 34 hester. Gården ligger flott plassert, mellom senteret på den ene siden og eneboliger og rekkehus på den andre. I det sistnevnte området preges Stovner av moderniserte funkishus, med omkringliggende eplehager, det var i disse hagene mødrene som er omtalt foran, ble intervjuet. Lenger unna finnes det en markastue (Liastua), men om man går den andre veien, er det idrettslag, musikkcenter (Stovner Rockefabrikk) og en T-banestasjon.

Ja, Stovner er mer enn et sted. Det er en forbindelse mellom natur og kultur. Vi lanserer i denne rapporten begrepet *rurbanitet*, for på den måten å sette ord på at på Stovner griper det rurale og det urbane inn i hverandre, og at de to faktorene til sammen utgjør stedet (begrepet utdypes i kapittel 3). Samspillet mellom natur og urbanitet er noe mange av våre informanter har framhevet i intervjuene vi har gjennomført. Likevel er dette en type mangfold som er lite kjent utenfor bydelen. Begrepet *rurbanitet* vil derfor dels bli brukt beskrivende, for å fange opp denne typen mangfold, dels i en videre betydning, for å betone at Stovner preges av verdier og levemåter som kombinerer det urbane og rurale.

Utgangspunktet for denne rapporten er at Stovner er endret: fra å være et boområde preget av majoritetsnordmenn er det i dag en av Oslos flerkulturelle bydel. Denne utviklingen har medført noen utfordringer, ikke minst knyttet til hva som skal være limet i et nytt fellesskap, hvilke kjøreregler som må være til stede, samt hvordan nye møteplasser kan utvikles i et etablert bomiljø: Hva skal binde befolkningen på Stovner sammen i et felles lokalsamfunn – det man på fagspråket gjerne omtaler som *sosial kohesjon*? (Dette begrepet skriver vi mer om i kapittel 3.)

Vår oppfatning er at i stedet for ensidige fortellinger om mangfoldet trengs det flersidige fortellinger om mangfoldige erfaringer. Det innebærer ikke at vår forskning er en del av de politiske grepene som gjøres på Stovner, men utgangspunktet for oppdraget er politisk. Prosjektet er forankret i Groruddalssatsingen ut fra en ambisjon om å se potensial framfor problem.

1.2 Kampen om virkeligheten

Det er ikke enighet om hvordan man skal nærme seg virkeligheten på Stovner og i Groruddalen. Som nevnt konkurrerer to motstridende virkelighetsbeskrivelser, en idylliserende og «politisk korrekt» fortelling om flerkulturell harmoni og en antisnillistisk holdning som hevder at flerkultur skaper problemer. Uenigheten begynner allerede når det gjelder hva utfordringene på Stovner og i Groruddalen egentlig dreier seg om. Levekårsforskningen har identifisert betydelige utfordringer i Groruddalen knyttet til sentrale forhold som helse, inntekt og sysselsetting (Nadim 2008; Algashi et al. 2012). På den andre siden viser undersøkelsene at mennesker som er bosatt i Groruddalen, gjennomgående er svært fornøyde med stedet. De både trives godt og oppgir å ha god kontakt med naboer.

Når det gjelder forståelsen av dette, begynner uenigheten: Bør levekårsutfordringene knyttes til den etniske sammensetningen, eller handler det snarere om utfordringer knyttet til klasse og klasseforskjeller i samfunnet mer generelt? (Se også Kjeldstadli 2008.) Som vi senere kommer tilbake til, er det flere studier som indikerer at det i stor grad er folk med lav utdanning som flytter til Groruddalen. I den sammenheng er det også vist at andelen sysselsatte er lavere i Groruddalen enn i resten av Oslo. Som tidligere påpekt av *Midtveisevalueringen av Groruddalssatsingen* (Ruud et al. 2011) er det underlig at så få tiltak er satt inn for å øke innpasset i arbeidsmarkedet.

Andre hevder at utfordringen ikke primært dreier seg om klasse og økonomi, men om samhörighet og fellesskap. I den ene av de to fortellingene vi refererte til innledningsvis – flerkultur som problem – blir det blant annet hevdet at andelen innvandrere i dalen fører til forvitring og segregering. At én dominerende virkelighetsforståelse er at fellesskapet var bedre før, står ikke til å fornekte. Det kommer fram både i intervjuet med de åtte mødrene fra Stovner, i Asle Tojes bok og i spredte oppslag i media. Men alle deler ikke denne oppfatningen. Ser man på statistikken, synes ikke samholdet i Groruddalen å være dårligere enn andre steder i byen (Nadim 2008). Og gitt at beskrivelsen av utviklingen mot parallellsamfunn er riktig, er det heller ikke sikkert at dette alltid vil utgjøre et problem. Hvor nær trenger man å være sine naboer? Kan det, paradoksalt nok, være at mangel på kontakt er en forutsetning for at mange mener at de trives i drabantbyene – altså en mekanisme av typen «høye gjerder gir gode naboer»?

Videre er det stor uoverensstemmelse mellom hva folk utenfor Groruddalen og Stovner tenker om området, og hvordan folk på Stovner og i Groruddalen selv oppfatter hjemstedet. I en av datainnsamlingsmodulene i dette prosjektet – en skoleundersøkelse med 131 elever som går på henholdsvis ungdoms- og videregående skole – kom det klart fram at det dårlige ryktet var det som flest oppfattet som et problem med Stovner (se kapittel 6). Samtidig var det hele ni av ti som mente at folk utenfor Stovner ikke vet hvor bra det er på stedet. En av utfordringene handler derfor ikke om hvordan det er på

Stovner, men hva beboere i bydelen antar at andre tror om stedet, noe som rimeligvis vil virke inn på egne oppfatninger av bomiljøet.

I denne rapporten skal vi ikke gi noen endelige svar på spørsmålene vi har nevnt her: Om utfordringene på Stovner og i Groruddalen primært dreier seg om klasse eller kultur, eller om det er slik at økende etnisk mangfold fører til oppsplitting av fellesskapet. Det vi håper, er å bidra til å skape en mer flersidig fortelling, der de mangfoldige erfaringene på Stovner kan komme til uttrykk. Et sentralt element i en slik flersidig fortelling er å vise at Stovner er mer enn blokker, og løfte fram det mange av menneskene som er bosatt på stedet, har fortalt oss: at noe av det som gjør Stovner unikt for dem, er blandingen av natur og det urbane. Det er dette vi har kalt rurbanitet.

Videre er et utgangspunkt for oss at mennesker har til felles at vi er sosiale, og, enda viktigere, at vi er meningssøkende. Dersom befolkningen på Stovner oppfattet at deltagelse på møteplassene er viktig – for sosialt liv eller mening – så ville de delta. Men mangfold og heterogenitet har utfordret grensene for hvem «vi» er, og folk tenker i dag at det er mange ulike veier til det gode liv. Antakelig er det deler av befolkningen på Stovner som ikke slutter opp om majoritetens eller myndighetenes oppfatning av hva som er viktig, og derfor ikke nødvendigvis deltar på de samme møteplassene. I arbeidet med rapporten ønsket vi å ha en åpen tilnærming til om problemet ligger hos minoritetene, hos majoriteten, hos myndighetene eller i feltet midt imellom – i koblingen mellom ulike mennesker og ulike grupper. Dersom visse grupper ikke deltar like mye i samfunnet som andre, kan problemet være at de ikke vil – men det kan også være at vi ikke slipper dem til.

Man kan også tenke seg majoritetsbefolkningen gir uttrykk for et ønske om inkludering, men at det med denne intensjonen også ligger klare føringer for hva man skal ha felles, og hvordan fellesskapet skal arte seg. Et eksempel kan være endringene innen den organiserte idretten. Det er lett å peke på de uheldige effektene dersom majoriteten og minoritetene systematisk ikke driver med samme idrett. Men hva er riktig vurdering her – har de majoritetsnorske ildsjelene rett når de fortviler over at innvandrerungdom ikke er så tent på å gå langrenn, eller har minoritetsungdommen rett når de gir uttrykk for frustrasjon over at majoritetsorganisasjonene ikke tilpasser aktivitetene etter deres ønsker og behov?

Det store spørsmålet er så hva som kan være felles møteplasser på et sted som Stovner, og hva som skal til for å få dem virksomme, altså bli steder hvor folk faktisk møtes. Møteplassene kan være steder som forener og omdefinerer mangfold til enfold, eller kan de være steder som kommuniserer og anerkjenner forskjeller og dermed framstår som meningsfulle for alle, til tross for ulik bakgrunn.

1.3 Metode og data

Rapporten er basert på bruk av flere ulike metoder. For det første har vi gått gjennom en bred tilgang av sekundærlitteratur. Dette er dels forskning om Groruddalen, dels utredninger og forskjellige omdømmeundersøkelser. I tillegg har vi brukt nettet aktivt for å identifisere hva som er tilgjengelig av tilbud fra bydelen og de ulike tilbudene som finnes i Bydel Stovner.

Den viktigste delen av datainnsamlingen har likevel bestått av observerende feltarbeid på møteplassene vi valgte ut. Utgangspunktet for rapporten var at vi skulle studere et avgrenset geografisk område på Stovner, nemlig sentrumsområdet. Møteplassene vi har valgt, ligger alle innenfor dette sentrumsområdet og ikke i de andre delene av bydel Stovner. Underveis i rapporten vil vi likevel referere til dette sentrumsområdet som «Stovner», ettersom det er det folk i området kaller det.

I tillegg til dette feltarbeidet gjorde vi en serie intervjuer med en rekke informanter fra de ulike møteplassene. Vi har både intervjuet folk enkeltvis og gjennomført flere gruppeintervjuer. Totalt har vi gjennomført 25 personlige dybdeintervjuer, 45–50 kortere intervjuer på møteplassene og tre gruppeintervjuer. For å rekruttere informanter har vi benyttet ulike teknikker. I noen grad har vi fått hjelp av bydelsadministrasjonen, men vi har også oppsøkt de ulike møteplassene og aktivt tatt kontakt med personer på stedet. For lettere å komme i kontakt med kvinner med minoritetsbakgrunn, som kan være skeptiske til å bli kontaktet av fremmede menn, benyttet vi oss av to kvinnelige forskningsassistenter. Iqra Mushtaq Khan gjennomførte flere av intervjuene med norsk-pakistanske jenter og kvinner på punjabi eller urdu og oversatte dem senere til norsk. Sarah Fossen Sinnathamby gjennomførte intervjuene med jentene og kvinnene med tamilsk bakgrunn på norsk. Den ene av forskerne – Olav Elgvin – prater grunnleggende arabisk og kom slik lettere i kontakt med informanter med arabisk eller somalisk bakgrunn (ettersom en del somaliere prater arabisk).

Styrken ved kvalitative intervjuer – med et løst design – er at vi kan lære om feltet underveis i datainnsamlingen. I denne sammenheng kan idealet formuleres som at vi trengte svar på spørsmål som vi på forhånd ikke hadde nok kunnskap til å formulere. Vi har likevel satt opp en spørreguide, som i størst mulig grad sikret at en del av de viktige emnene ble tatt med. Spørreguiden er med i vedlegget. Vi har valgt en såkalt eksplorerende tilnærming, for på den måten å kunne stille siste informant andre typer av spørsmål enn den første. En innvending mot en kvalitativ design er at den ikke gir grunnlag for å trekke generaliserbare slutninger. Vi kan følgelig ikke på bakgrunn av våre data si at funnene gir et dekkende bilde av situasjonen på Stovner. Det er en fare for at vi har rekruttert informanter med visse kjennetegn, som av den grunn har hindret oss i å se variasjonen i synspunkter på stedet.

I tillegg til de mer tradisjonelle metodene for å innhente data har vi gjennomført skoleundersøkelser i til sammen seks klasser, tre på Rommen ungdomsskole og tre

på Stovner videregående skole. Skoleundersøkelsene ble gjennomført med bruk av standardiserte spørsmål (se vedlegg), hvor svarene ble registrert med bruk av mentometerknapper. Konkret innebar det at vi leste opp og viste spørsmålene og svaralternativene med bruk av PowerPoint. Elevene kunne da trykke på det svaralternativet de ønsket. Undersøkelsene var anonyme, men det kan innvendes at det oppsto en viss gruppedynamikk når hele klasser var samlet i ett rom for å svare på samme spørsmål. Fordi svarfordelingen ble vist på lerret, ble reaksjonene til elevene også en viktig del av datainnsamlingen. Vi brukte også den muligheten som fulgte av at vi kunne spørre dem om hva de mente, og ikke minst om hvordan de ville forklare svarfordelingene som framkom.

I tillegg til dette har vi underveis i prosessen gjennomført flere intervjuer med såkalte ekspertinformanter, altså informanter som har ekspertkunnskap om prosessene vi ønsket å forstå. Disse inkluderte nøkkelinformanter i bydelsadministrasjonen, ansatte og/eller frivillige ved alle møteplassene vi studerte, eiendomsめglere på Stovner, politimenn på Stovner politistasjon med lang fartstid fra bydelen, lærere ved skolene i bydelen, ansatte i helsevesenet i bydelen, samt styreledere i borettslag og sameier.

Til sist, vi har også inkludert noen kortere narrativer som er skrevet av en mor med pakistansk bakgrunn som er bosatt på Stovner. Hun er gitt fritt spillerom til å skrive om det hun synes er viktig ut fra tematikken i rapporten.

1.4 Gangen i rapporten

Vi åpnet rapporten med å tegne et generelt bilde av situasjonen på Stovner og skissere noen innledende problemstillinger. Dette er et nødvendig bakteppe for å forstå situasjonen for ungdom og kvinner og hvilken betydning de felles møteplassene kan ha. Rurbanitet var et begrep vi lanserte for å begrepsfeste møtet mellom det urbane og det rurale (landlige). Dette møtet handler både om den fysiske utformingen på Stovner, der blokker, kjøpesenter og grøntområder møtes, og om det sosiale – småstedets sosiale strukturer lever side om side med storbyens sosiale problemer.

I kapittel 2 tegner vi opp et bilde av situasjonen på Stovner – noe vi mener er en forutsetning for å forstå funnene i resten av rapporten.

I kapittel 3 skisserer vi kort de teoretiske perspektivene vi benytter oss av. Vi vil særlig legge vekt på perspektiver fra litteraturen om sosial kohesjon og *sosial kapital*. Et sentralt skille er forholdet mellom de organiserte og de ikke-organiserte møteplassene og herunder perspektiver om sivilsamfunnets inkluderende kraft.

I kapittel 4 beskriver vi så hvordan møteplassene fungerer gitt dette sammensatte bildet. Vi valgte å studere fire møteplasser spesielt inngående: Stovner Senter, biblioteket, Tamilsk ressurs- og veiledningssenter på Rommen samt Rommensletta, en

idrettsarena som rommer mange ulike idretter og organisasjoner. I tillegg gjorde vi oss kjent med tre andre møteplasser – Liastua (en markastue), frivilligsentralen på Nedre Fossum Gård og borettslagene/sameiene – som riktignok ikke er én fysisk møteplass, men flere, disse undersøkte vi gjennom intervjuer med ressurspersoner fra de ulike borettslagene og sameiene.

I kapittel 5 beskriver vi situasjonen for kvinner på Stovner. Ettersom dette er et kvalitativt orientert prosjekt, er ikke formålet her å tallfeste virkeligheten, altså å beskrive levekår ut fra objektive indikatorer som yrkesdeltakelse, inntekt eller utdanning. I stedet ser vi på innholdet eller opplevelsen av livet på Stovner for voksne og eldre kvinner, noe man kan komme nærmere med kvalitative tilnærminger. Vi har valgt å kalle dette kapittelet etniske liv. Med det mener vi ikke at etnisitet – altså hvilken etnisk bakgrunn man har – er det eneste som preger hverdagen til kvinner på Stovner. Tvert imot. Men feltarbeidet vi har utført, antyder at for voksne kvinner på Stovner er etnisitet og det flerkulturelle mangfoldet den dimensjonen som mer enn alle andre preger deres opplevelse av hverdagen. Det gjelder både for kvinner med etnisk norsk og med innvandrerbakgrunn. Selv om mange – spesielt kvinner med innvandrerbakgrunn – gir uttrykk for at de setter pris på dette mangfoldet, er det også mange som uttrykker bekymring og uro for hva dette vil gjøre med oppvekstmiljøet til deres barn.

I kapittel 6 beskriver vi situasjonen for ungdom på Stovner. Dette kapittelet har vi kalt fargeblinde liv. Med det mener vi ikke at ungdom på Stovner er fullstendig fargeblinde og ikke skulle være preget av sin etniske bakgrunn. Men kontrasten til foreldregenerasjonen er slående: Mange omgås på tvers av etnisitet, og det flerkulturelle blir i stor grad oppfattet som en selvfølge. De etnisk norske blant våre unge informanter uttrykte i stor grad at de trives på Stovner og ikke syntes at det var noen «big deal» å vokse opp som en av mange etniske minoriteter i området. I tillegg er vår erfaring at ungdom på Stovner har et komplekst og ambivalent forhold til hjemstedet sitt. På den ene siden opplever de at folk utenfor Stovner har et galt bilde av området, og mange sier at de er stolte over å komme fra Stovner. På den annen side er det mange som forteller om et oppvekstmiljø de beskriver som «røft» – der temperaturen i perioder kan være høy. Mange uttrykker at de ønsker å gjøre suksess og klatre oppover i samfunnet, og en del av denne klatringen innebærer å bo et annet sted enn Stovner i framtiden.

Kapittel 7 oppsummerer funnene i rapporten og diskuterer hvordan kommunikasjonen mellom mennesker fungerer på Stovner. Vi kommer også med anbefalinger til hvordan Stovner kan utvikles videre.

2 Stovner og Groruddalssatsingen

Formålet med dette kapittelet er å gi en kort innføring i utviklingen fram mot det Stovner er i dag. Dels vil vi beskrive utviklingen med bruk av tilgjengelig statistikk, dels er det relevant å plassere stedet som en del av dagens politiske debatt. Mer konkret innebærer det sistnevnte å redegjøre for hovedtrekk i Groruddalssatsingen, som Stovner er en del av.

2.1 Glimt fra historien om Stovner

Sporene av menneskelig aktivitet i området rundt Stovner går langt tilbake i tid. De første gårdene er datert tilbake til 1200-tallet, men allerede på 500-tallet ble området valgt som sted for å anlegge vei, Oldtidsveien.³

Den første mer omfattende boligbyggingen skjedde allerede tidlig på 1900-tallet, og fram til midten av 1960-tallet ble det bygget sporadisk på ulike områder i bydelen. For eksempel ble det som i dag gjerne kalles Gamle Stovner, bygget omkring 1910. Den store endringen skjedde imidlertid med etableringen av drabantbyene fra slutten 1960-tallet. Foruten blokker ble da større institusjoner som skoler, barnehager, kjøpesenter, fritidsklubb og T-bane realisert. Stovner ble særlig kjent for de allerede nevnte pyramidehusene, som Selvaagbygg hadde ansvar for. Og blant dem ble kjøpesenteret, som tidlig var et viktig samlingssted, planlagt i 1969 og realisert i årene 1973–1975 (www.byantikvaren.no).

I den tidlige utbyggingen av drabantbyen på Stovner var OBOS i førersetet. Først og fremst med Stovner borettslag, som var innflyttingsklart i perioden 1966–1969. Året etter, i 1970, ble Stovner skole åpnet, mens fritidsanlegget Stovnerbanen var klart i 1974. Utbyggingen, og senere levekårene, har imidlertid vært noe ulike i bydelens ulike delbydeler (Nadim 2008). Stovner bydel inkluderer, foruten Stovnerområdet, Vestli, Fossum, Rommen, Haugenstua og Høybråten.

På 1960- og 1970-tallet var det stor tilflytting til Stovner. Både mennesker med bakgrunn i arbeiderklassen og mennesker fra middelklassen, deriblant en del funksjonærer og ansatte i det offentlige, flyttet til området. Dette var perioden da den såkalte

³ www.stovnerporten.no

Stovnerrapporten kom, og det ble rapportert om sosiale problemer. Informanter i bydelsadministrasjonen og i politiet mener i dag at dette var en slags sosial «innkjøringsfase», der bydelen måtte *sette seg* – Stovner var nemlig en av de siste drabantbyene som ble bygget. Forholdene ble nemlig raskt bedre: Folk bodde seg sammen og fant fram til gode former for sosialt samhold.

Ansatte i bydelen hevder at et viktig vendepunkt for Stovner og Groruddalen generelt kom i 1983, da Willoch-regjeringen liberaliserte boligmarkedet. Det som skjedde da, var at borettslag fikk mulighet til å gjøres om til sameier. Folk som hadde borettslagsleiligheter, kunne slik tjene gode penger nærmest over natta ved å selge ut leilighetene sine. Dette gjorde at mange av blokkene på Stovner, som fram til da hadde vært borettslag, ble sameier. Det medførte langt større utleieandel og gjorde at flere av beboerne på Stovner bodde der i kortere perioder og dermed var mindre interessert i å bidra til blokkenes ve og vel. Samtidig leide Oslo kommune en god del leiligheter som skulle brukes til å huse personer med psykososiale og fysiske utfordringer. En av årsakene til det var at noen av blokkene på Stovner var bygget progressivt og forut for sin tid og derfor var bedret tilpasset personer med nedsatt funksjonsevne. Resultatet ble at Stovner fikk en høyere andel mennesker med psykososiale og fysiske utfordringer enn en del andre bydeler.

Utover på 1980- og 1990-tallet endret den demografiske sammensetningen på Stovner seg. Det var rimeligere å leie eller kjøpe leilighet på Stovner enn i mange andre områder av byen. Mange innvandrerfamilier flyttet derfor til området – og til andre deler av Groruddalen – fordi de store leilighetene gjorde at man fikk mye for pengene. Innvandrerandelen i bydelen har gradvis økt, og det har også virket som om en del beboere med etnisk norsk bakgrunn har flyttet ut. Samtidig er det også en del innvandrerfamilier som flytter ut – når de får mer penger, er det flere som ønsker å bo i et hus, og da gjerne utenfor Oslo.

Parallelt med denne utviklingen har bydelsadministrasjonen i mange år vært kjent som et dynamisk arbeidsfellesskap som har klart å tiltrekke seg dyktige mennesker. Bydelen har satt i gang mange tiltak for å bidra til utvikling og samhold på Stovner. I tillegg har Stovner siden 1991 huset politistasjonen for hele Groruddalen. Også denne politistasjonen har blitt kjent som et progressivt og dynamisk miljø, der nye tilnærminger og tanker tas i bruk, for senere å bli implementert i andre deler av politistyrken i resten av landet, blant annet den såkalte Stovnermodellen, som legger vekt på samarbeid mellom politi, skole og barnevern.

I dag er det et bredt spekter av tilbud i bydelen. Deriblant seks grunnskoler, 27 barnehager, politi, helsestasjoner, Stovner Rockefabrikk, aktivitetshus, Haugenstua Scene, Nedre Fossum Gård, Osloundommens Motorsenter, Rommen Scene osv.⁴ Mange av stedene over er rettet mest mot bydelens befolkning. Det finnes imidlertid

⁴ Se mer på www.stovnerungdom.no.

tilbud som strekker seg videre, blant annet den nevnte Rockefabrikken, som er et sted som samler musikere fra hele byen. To andre og svært ulike steder er Motorsenteret og Haugenstua Skatepark.⁵ Bare skateparken tiltrekker seg om lag 40 000 skatere i året fra byen og fra resten av landet.

Et annet sted som tiltrekker seg mennesker fra langt utenfor Stovner, er Tamilsk ressurs- og veiledningssenter, som kan ses som eksempel på det vi vil kalle etnisk nettverk. I det ligger det at nettverket i hovedsak er rettet mot én gruppe. På senteret gis det opplæring i tamilsk språk og kultur i tillegg til leksehjelp. Senteret viser hvordan en lokalt forankret møteplass kan inngå i et langt større transnasjonalt nettverk.⁶ Andre transnasjonale referanser er hiphop og graffiti. Fra Stovner fikk graffiti en særskilt plass i norsk historie fordi Sporveien midt på 1980-tallet inviterte ungdom til å utsmykke Stovner T-banestasjon.

I historien om Stovner har også idretten en stor plass. Endringen i hva som tilbys, og hvem som deltar, er inntak til å si noe mer allment om utviklingstrekkene i bydelen. I tillegg er idrett en arena som man innenfor forskningen om sivilsamfunn ofte antar at har et særskilt potensial for inkludering. Mens arbeidslivet antas å være av vital betydning for voksne, er skole og idrett sentrale arenaer for barn og unge.

På Stovner var Stovnerkameratene klubben. Den ble stiftet i 1952 og driver i dag med friidrett, sykkel og langrenn. Tidligere hadde klubben et fotballag, Stovnerkameratene Ballklubb, men i 1997 ble klubben slått sammen med Smedstua Idrettslag, og den nye klubben ble gitt navnet Rommen Sportsklubb. I intervjuene vi har gjennomført, blir det framhevet at et problem for idretten er at man i for liten grad har lyktes med å rekruttere minoritetsungdom. Det er imidlertid viktig med en foreløpig problematisering av dette punktet. Mens de tradisjonelle idrettene, som i stor grad er samlet i Stovnerkameratene, har vanskelig for å rekruttere fra alle deler av befolkningen, er situasjonen en annen for fotballen. Det er også en mer global idrett, og i Rommen Sportsklubb speiles dette av lagene i de ulike aldersgruppene. Problemet for fotballen synes først og fremst å dreie seg om en kjønnsforskjell, mer konkret å rekruttere jenter med innvandrerbakgrunn. Som vi skal se senere, har imidlertid klubben gjort visse forsøk som tidvis har vært en suksess, tidvis ikke.

Man kan imidlertid spørre hva som egentlig er problemet: at ungdom med innvandrerbakgrunn ikke engasjerer seg i de tradisjonelle norske idrettene, eller at idretten ikke har et tilbud som dagens befolkning synes er tilstrekkelig interessant? Sikkert er det at en rekke «nye» idretter har vokst fram. Blant dem er cricket, basketball og frisbee. Dette er imidlertid ikke idrett som bare rekrutterer minoritetsungdom. For eksempel er verdensmester, Sune Wentzel, fra Stovner Frisbee klubb.

⁵ <http://www.motorklubben.com/haugenstua-skatepark/>

⁶ Tamilsk ressurs- og veiledningssenter blir mer inngående studert i en masteroppgave som for tiden er under utarbeiding av Sarah Fossen Sinnathamby.

2.2 Stovner i dag

Groruddalen består av fire bydeler, Alna, Bjerke, Grorud og Stovner. Ifølge Statistisk sentralbyrå var det 134 210 som var bosatt i en av disse bydelene ved inngangen til april 2012, noe som vil si om lag 22 prosent av Oslos befolkning. Målt i befolkning er Alna den største bydelen, med nær 47 786 innbyggere, mens de tre andre er om lag jevnstore, med henholdsvis 30 554 (Stovner), 29 090 (Bjerke) og 26 777 (Grorud) (jf. tabell 2.1).

Tabell 2.1 Befolkningen i Oslo etter bydel og innvandrerbakgrunn.

Bydel	Befolkningen i alt	Antall med innvandrerbakgrunn	Prosent med innvandrerbakgrunn
Hele Oslo	613 282	181 343	29,6
Stovner	30 554	14 707	48,1
Gamle Oslo	44 948	16 828	37,4
Grünerløkka	49 307	16 306	33,1
Sagene	35990	8874	24,7
St. Hanshaugen	34 109	8405	24,6
Frogner	52 531	12 793	24,3
Ullern	31 275	4969	15,9
Vestre Aker	45 186	6817	15,1
Nordre Aker	48 432	8209	16,9
Bjerke	29 090	11 601	39,9
Grorud	26 777	11 677	43,6
Alna	47 786	22 600	47,3
Østensjø	47 164	10 307	21,9
Nordstrand	47 696	6953	14,6
Søndre Nordstrand	36 304	17 868	49,2
Sentrum	963	524	54,4
Marka	1637	141	8,6
Uoppgitt	3523	1818	51,6

Kilde: SSB

Tabell 2.1 viser at 48,1 prosent med innvandrerbakgrunn bor på Stovner, mens Bjerke har 39,9 prosent, Grorud 43,6 prosent og Alna 47,3 prosent. Alle bydelene har dermed til felles at de ligger betydelig over gjennomsnittet i Oslo, som er 29,6 prosent. Bydelene i Groruddalen ligger likevel under andre bydeler som Søndre Nordstrand med 49,2 og Sentrum 54,4 prosent.

Ser man særskilt på gruppa over 60 (ikke presentert i tabell 2.1), er imidlertid andelen med innvandrerbakgrunn om lag 15 prosent på Stovner, noe som bare er litt høyere enn for eksempel bydel Frogner, hvor 12 prosent i samme aldersgruppe har

innvandrerbakgrunn (jf. tabell 2.1). Forskjellene i befolkningen skyldes altså at det er stor forskjell i de yngre aldersgruppene. Ser man på de yngste, under 19 år, har om lag to av ti innvandrerbakgrunn på Frogner, mot seks av ti på Stovner. Det er også blant de yngste at man klarest kan spore endringene over tid. Om vi ser særskilt på gruppa 0–5 år i perioden fra 2006–2010 (ikke vist i tabell 2.1 over), økte den relative andelen med innvandrerbakgrunn sterkt i alle bydelene i Groruddalen. På Stovner var økningen fra 47 til 59 prosent, altså 12 prosentpoeng (Ruud et al. 2011:158).⁷ I 2010 hadde følgelig seks av ti barn under fem år innvandrerbakgrunn på Stovner – en andel som omtrent er på nivå med de tre andre bydelene i Groruddalen. Endringstakten – økningen – er imidlertid noe ulik. Mens Stovner, Bjerke og Grorud har sterk økning, er den svakest i bydel Alna, som økte med 4 prosentpoeng i samme periode (fra 49 til 53 prosent).

Sett under ett viser statistikken at det har skjedd store demografiske endringer i Groddalen de siste tretti årene, hvor personer med innvandrerbakgrunn stadig utgjør en større andel av befolkningen. Endringen skyldes både inn- og utflytting, men det er på det rene at det i stor grad er personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn og barnefamilier som flytter inn til Groruddalen (Nadim 2008:24). Et annet kjennetegn ved dem som flytter til dalen, er at de relativt sett har lav utdanning (ibid.).

Ifølge statistikken på www.stovnerporten.no er det litt færre som bor i blokk på Stovner enn gjennomsnittet for Oslo. Mens gjennomsnittet for Oslo sett under ett er noe over seks av ti (62 prosent), er det litt under 57 prosent på Stovner som bor i blokk (www.stovnerporten.no, tall fra 2006). Det er imidlertid noe høyere andel som bor i rekkehus på Stovner, 32 prosent mot 21 i gjennomsnitt for hele byen, mens det er en lavere andel (10 prosent) som bor i enebolig, mot 17 prosent i byen sett under ett. I en studie av Guttu og medforfattere (2008) er bildet ytterligere nyansert, ved at det påpekes at boligene i Groruddalen gjennomgående er større enn gjennomsnittet for Oslo. Når det likevel er en større andel i Groruddalen som oppgir at de bor trangt, skyldes ikke det antall kvadratmeter i egen bolig, men antall mennesker som bor i samme bolig.

Mer inngående levekårsforskjeller er identifisert i rapporten *Levekår i Groruddalen* (Nadim 2008). En av hovedkonklusjonene er at levekårene preges av stor variasjon innen de fire bydelene i Groruddalen. Forfatteren oppsummerer at det «gjennomgående er større forskjeller internt i Groruddalen enn det er mellom Groruddalen og resten av Oslo på de fleste indikatorene for levekår» (Nadim 2008:8). Mer detaljert viser rapporten at det er særlige utfordringer knyttet til helse og tilknytning til arbeidslivet. Samtidig er det en høyere andel ikke-vestlige innvandrere som er i arbeid, i Groruddalen enn i resten av Oslo. Det er derfor verdt å dvele ved spørsmålet om hva som kan forstås

⁷ For en ytterligere empirisk beskrivelse vises det til «Situasjonsbeskrivelsen» i Strategiplan for barne- og ungdomsarbeidet i Bydel Stovner 2011–2020. Her er tallene noe avvikende fra våre tall som er basert på Ruud et al. 2011. En viktig årsak til dette er at man i strategiplanen har valgt å slå majoritetsnordmenn og såkalte vestlige innvandrere sammen i én kategori.

Inntrykk av Stovner

Familien min har bodd på Stovner siden 1973. Stovnersenteret er et av våre favorittsenter.

I begynnelsen av 70-tallet var det bare etniske nordmenn i Fossumberget, men etter hvert har det blitt flere og flere innvandrere i Fossumberget og i Bydel Stovner. Vi vil ikke flytte herfra. Her kan vi slippe barna rett ut, stedet er bilfritt og kjempepent. Min svigerinne bor i naboblokka. Mine svigerforeldre var de første innvanderne som kjøpte leilighet og flyttet inn i terrasseblokken øverst på Stovner. Skogen ligger like ved, og miljøet har mye flott ved seg.

Det er mange barnehager, barneskole, ungdomsskole, videregående skole samt senter i nærheten av vår leilighet. Jeg ønsker at mine barn skal ha de samme gode offentlige tilbud som barn får andre steder i Oslo, både skole, aktivitetsskole og fritidstilbud.

Jeg har lest artikkelen «Sammen mot splittelse» i Dagsavisen akkurat nå rett før jeg skrev om mitt førsteinntrykk av Stovner, og jeg ble ganske lei meg. Denne artikkelen tar for seg åtte bekymrede mødre som forteller om det dårlige miljøet deres barn vokser opp i her på Stovner. Jeg ønsker å ta et oppgjør med fordommene og alt det negative som blir skrevet om Stovner.

Skrevet av Sadia

(mor, pakistansk bakgrunn, bosatt på Stovner)

som utfordringer knyttet til Groruddalen spesielt, og hva som i større grad må forstås som et anliggende for den nasjonale integrasjons- og inkluderingspolitikken. Det er for eksempel dokumentert at mange med innvandrerbakgrunn sliter med å få tilgang på arbeid på lik linje med majoritetsnordmenn på grunn av diskriminering (Midtbøen & Rogstad 2012). I forlengelse av et slikt nasjonalt perspektiv er det relevant også å se forbindelsene mellom bosted, etnisitet og levekår i sammenheng med klassestrukturene i samfunnet for øvrig. Disse påpekningene må imidlertid ikke stå i veien for et av de viktigste funnene i Nadims (2008:64) rapport:

De aller fleste i Groruddalen synes de har det bra, og Groruddalen skiller seg ikke negativt ut fra resten av byen når det gjelder generell trivsel eller hvordan folk vurderer sine egne levekår sammenliknet med andres. [...] Flertallet av beboerne i Groruddalen har gode sosiale relasjoner og kontakt med andre, og nesten åtte av ti synes naboforhold og de sosiale forholdene i nærmiljøet er gode.

De deskriptive beskrivelsene som er gitt i rapporten om levekår, er ytterligere nyansert i boka *Den globale drabantbyen. Groruddalen og det nye Norge* (Alghasi et al. red. 2012). Ambisjonen i denne boka er ikke først og fremst å beskrive forskjellene, men å forstå betingelsene som må være til stede for å skape tilhørighet og samhold. Det skrives om majoritetsnordmenn som ser på seg selv som bærere av verdier som åpenhet og toleranse, men som i det daglige opplever at de står overfor praktiske utfordringer når det gjelder å skape felles møteplasser som fungerer. Et gjennomgående tema i boka er hva offentlige institusjoner kan og bør gjøre for å stimulere til fellesskap. Den sistnevnte ambisjonen vitner om at boka er et bidrag til den politiske satsingen på å utvikle Groruddalen (omtales mer nedenfor). En påpekning i boka, som også er relevant for vårt prosjekt om Stovner, er at Groruddalen har et negativt omdømme for mange som er bosatt utenfor dalen, og at man i bydelene i dalen ikke ser helt hvordan denne oppfatningen kan snus.

Tidligere skolebyråd og KrF-politiker Robert Wright er en stemme fra Stovner som har markert seg i det offentlige ordsiftet de senere år. En rekke ganger har han tatt til orde for at Groruddalen generelt og Stovner spesielt har mange utfordringer som ikke politikerne håndterer på en hensiktsmessig måte. Strengere formulert påpeker Wright at politikerne, etter hans syn, ikke erkjenner eller ser de reelle problemene. Da Inkluderingsutvalget la fram sin innstilling våren 2011 (NOU 2011: 14), hevdet Wright videre at utvalget ikke anerkjente det han omtaler som gettotendenser (*Dagsavisen* 15. juni 2011). Han og familien gir uttrykk for at de er glade i Stovner, men gjør oppmerksom på en rekke alvorlige forhold, dels at majoritetsnordmenn forlater området, dels at initiativ – som invitere på barnebursdager osv. – ikke fungerer fordi minoritetene ikke kommer. Han har videre ytret at man arbeider med å lage et nettverk mellom de majoritetsnorske elevene på Stovner (*Dagsavisen* 25. november 2011).⁸

Det har også vært laget en rekke ulike rapporter – og man har vært opptatt av omdømme. En nylig publisert rapport tar for seg omdømmet til Haugenstua (Apeland Informasjon 2011), mens en annen er en sosiokulturell stedsanalyse av Haugenstua (Drangesland et al. 2011). Hovedfunnet i Apelands omdømmeundersøkelse er at folk som bor på Haugenstua, er positive til stedet. De trives godt, opplever at de er trygge, og setter pris på forholdene i nærområdet. Samtidig gir mange uttrykk for at de antar at andre – som ikke bor på stedet – får assosiasjoner til innvandrere og blokker når de tenker på Haugenstua (Apeland Informasjon 2011:17).

Det er ikke gjennomført en lignende omdømmeundersøkelse på Stovner. Det er imidlertid rimelig å anta at funnene hadde vært noenlunde de samme – om enn muligens enda sterkere. Begrunnelsen for den sistnevnte antakelsen er at Stovner er enda mer kjent for de fleste enn det Haugenstua er, men også at Stovner – som påpekt flere ganger – ofte blir sett som et symbol på Groruddalen.

⁸ <http://www.dagsavisen.no/samfunn/-tabbe-a-stoppe-elevdeling/>

2.3 Groruddalssatsingen

Utbyggingen av Groruddalen startet for alvor etter andre verdenskrig og var et resultat av hva man i datiden oppfattet som en dramatisk befolkningseksplasjon. Den politiske visjonen var at dalen ikke skulle utformes av økonomenes kjølige kalkuleringer alene, men snarere formes ut fra hva man anså som hensiktsmessige boligområder med vekt på sosiale relasjoner og gode vilkår for oppvekst. Klemte mellom politiske idealer og økonomiske realiteter oppsto et rom som ga stoff til flere oppvekstromaner fra Groruddalen (blant annet av Per Petterson, Mala Wang-Naveen og Roy Jacobsen), hvorav mange har til felles at de tematiserer kraften i og drømmen om sosial og økonomisk mobilitet.

Visjonen for Groruddalen på 1950-tallet var at denne drømmen om et bedre liv skulle kunne realiseres i dalen, ikke gjennom å forlate den. Den utflyttingen som likevel oppsto – og særlig at majoritetsbefolkningen valgte å flytte – er en av bakgrunnene for at staten og Oslo kommune igangsatte et tiårig prosjekt, Groruddalssatsingen, med oppstart i 2007. Bekymringen for utviklingen av dalen er likevel ikke av nye dato. I skarp kontrast til vektleggingen av visjonen om å skape gode oppvekstmiljøer var det nettopp bekymringer for barns oppvekstbetingelser som satte i gang diskusjoner om situasjonen i Groruddalen på 1960- og 1970-tallet (Nadim 2008:65). Den tidlige nevnte «Stovner rapporten», men også det som ble omtalt som «Ammerud rapporten», var innlegg i denne debatten.

Det overordnede målet for Groruddalssatsingen er at dalen skal utvikles kulturelt, fysisk og sosialt. I alt fire områder er meislet ut som særlige innsatsområder eller programområder.

- a) miljøvennlig transport i Groruddalen
- b) Alna, grønnstruktur, idrett og miljø
- c) bolig-, by- og stedsutvikling i Groruddalen
- d) oppvekst, utdanning, levekår, kulturaktiviteter og inkludering

Rapporten du nå holder i hånden skriver seg inn i innsatsområde 3. Områdeløftet for Stovner sentrum 2011–2016 er en del av denne innsatsen, som for Stovner sentrumsområde har følgende overordnede mål:

Områdeløft har bidratt til styrking av Stovners omdømme, lagt grunnlag for en attraktiv og bymessig sentrumsutvikling og stimulert til økt deltakelse og bedre kommunikasjon blant befolkningen på Stovner.

I 2011 ble *Midtveisevalueringen av Groruddalssatsingen* (Ruud et al. 2011) presentert. Hovedspørsmål i evalueringen er grad av måloppnåelse innenfor hvert av programområdene, samt hvordan de er koordinert. Et siste element er i hvilken grad resultatene er i et rimelig samsvar med utgiftene, om lag 100 millioner kroner per år fordelt mellom

stat og kommune. Ifølge evalueringen er det blitt bevilget betydelige økonomiske midler utover dette. Det påpekes videre at mange av tiltakene er særskilt rettet mot innvandrerbefolkningen, med unntak av forsøket med gratis kjernetid i barnehagene.⁹ Det er imidlertid vanskelig å vurdere hvert enkelt tiltak, noe som følger av at det finnes hva forskerne formulerer som et «mylder av undertiltak» (ibid.: 146). Og til tross for at gratis kjernetid i barnehagene er et universelt tiltak, er det ingen tvil om at ordningen er utformet med tanke på å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige (Bogen & Reegård 2009).

Gjennom Groruddalssatsingen er det en rekke ulike tiltak som er initiert for å skape sentrale møteplasser for befolkningen på stedet. For ungdom er Stovner Entertainment et såkalt ungdomsfyrtårn, som er et aktivt tiltak for å skape engasjement gjennom forestillinger, oppvisninger, utstillinger og konserter (Ruud et al. 2011:187). I evalueringen har man sett på antall deltakere i ungdomsfyrtårnene. På Stovner var det 100 i 2011. Dette er på nivå med de øvrige bydelene i Groruddalen. Forskjellen er at Stovner synes å ha kommet raskere i gang enn de øvrige. Det har derfor ikke vært noen særlig økning fra 2007 til 2010. I Alna og Grorud var det derimot noe færre deltakere i starten, men en sterk vekst i de påfølgende årene. I bydel Bjerke var det mange deltakere allerede fra starten, etterfulgt av en markant økning. For denne bydelen er det imidlertid ikke tall for siste år.

Det blir også påpekt at man har så langt har vært lite opptatt av sysselsetting, noe som kan synes underlig gitt at arbeid ofte framheves som den sentrale arenaen for inkludering i samfunnet (jf. Brochmannutvalget, NOU 2011: 7; Inkluderingsutvalget NOU 2011: 14). Hovedkonklusjonen i evalueringen er at tiltakene er gode både som idé og i gjennomføring, men at de likevel ikke er av en type som har en direkte målbar effekt (Ruud et al. 2011:194). Det betyr selvsagt ikke at de er uten virkning, eller formulert som et kontrafaktisk spørsmål: Hvordan hadde det vært på Stovner om tiltakene ikke hadde kommet?

⁹ Gratis kjernetid i barnehagene er et forsøk i alle bydelene i Groruddalen samt Søndre Nordstrand og Gamle Oslo. Tiltaket innebærer at det ytes gratis barnehage for alle 4- og 5-åringer i bydelen i til sammen 20 timer per uke. I Gamle Oslo er også 3-åringene med på forsøket.

3 Analytisk perspektiv på møteplasser og lokalsamfunn

3.1 Innledning

Utgangspunktet for denne rapporten er en ambisjon om å forstå hvilken rolle møteplasser spiller på Stovner, med særlig vekt på deres betydning for tverretnisk kontakt blant kvinner og ungdom. Formålet er å få innblikk i dagens situasjon. Men oppdraget målbærer samtidig en framtidsrettet optimisme, i form av en underliggende antakelse om at møteplassene har potensial til å fremme et samhold som er større og tettere, og på den måten normativt sett bedre, enn det som allerede finnes. Og nettopp fordi prosjektet har et normativt utgangspunkt, er det påkrevet at vi klargjør perspektivet – eller brillene – som har vært retningsgivende for oss både i intervjuene og i de etterfølgende analysene.

Ønsket om å forstå og å se potensialet i møteplassene har lagt føringer på valg av perspektiv i rapporten. Én tilnærming finnes i litteraturen om sosial kohesjon (Forrest & Kearns 2001; Friedkin 2004; Chan et al. 2006), et begrep som kan oversettes med sosialt kontaktlim. Med det menes prosesser eller krefter som binder mennesker sammen i grupper i et (lokal-)samfunn. Innledningsvis vil vi likevel understreke at sosial kohesjon er et begrep på samfunnsnivå, ment for å fange inn forskjeller mellom ulike samfunnstyper. Det forhindrer ikke at grupper og individene er avgjørende for graden av sosial kohesjon, men borgere er likevel ikke i seg selv bærere av mer eller mindre kohesjon. For å kunne se på gruppene må vi derfor utvide perspektivet med en forståelse som i større grad får fram forhold knyttet til relasjonene borgerne imellom. Vi har valgt å gjøre dette ved å supplere tilnærmingen med innsikter fra litteraturen om sosial kapital, som i den senere tid særlig er gjort kjent gjennom arbeidene til Robert Putnam (2000, 2007) og i Norge med boka *Sosial kapital i Norge* (Wollebæk & Seegård red. 2011). Sentrale stikkord er nettverk, tillit og hvordan nettverk kan virke henholdsvis brobyggende (bridging) eller segregerende (bonding).

Før vi øker detaljgraden i presentasjonen av det analytiske rammeverket, er det grunn til å peke på at enkelte trolig oppfatter oppdraget for denne rapporten som noe idealistisk eller – kanskje heller – velmenende. Det er også mange som mener mye om Stovner, noe som rimeligvis har hatt innvirkning for hva de antar om møteplassene vi har studert. Av den grunn trakk vi fram en del av de etablerte forestillingene allerede i

kapittel 1. Disse mer eller mindre riktige virkelighetsbeskrivelsene er en uunngåelig del prosjektets tematikk. Og som det vil framgå i de empirisk orienterte kapitlene, er det en gjennomgående oppfatning at Stovner har et dårlig rykte (tre av ti i skoleundersøkelsen mener at det mest negative med Stovner er stedets omdømme).

Kvaliteten på Stovner-livene, slik de utspiller seg mellom husene, inne i oppgangene, ute på idrettsplassene og bortenfor butikkene på senteret, er vår primære interesse. På Stovner, som alle andre steder, faller noen utenfor de sentrale arenaene for sosial kontakt. Av den grunn har vi lett etter betingelser som må være til stede for at møteplassene skal kunne fungere som et sted hvor folk møtes og utvikler kontakt.

Kapittelet er organisert som følger. Vi starter med å skissere noen generelle utfordringer for flerkulturelle (lokal-)samfunn, før vi går over til å presentere tilnærminger som tar utgangspunkt i begrepene sosial kohesjon og sosial kapital. Avslutningsvis blir vi mer lokale og klargjør hva vi mener med rurbanitet, som er et begrep som fanger inn natur-kultur-dimensjonen på Stovner, men som også begrepsfester kompleksiteten i et mentalt kart som synes relevant for å forstå befolkningen på Stovner.

3.2 Skilpadden i oss alle og mangfoldige (lokal-)samfunn

Norge har til alle tider vært et samfunn med inn- og utvandring (Kjedstadli red. 2003). Inntil nylig kretset likevel det offentlige ordskiftet rundt spørsmål om hvorvidt Norge kommer til å bli et flerkulturelt samfunn eller ikke. I dag framstår dette som en utdatert diskusjon. Å diskutere om man er for eller mot et flerkulturelt Norge, er som å spørre om man er for eller mot farge-TV. Kort sagt er ikke mangfold ett av flere mulige utfall, men snarere et premiss i debatten om videre samfunnsutvikling. Erkjennelsen av at det norske samfunnet har blitt flerkulturelt, aktualiserer nye spørsmål, dels om hva slags samfunn vi ønsker oss, dels knyttet til hvem som skal og bør inkluderes i det store *vi*, og som dermed legitimt skal betraktes som en del av folket i folkestyret.

En vei å gå for å besvare disse spørsmålene er å skissere ulike idealer knyttet til deltakelse og representasjon. I denne rapporten synes imidlertid ikke styringsutfordringer som det mest relevante. Snarere er vi opptatt av hvordan mangfold utfordrer betingelser for at møteplassene kan være et grunnlag for å utvikle samhold. Et utgangspunkt for vår tilnærming er å finne i litteraturen om *transnasjonalitet*, et begrep som betoner at borgere har flere referanserammer på samme tid, dels fra stedet de er bosatt, dels fra samfunn i andre land (Glick-Schiller et al. 19924; Vertovec 1999; Andersson et al. 2012). Kontaktene utenfor det norske samfunnet innebærer gjerne tilhørighet til verdier, tradisjoner og kulturer som ikke er godt kjent eller etablert i Norge. Av den grunn er en konsekvens av transnasjonale relasjoner at samfunnet er mer pluralistisk og heterogent når det gjelder verdier, tradisjoner og referanser. Mange av diskusjonene

om mangfold og inkludering dreier seg derfor om spenninger som oppstår når folk i små lokalsamfunn i mindre grad enn før har felles erfaringer og delte referanser. Ut fra en slik kunnskap har Robert Putnam (2007:51) lansert spissformuleringen om at «mangfold bringer fram skilpadden i oss alle», noe som er en treffende metafor for en tendens til å lukke seg inn og slik beskytte seg mot det ukjente.

En vesentlig del av debatten om inkludering dreier seg om å finne en farbar vei mellom retten til likhet, på den ene siden, og lik rett til forskjell, på den andre (Rogstad 2010; Rogstad & Solbrække 2012). Det førstnevnte retten er forankret i idealer om universalisme, og på den måten framheves betydningen av like muligheter uavhengig av sentrale selekterende faktorer som kjønn, etnisitet, alder og klasse. Videre gir universalistiske idealer en begrunnelse for nødvendigheten av å bekjempe diskriminerende barrierer, som at det ble påvist at innvandrere må betale mer enn majoritetsnordmenn for å leie bolig (Djuve & Hagen 1994). Det andre idealet – lik rett til forskjell – knytter an til andre verdier i debatten om mangfold. Blant annet aktualiserer dette idealet viktigheten av at også forskjeller må anerkjennes og gis politisk beskyttelse, slik det for eksempel er tydeliggjort i debatten om bruk av hijab i offentlige rom.

Et element i diskusjonen om mangfold er at egalitet eller likhet er et kjennetegn ved det norske samfunnet og er samtidig et normativt ideal som har begrunnet velferdsstaten, arbeidslinja og likestillingen mellom kjønnene. Dette likhetsidealet kommer på mange måter i klem når man bringer inn spørsmål om anerkjennelse av forskjell. Som Marianne Gullestad (2002) påpeker, må man i Norge være lik for å bli oppfattet som likeverdig. Dette utfordrer selve grunnlaget for det mangfoldige Norge, men det medfører også et spørsmål om hva formålet med møteplassene skal være. En ting er at mennesker med ulik bakgrunn skal kunne møtes og utvikle fellesskap på egne premisser, noe helt annet er det dersom møteplassene skal forstås som statlige arenaer hvor det legitimt kan utøves konformitetspress.

En oppsummering av hva mangfoldet i Norge og på Stovner innebærer, er at det finnes mange ulike oppfatninger hva som oppleves som meningsfullt i dag, og at det derfor også er flere oppfatninger om hva som er veien til det gode liv i dag enn det var tidligere. Når vi tar med denne forståelsen i det analytiske rammeverket for denne rapporten, er det fordi spørsmål om likhet og mangfold er sentrale dimensjoner for å forstå de to virkelighetsbeskrivelsene på Stovner (se kapittel 1). Med utgangspunkt i at befolkningen er mangfoldig, kan man spørre: Hva skal være limet som forener de ulike Stovner-borgerne? Og hvor mye fellesskap kreves det egentlig i en drabantby, og, motsatt, hvor store kan forskjellene være før de leder til destruktive konflikter og ødeleggende motsetninger?

Et moment i denne sammenheng er at mange av konfliktene vi er opptatt av i flerkulturelle samfunn, er dem man på fagspråket refererer til som verdikonflikter. Det innebærer at motsetningene skjer med utgangspunkt i at man er uenig i hva som er av verdi, noe som står i motsetning til interessekonflikter. I den sistnevnte typen er man

enige om hva som er et gode, men problemet oppstår fordi det er knapphet på dette. Og mens det finnes kompromisser i interessekonflikter, for eksempel i lønnskamp, er det langt vanskeligere å skissere kompromisser i verdikonflikter (Rogstad 2010). Det er for eksempel lite hensiktsmessig å foreslå at en muslim kunne bruke hijab annenhver dag.

Samtidig er ikke alle konflikter uheldige, tvert om. Konflikter kan være en forutsetning for integrasjon fordi de skaper energi og innebærer at noen tar eierskap over en sak (jf. Coser 1956; Rogstad & Solbrække 2012). Ut fra en slik forståelse er tilbaketrekning, i form av segregering eller isolasjon, langt mer problematisk enn uenighet, i form av dialog, debatt og konfrontasjon. Samtidig er det lett å se at mangfold og fellesskap kan gi typer av gnisninger. I det minste er det tydelig at fellesskap krever visse felles kjøreregler – et slags minste felles minimum, som borgere slutter opp om og etterlever. Spørsmålet er hvilke felles kjøreregler som må være til stede for at møteplassene skal fungere for alle på Stovner. Og om folk har forskjellige verdier, innebærer det at det må etableres nye møteplasser, eller er det mer relevant å tilpasse og endre innholdet i de møteplassene som allerede er etablert?

Bekymringen Putnam setter ord på, er at fellesskapet forsvinner og møteplassene forvitrer dersom alle trekker seg vekk fra de felles arenaene. Metaforen han bruker, er «den ensomme bowleren», som illustrerer nabolagsfellesskapet som forsvant.

3.3 Sosial kohesjon

I artikkelen «Social Cohesion, Social Capital and the Neighbourhood» spør Ray Forrest og Ade Kearns (2001) om hvor mye fellesskap som er nødvendig i et samfunn. For å få fram at likhet ikke er eneste vei til enighet, går forfatterne historisk til verks og refererer til en av sosiologiens klassikere, Emile Durkheim. Med begrepet *organisk solidaritet* tok Durkheim til orde for at forskjell kan utgjøre en betingelse for gjensidig avhengighet og dermed være en kilde til solidaritet.¹⁰ Ifølge Portes & Vickstrøm (2011) er organisk solidaritet en type kohesjon kjennetegnet ved (i) stor ulikhet mellom samfunnsmedlemmene, (ii) klar arbeidsdeling og (iii) sterke koordinerende samfunnsinstitusjoner. Med utgangspunkt i Durkheims over 100 år gamle innsikter kan vi dermed hevde at mangfold og samhold ikke nødvendigvis er to motsetninger.

Spørsmålet er like fullt hvordan sosial kohesjon kan brukes som et organiserende prinsipp i empiriske analyser i dag. Chan og medforfattere (2006) gjør et ambisiøst forsøk på å besvare dette gjennom en kritisk gjennomgang av begrephistorien samt

¹⁰ Durkheims utgangspunkt er arbeidsdelingen som skjedde som et resultat av industrialiseringen på slutten av 1800-tallet. Mens mange av hans samtidige var bekymret for det moderne, i form av individualisering og fremmedgjøring, var Durkheim opptatt av at solidaritet kan innta to grunnformer, én basert på likhet (mekanisk) og én basert på ulikhet (organisk).

ved å lansere et program for empirisk analyse. I deres forslag skilles det på den ene siden mellom en vertikal inkludering (den enkelte og samfunnsinstitusjonene) og en horisontal inkludering (bånd i sivilsamfunnet). På den andre siden skiller de mellom en subjektiv og en objektiv dimensjon, hvorav den subjektive dreier seg om opplevd tilhørighet, mens den objektive kommer til uttrykk gjennom faktisk handling.¹¹ Disse dimensjonene kan kombineres og angir dermed en tabell med fire mulige utfall.

Tabell 3.1 Sentrale dimensjoner ved sosial kohesjon

	Vertikal inkludering	Horisontal inkludering
Subjektiv tilhørighet	Opplevelsen av fellesskap og mening knyttet til samfunnsinstitusjonene	Opplevelse av menings- og identitetsfellesskap med andre borgere
Objektiv tilhørighet	Aktiv deltakelse og/eller medlemskap i samfunns-institusjoner	Deltakelse sammen med og/eller på linje med andre samfunnsborgere

En viktig årsak til uklarheten er at begrepet sosial kohesjon synes å romme mange og delvis ulike forhold. Enkelte har brukt kohesjon for å forklare årsaken til samhold, andre har brukt begrepet som etikett på samholdets bestanddeler, mens atter andre har vært opptatt av konsekvenser av et samhold (Friedkin 2004). Når grunnlag for fellesskap blant personer som er ulike, skal tematiseres, kan det skje med utgangspunkt i noen enkle spørsmål om enighet og behov: Hva kan man bli enige om, hva bør man bli enige om, og hva må man være enige om? Og når det gjelder behov, hva trenger man i et lokalsamfunn? I boka *Sammensatte samfunn. Om innvandring og inkludering* hevder Knut Kjeldstadli (2008:54) at etniske lokalsamfunn skal dekke fem ulike typer av behov:

1. samvær, et sosialt liv, et sted å være
2. gjensidig hjelp ved kritiske situasjoner i familien eller hjelp til nødstedte innenfor gruppa
3. religiøs deltakelse
4. formidling av hjemlandets kultur
5. eventuelt også et mer aktivt politisk engasjement i hjemlandet

¹¹ På bakgrunn av diskusjonen lanserer forfatterne følgende definisjon, som kan kritiseres for å være omstendelig, men som har som ambisjon å fange inn alle relevante dimensjoner: «Social cohesion is a state of affairs concerning both the vertical and the horizontal interactions among members of society as characterized by a set of attitudes and norms that includes trust, a sense of belonging and the willingness to participate and help, as well as their behavioral manifestations» (Chan et al. 2006:290).

Gitt at elementene på denne lista er riktig, innebærer det at de fleste av behovene er overlappende mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen. Samtidig er det forhold hvor gruppene vil ha avvikende ønsker. Deriblant gjelder det kontakt med hjemlandets kultur (selv om mange vil kunne oppleve sitt eget nabolag som fremmed på grunn av innflytting) og politisk engasjement som er rettet mot et helt annet samfunn enn det man er bosatt i. Transnasjonale bånd betyr imidlertid ikke at stedet – lokalsamfunnet – har mistet sin betydning. Et inntak til det sistnevnte kan skje med utgangspunkt i den amerikanske forskeren Luïc Vaquant (1993) som har gjennomført omfattende studier av drabantbyer i Chicago og Paris. Inspirert av Goffmann lanserer Vaquant begrepet *territorielt stigma*. Vaquant viser hvordan det å ha en bestemt adresse fungerer stigmatiserende og gjør det vanskeligere å få jobb.

Vaquants perspektiv er nyansert i Anders Vassendens (2008) doktorgrad om etnisk mangfold i to drabantbyer i Oslo. Inspirert av Michele Lamont skisserer Vassenden hvordan etnisitet og mangfold er relasjonelle forhold som aktualiserer borgernes meningsdannelse, noe som gir grunnlaget for opprettholdelsen av grensene mellom oss og de andre. Dette er avgjørende, hevder Vassenden, for å forstå hvordan grupper består i et avgrenset boligområde. På dette punktet refererer han (ibid.:169) blant annet til Svein Blom (2002), som har lansert tre perspektiver på gruppedannelse: a) økonomiske perspektiver, som vektlegger betydningen av klasse og forskjeller i sosioøkonomiske ressurser, b) kulturelle perspektiver, som betoner etniske klyngedannelser, begrunnet med forutsigbarhet og trygget, c) institusjonelle perspektiver, som aktualiserer utestengning og administrativ styring.

Vassenden vier også mye plass til Schellings teori om at det finnes et vippepunkt (tipping point), i betydningen av at når minoritetsandelen overstiger en bestemt andel i lokalsamfunnet, så utløser det fraflytting (white flight) og derigjennom segregering. Schellings teori er basert på forutsetninger om rasjonelle aktører og går i korthet ut på at når minoritetsandelen overstiger 20 prosent, begynner majoriteten å flytte fra et område. Ledige leiligheter og hus holder prisene lave, noe som gjør at flere minoriteter kan kjøpe seg inn, dermed forsterkes den etnisk skjeve inn- og utflyttingen. Når andelen blir skjev nok, vil også de mer liberale blant majoritetsbefolkningen vurdere om de bør flytte. Problemet oppstår fordi majoritet og minoritet ikke har et felles balansepunkt. Ifølge teorien settes majoriteten i bevegelse når andelen med minoritetsbakgrunn overstiger 20 prosent, mens den forutsetter at minoriteter er fornøyde med om lag 50–50. Når prosessen er satt i gang – andelen har steget over 20 prosent – vil dermed den onde sirkelen gjøre prosessen mot segregering selvgående, ifølge Schelling.

Vassendens empiriske materiale er lite ($n = 44$), men det er egnet til å nyansere og synliggjøre at det er sammensatte og komplekse mekanismer som ligger under gruppedynamikk i to av Oslos drabantbyer. Konklusjon han trekker, er at etnisk motivert fraflytting bare kan forklare deler av bokonsentrasjonen, og at stedenes rykte – territorielle stigma – trolig er en viktigere forklaring (Vassenden 2008:207).

3.4 Sosial kapital – brobyggende eller segregerende?

Sosial kapital er et av begrepene som brukes i akademia, i media og i politikk. Faghistorien er også sammensatt, med ulike teoretikere som har vært opptatt av ulike forhold og har lagt forskjellige elementer i sitt teoretiske byggverk.¹²

I lys av tematikken for denne rapporten er det likevel Robert Putnams (2000, 2007) arbeider som står sentralt. Riktignok har ikke han utviklet en teori, snarere et program eller en kritikk av at (sivil-)samfunnet er i forfall, kjennetegnet av forvitring og individualisering. Hans empiriske objekt er USA, og det kan innvendes at han ikke reflekterer nok omkring betydningen av kontekstuelle forhold og forskjeller. I likhet med Durkheims bekymring 100 år tidligere har også Putnam engasjert seg i samfunnets integrerende krefter. Han har et politisk program og er opptatt av å fremme hva han mener er et godt samfunn, det vil si som er preget av sosial kapital bestående av gode nettverk og gjensidig tillit. Putnams hovedtese er at individet utvikler sosial kapital dersom det deltar i formelle og i uformelle nettverk. På den måten styrkes den gjensidige tilliten blant individene, men også for samfunnet sett under ett.

I noen grad kan sosial kapital minne om sosial kohesjon. Vi skal merke oss at Chen og medforfattere (2006:292) hevder at det er en viktig forskjell ved at sosial kohesjon ikke forutsetter toleranse eller bestemte verdier blant gruppelemmene. Sosial kohesjon er følgelig ikke et like normativt begrep som sosial kapital.

Ifølge Putnam skaper nettverk gjensidig tillit og er koordinerende gjennom normer og sosial kontroll. I vår sammenheng er møteplasser en arena for å inngå i sosiale nettverk, formelle i form av idrettslag eller uformelle som på Stovner Senter. Det avgjørende for Putnam er at relasjoner som dannes i nettverk, skaper gjensidig tillit mellom dem som møtes, men viktigere er antakelsen om at tillit er som ringer i vannet. Den kan starte på et sted, men sprer seg utover og blir en mer generell verdi eller tilstand i samfunnet.

For Putnam, som for mange av dem som forsker på frivillighet i Norge, er organisasjonene en viktig produsent av sosial kapital. Riktignok er Putnam kritisert for at han er for uklar når det gjelder om sosial kapital er en årsak til eller et resultat av et aktivt sivilsamfunn (se blant annet Portes 1998). Putnams perspektiv er videre kritisert for å være tautologisk. Vi skal ikke gå langt inn i denne kritikken her, les Wollebæk og Seegård (2011) for en grundig gjennomgang. Det er heller ikke nødvendig å fordype seg fullstendig i Putnams univers for å bruke noe av hans tankegods som retningsgivende for de empiriske analysene.

Det er relevant å bruke hans inndeling av møteplasser i sammenbindende (bonding) og overskridende (bridging) nettverk. I den førstnevnte typen er det en tendens til at medlemmene er svært like med hensyn til forhold som etnisitet, alder og religion, noe som skaper sterke bånd, men lite interesse for kontakt med folk og grupper utenfor.

¹² For en bred gjennomgang av historien og utviklingstrekkene, anbefales Wollebæk & Seegård (2011).

Her kan følgelig homogeniteten ha ekskludering som (utilsiktet) konsekvens. Den andre typen, sosiale møteplasser som er bridging, er grenseoverskridende. Det innebærer at de er mer åpne for nye medlemmer, men også at det er kontakt mellom denne møteplassen og andre. Her er heterogeniteten større. Med andre ord er det en svakere kollektiv identitet, men møteplassen er desto sterkere en del av samfunnet rundt. Et viktig element som ofte glemmes, er at disse to typene ikke må forstås som gjensidig utelukkende. De skal snarere forstås som hvert sitt ytterpunkt på et kontinuum.

Putnam (2007) er bekymret for at etniske organisasjoner har en tendens til å være for homogene og derigjennom virke segregerende i stedet for integrerende. Nyere forskning fra Norge har utfordret gyldigheten av denne antakelsen (Bay et al. 2010; Ødegård 2010). En særlig relevant studie i vår sammenheng er Guro Ødegårds (2010) studie *Foreningsliv i et flerkulturelt lokalsamfunn. En studie av integrasjon og sosial kapital*. I rapporten går hun langt i å tilbakevise Putnams antakelse og konkluderer med at «Denne studien har vist at innvanderforeninger, som i utgangspunktet framstår som innadvendte (bonding), kan tjene som plattform for overskridende og utadrettet kontakt med nettverk i majoritetssamfunnet (bridging)» (ibid.:105).

Et av de forholdene Ødegård (2010) trekker inn, er koblingen mellom staten og sivilsamfunnet. Med bruk av Woolcocks (1998) begrep linking social capital argumenterer hun for at offentlige institusjoner kan spille en nyttig rolle gjennom å etablere vertikale relasjoner. Et perspektiv vi i denne rapporten allerede har introdusert med Chen og medforfattere (2006) og deres vektlegging av vertikale bånd i den sosiale kohesjonen. Et annet lignende perspektiv kan hentes fra den svenske statsviteren Bo Rothstein, som sammen med Dietlind Stolle har lansert begrepet institusjonell sosial kapital. Putnam har imidlertid ikke vært nevneverdig opptatt av en slik vertikal dimensjon, men heller lagt vekt på å diskutere utfordringer langs den horisontale aksen. Et særlig viktig arbeid er artikkelen «E Pluribus Unum: Diversity and Community in the 21st century», hvor han problematiserer mulighetene for solidaritet og tillit i etnisk heterogene lokalsamfunn. Hans bekymring er for en stor del knyttet til faren for at etniske møteplasser fungerer innkapslende (bonding) og således ikke er et bidrag til inkludering.

I denne rapporten er diskusjonen og utfordringene knyttet til bridging og bonding relevante. Vi har ønsket å finne fram til møteplasser som i utgangspunktet er mer eller mindre segregert eller etniske. Et ytterpunkt er Tamilsk ressurs- og veiledningssenter, som henvender seg til tamiler, og som i stor grad tematiserer tamilsk kultur. På den andre siden av skalaen finner vi senteret og idrettslagene, som i utgangspunktet er rettet mot alle som ønsker å ta del i det som tilbys.

3.5 Rurbanitet

Innledningsvis lanserte vi begrepet rurbanitet. Der benyttet vi begrepet for å få fram at Stovner består av både rurale forhold og samtidig har vesentlige urbane trekk. Vi illustrerte dette med koblingen mellom blokker og grøntområder, som er én av de rurale dimensjonene. Viktigere enn et slikt ytre kjennetegn er likevel at vi gjennom de empiriske analysene avdekker at på Stovner kobles rurale og urbane verdier.

I skoleundersøkelsen framholder for eksempel svært mange at en av de store fordelene ved Stovner er at det er kort vei til alt. Tilbudet er bredt, og ungdommen anser seg således som en del av det urbane Oslo. Samtidig er et annet trekk at typisk rurale verdier gjør seg gjeldende. Det mest åpenbare er selvsagt at det bare et steinkast unna senteret er en stall, og at man fra den kun har en kort tur før man er i skog og mark. Langt viktigere i vår sammenheng er det at mange av våre informanter gir uttrykk for at de setter stor pris på grøntområdene. Dette er en verdi for dem og i dem som de forbinder med Stovner som sted.

Men det rurale er selvsagt noe mer enn natur. Det er en verdi om noe enkelt og tilbaketrukket. Og mange av ungdommen synes å sette pris på at Stovner både er nær, men også langt unna by og stress. I tillegg gjelder det det sosiale fellesskapet: Det rurale er tettere enn det urbane. Mange på Stovner sier at «alle kjenner alle», og uttrykk som «hyggelige folk» går igjen. Noen av informantene mener til og med at fellesskapet på Stovner er for tett. Det er nettopp denne dobbeltheten – urbane strukturer sammen med grøntområder og mer rurale sosiale fellesskap – som utgjør noe av Stovners egenart.

3.6 Mot en empirisk analyse

Et siste tema i kapittelet er hvordan de teoretiske perspektivene, som er presentert i det forgående, vil bli nyttiggjort i den etterfølgende empiriske analysen. Vi har valgt å spesifisere det analytiske rammeverket ved at vi trekker opp fire dimensjoner. Den foregående gjennomgangen av relevante teoretiske bidrag er likevel relevant fordi vi på den måten gir leserne en utfyllende forståelse av hvordan nettopp disse dimensjonene har oppstått, samt at en innføring i begrepene er viktig for å gi en best mulig forståelse av styrker og svakheter ved den tilnærmingen som brukes.

Den første dimensjonen dreier seg om betydningen av vertikale og horisontale bånd, altså mellom det institusjonelle rammeverket som stat, kommune og bydel og de ulike møteplassene, samt relasjoner mellom borgerne og gruppene i sivilsamfunnet. Denne diskusjonen åpner for å problematisere hvilke forhold på møteplassene som ligger innenfor det politiske handlingsrommet.

Det andre emnet er inspirert av begrepet territorielt stigma. Ut fra tematikken i denne rapporten er det nærliggende å bruke begrepet for å forstå betydningen av rykter om hva Stovner er og kan være, noe vi allerede har vært inne på flere ganger, blant annet den ene virkelighetsbeskrivelsen i kapittel 1. Et viktig spørsmål er hvilken betydning dette ryktet har for hvordan Stovner oppleves som bosted.

Fra diskusjonen om sosial kapital er skillet mellom bridging og bonding relevant for å diskutere hvordan ulike møteplasser kan spille ulike roller i et lokalsamfunn. Et sentralt element i denne diskusjonen er spørsmålet om hvorvidt det er slik at etnisk delte møteplasser nødvendigvis representerer et hinder for fellesskap på andre møteplasser. Satt på spissen, og uten at vi har som ambisjon å besvare spørsmålet, kan man undre seg om situasjonen også kan være motsatt: at de etnisk segregerte møteplassene er viktige for at de felles møteplassene skal fungere.

Den fjerde og siste dimensjonen er vårt egenutviklede begrep rurbanitet. Vi vil dels bruke begrepet for å anskueliggjøre kvaliteter ved Stovners beliggenhet, med elementer av både by og land. Dels er begrepet en måte å språkfeste en antakelse om at mange av Stovner-borgerne er bærere av en mentalitet forankret i rurale verdier og samtidig som de har en urban identitet og tilhørighet. Denne dobbeltheten er interessant i denne sammenheng fordi den kan antas å ha relevans for hva slags møteplasser som vil fungere på Stovner, og hvordan de bør organiseres og drives.

4 Møteplasser på Stovner

I forrige kapittel skrev vi om det teoretiske grunnlaget for denne studien. Inspirert av perspektiver fra litteraturen om sosial kohesjon og sosial kapital er vår antakelse her at i et område som er preget av ulikhet og mangfold, vil deltakelse på felles møteplasser være avgjørende for å utvikle gjensidig tillit. Med andre ord er deltakelse, inkludering og gjensidig kommunikasjon alle drivkrefter i samme prosess. Ut fra en slik forståelse er møteplassene en viktig arena som legger til rette for og forsterker de prosessene.

Men, som påpekt i kapittel 3, innebærer ikke disse perspektivene at vi utelukkende er opptatt av fred og harmoni. Konflikter kan være viktige for å skape engasjement, eierskap og endring. Et siste moment er at konflikter er avhengige av at det finnes felles arenaer hvor de kan utspilles. I den sammenheng representerer tilbaketrekning trolig en større trussel mot fellesskap i et flerkulturelt samfunn enn det konfrontasjon gjør. Dersom folk trekker seg tilbake til det de oppfatter som sin gruppe, er det en fare for at samfunnet forvitrer, atomiseres og blir lite dynamisk.

I kapittel 1 ble de fire møteplassene som utgjør den empiriske kjernen i prosjektet, introdusert (Stovner Senter, biblioteket, Rommensletta og Tamilsk ressurs- og veiledningssenter), samt de tre øvrige møteplassene (Liastua, frivilligsentralen på «Låven», borettslagene). Vi nærmet oss hver av dem med et sett av spørsmål og problemstillinger:

- Hvem gjør hva på disse møteplassene?
- Er disse møteplassene viktige for livskvaliteten til folk på Stovner, spesielt ungdom og kvinner?
- Skaper disse møteplassene positive sosiale bånd mellom mennesker – fra samme etniske gruppe eller på tvers av etniske grupper?
- Utgjør disse møteplassene en arena for konflikter eller for mobilisering og engasjement?

I fortsettelsen av dette kapittelet vil vi beskrive hva som skjer på disse møteplassene. Vi har nærmet oss hver enkelt møteplass med utgangspunkt i fire spørreord: *hvor* (hvor ligger det, og hvordan ser det ut rent fysisk?), *hva* (hvilke aktiviteter foregår der?), *hvem* (hvilke mennesker og grupper bruker denne møteplassen?) og *hvordan* (hva kjennetegner bruken av møteplassen, og hvordan opplever forskjellige mennesker denne møteplassen?)

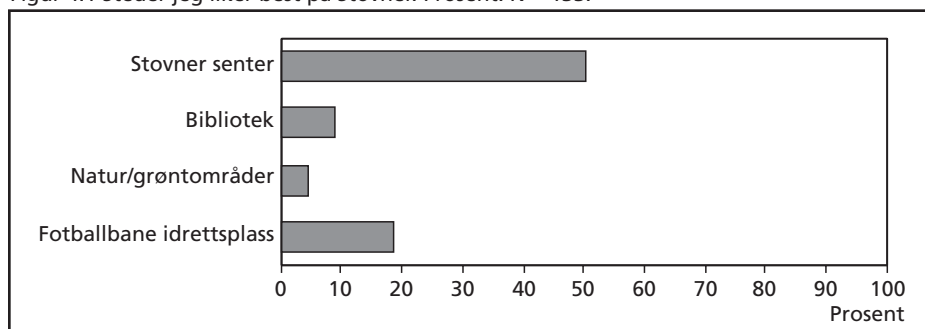
Før vi går mer inn på de ulike møteplassene, vil vi gi en bred presentasjon basert på dataene fra skoleundersøkelsen.

4.1 Møteplassene sett fra et klasserom

For å få innsikt i hvordan ungdom selv oppfatter Stovner og møteplassene, gjennomførte vi en kvantitativ undersøkelse i tre klasser på to skoler. Til sammen intervjuet vi da 137 elever, noe som ikke er et representativt, men likevel stort nok omfang til at det er grunn til å presentere resultatene som noe mer enn bare enkeltstående utsagn.

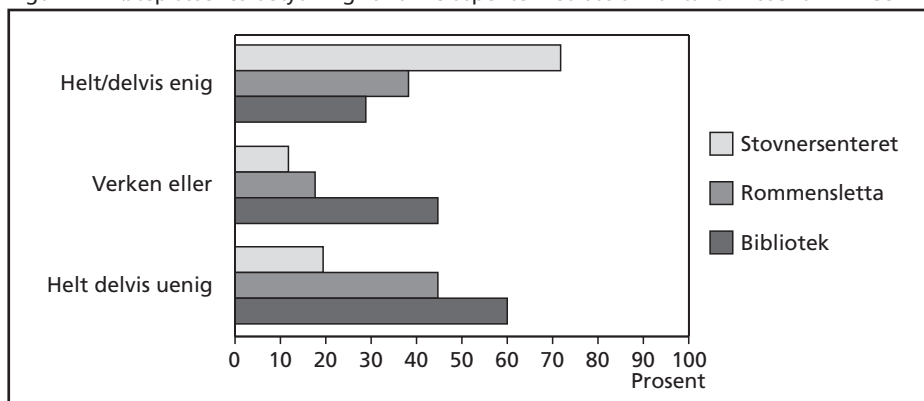
Et første tema er hvilke steder de liker på Stovner. Vi inkluderte ikke Tamilsk ressurs- og veiledningssenter, som i all hovedsak er rettet mot den delen av befolkningen som har tamilsk bakgrunn. Svarene indikerer at Stovnersenteret oppfattes som den klart viktigste møteplassen blant unge på Stovner: Om lag fem av ti forteller at senteret er det stedet på Stovner de liker best. Deretter følger idrettsanlegg og fotballbane, som to av ti oppgir som stedet de liker best. Noe av denne forskjellen skyldes alder eller mer konkret endringer i interesser i overgangen mellom barn og ungdom. Mens barn er opptatt av idrett, synes ikke dette å være aktiviteter som samler ungdom i samme grad.

Figur 4.1 Steder jeg liker best på Stovner. Prosent. N = 133.

For å undersøke verdien av de ulike møteplassene spurte vi informantene mer i detalj om hver av de tre møteplassene, det vil si hvordan de oppfatter dem, og hvorvidt stedene er viktige for dem. Et avgjørende forhold er at informantene da ikke er nødt til å velge det ene framfor det andre. Også da kommer Stovnersenteret ut som den viktige møteplassen. Vi konkretiserte tilnærmingen ved å se på senterets betydning som et sted for å møte andre. Mer enn sju av ti sa seg enige i at senteret var viktig som en sosial møteplass (figur 4.2).

Figur 4.2 Møteplassenes betydning for ulike aspekter ved sosial kontakt. Prosent. N = 133.

De andre opplysningene som framkommer i figur 4.2, underbygger i stor grad det bildet som allerede er tegnet i figur 4.1. Rommensletta er viktig, men ikke i samme grad som senteret. På tredjeplass kommer biblioteket. Men en av tre sier likevel at biblioteket er et sted de kan møte hyggelige folk.

En begrensning med de statistiske analysene er at de gir lite innsikt i hvordan møteplassene konkret brukes. Dermed er det heller ikke enkelt for bydelen og politiske myndigheter å foreta justeringer eller tilpasninger som sikrer at møteplassene blir mer attraktive enn de er i dag. I det følgende vil vi derfor gi en presentasjon og analyse av de ulike møteplassene vi har oppsøkt. Vi starter med den viktigste, Stovnersenteret.

4.2 Stovner Senter – storstua for alle

I innledningen til rapporten skrev vi om hvordan det er å kjøre inn til Stovner for en person som aldri har vært der før. Stovner Senter – heretter kalt senteret, ettersom det er det folk på Stovner kaller det – er et kjøpesenter som ikke alle umiddelbart vil gjenkjenne som et kjøpesenter. Kommer man med bil, ser man for så vidt et skilt med grønne bokstaver der det står «Stovner Senter». Men utover det er det lite som tyder på at det er et kjøpesenter. Senterets fasade ser ut som – og er faktisk – en pyramideformet boligblokk. Oppover i etasjene ser man brunmalte verandakasser (hvorav mange har begynt å flasse) og en salig blanding av eviggrønne bartrær i verandastørrelse, blomsterkasser og terrassemøblement.

På utsiden av senteret er det heller ikke noe slående inngangsparti som åpenbarer seg, der man kunne sett folk bevege seg inn og ut til fots. Senteret ser ut til å være bygget ut fra en tanke om at folk skal komme dit med T-bane eller bil og gå inn en av inngangene fra parkeringshuset eller T-banen. Likevel er det mange av kundene på senteret som

kommer til fots og enten kommer i retning fra boligblokkene på oversiden eller bruker en gangvei. Men på tross av et beskjedent ytre ble det raskt klart for oss at senteret var et av de viktigste stedene på Stovner:

Ja ... Senteret er jo storstuen vår. Det er på en måte det som binder Stovner sammen.
(Informant i bydelsadministrasjonen)

Altså, hvor jeg henger på Stovner på fritida mi, liksom? Det er jo på senteret da.» (Jente 16 år)

Hvis vi går noe sted på Stovner for å møte venninner, så blir det fort hit. Vi trives godt her, vi. (Kvinner på 56 og 59 år)

Disse fire informantene – en tenåring, en sentral ansatt i bydelsadministrasjonen og to damer i slutten av 50-årene – er i forskjellig livssituasjon og ser Stovner fra ulike synsvinkler. Likevel opplevde alle at Stovner Senter var det viktigste stedet for dem på Stovner. Det var noe vi hørte fra mange andre også. Det kan være flere grunner til

En dag på Stovner Senter

Stovnersenteret er senteret du går til når du skal ha noe helt vanlig, en helt vanlig dag.

Her finnes det nemlig ikke spesialbutikker, men jeg er fornøyd likevel. For på Stovnersenteret er det en flott Meny-butikk som jeg alltid besøker. Her får jeg blomster, og her er apotek og polet. Her er Narvesen, og her er Glassmagasinet. Her er skobutikker, bokhandlere, hobbybutikk, billigsjappene, frisør, posten og spisesteder. Klesbutikkene holder til i andre etasje. Jeg kjøper ofte klærne til mine barn fra H&M og Lindex på Stovner Senter.

Kommunale velferds- og serviceinstanser ble lokalisert i senteret. Arkitektonisk utgjøres senteret av flere pyramideformede terrasseblokker, typiske for dette området.

Ifølge Olav Selvaag var senteret ved åpningen i 1975 Norges største, det er fortsatt Groruddalens største kjøpesenter.

I forrige uke var det Elleville dager på Stovner Senter, og så var det nattåpent på onsdag. De fleste venter på Elleville dager og Norges største salg. På onsdag var det mye køkaso i senteret. Jeg dro med familien min til senteret akkurat kl. 9.00, og så vant jeg Stena Line-cruisebilletter for to personer. Det ble spennende og gøy for meg.

Skrevet av Sadia
(mor, pakistansk bakgrunn, bosatt på Stovner)

det. Den åpenbare årsaken er at senteret er handlesenteret på Stovner, så det er dit man går dersom man trenger å kjøpe noe, enten det skulle være matvarer eller klær. Men det kan også ha med senterets beliggenhet å gjøre. Det er relativt lett adkomst til senteret, både med bil og med bane eller buss. Dessuten er mange andre tilbud og tjenester på Stovner plassert like i nærheten. Politistasjonen – samt en moské – ligger like over gata. Bydelsadministrasjonen ligger 50 meter fra en av utgangsdørene. Fossum kirke, Stovner bibliotek og Nav-kontoret ligger rett ut fra en av de andre dørene. Og Stovner videregående skole ligger også vegg i vegg, slik at mange av elevene kommer innom der i storefri.

Når man kommer inn på senteret første gang, blir man slått av kontrasten til den slitne utsiden. Mens utsiden er grå, spraglete og delvis nedslitt, er det rent, ryddig og livlig på innsiden. Senteret er avlangt og går over tre etasjer. I underetasjen er det noen få butikker samt toaletter og utgang til parkeringshuset. I første etasje er det butikker, blant annet en filial av Meny som er populær blant senterbrukerne, og noen kafeer som ligger spredd utover. I andre etasje er det også butikker samt restauranten Terrassen, som er svært populær og mye brukt som spisested og et sted å være.

*

De første dagene brukte vi mye tid på å henge på senteret og observere bruken av det og undersøke hva folk bruker senteret til. Flere formål pekte seg ut. Det første og mest åpenbare er at senteret fungerer som et handlesenter, der befolkningen på Stovner går for å kjøpe det de trenger. Videre fungerer det som et sted å henge, der både unge og gamle fra ulike grupper møter kjente, eller der man bare beveger seg gjennom for å se på livet. I tillegg er det en gjennomfartsåre, ettersom den raskeste veien fra oversiden av senteret til T-banen går gjennom senteret.

På ettermiddagstid – når senteret ofte er på sitt fulleste – ser senteret ut som en fargerik mosaikk som avspeiler mye av kompleksiteten på Stovner: Innvandermødre med barn på slep går gjennom senteret, møter noen kjente og sier hei. Noen etnisk norske gubber sitter i kafeen i første etasje og prater om løst og fast. I restauranten i andre etasje sitter eldre etnisk norske kvinner for seg selv og prater og ser ned på livet i første etasje. Lenger inne i restauranten sitter en mer blandet forsamling og spiser pizza eller biff. Bortover i andre etasje, på benkene langs veggen der det er mer fredelig, sitter yngre innvandermødre med små barn og prater med hverandre. Tilbake igjen i første etasje kan man se folk som går for seg selv, med bestemte skritt, og som åpenbart tenker på noe og har et spesifikt ærend. En og annen oppdressede person går gjennom, med nøkkeltast i beltet eller i dress, og skal antakelig gjøre unna noe shopping etter arbeidstid. Samtidig vandrer det mer forhutlede personer gjennom, med joggebukse der det er synlige matflekker og flakkende blikk, som går omkring og ser på livet. I nærheten står det kanskje en tenåringsgjeng og bare prater, gutter i store klær og jenter i jeans.

Ut fra dette mylderet avtegner det seg likevel noen mønstre. Gjennom dagen er det ulike grupper som dominerer til ulike tidspunkter og på ulike steder. På morgenen, når senteret åpner, er det ikke mange som er der. Men en gjeng med eldre etnisk norske menn møtes daglig for å ta en kaffe på kafeen i første etasje. «Det er liksom her vi møtes. Hver dag», sa en av dem til oss. En del eldre etnisk norske kvinner setter seg gjerne i restauranten i andre etasje og prater med hverandre. Og noen av dem som iblant går under betegnelsen *vandrerne* internt på senteret – mennesker med psykiske eller sosiale problemer – beveger seg allerede på morgenen inn på senteret og går fram og tilbake på senteret uten noe spesielt mål.

Utover formiddagen fylles senteret mer opp. Mennesker uten fast jobb – mange av dem kvinner, både med etnisk norsk og innvandrerbakgrunn – gjør gjerne unna handleturen sin på denne tiden, når det er mindre folk der. I storefri, altså i tiden rundt lunsj, gjør ungdommen sitt inntog. Mange kommer fra Stovner videregående og kjøper lunsjen sin på senteret. Noen setter seg på restauranten i andre etasje, noen går på Burger King, og noen kjøper en kebab på Mix-kiosken rett på utsiden av senteret. Rundt denne tiden møtes også en del mødre med barnevogn. Noen, særlig de etnisk norske, setter seg på restaurant Terrassen. Andre, spesielt de med innvandrerbakgrunn, setter seg langs benkene i andre etasje.

Etter arbeidstid kommer det et rush av folk som har vært på jobb og skal kjøpe noe på veien hjem. Mange skal bare innom Meny og kjøpe dagens middag, mens andre også har andre ærend. Et par timer til er det mye liv på senteret og mange mennesker. Men fra seks og utover blir det gradvis mer rolig – og fra halv åtte fram til senteret stenger klokka ni, er det relativt stille både i butikkene og på kafeene.

*

Man kan dele brukerne av senteret inn i to svært grove kategorier: 1) de som bare kommer for å handle, og 2) de som kommer for å handle og henge, eventuelt bare henge. Disse kategoriene kan igjen deles inn i mange mindre kategorier, selvsagt.

Den første kategorien – de som bare kommer for å handle og ikke benytter seg av senteret som et værested – består etter vår erfaring mye av folk som er i fast fulltidsjobb. På dagtid er de på jobb. Og på ettermiddags- eller kveldstid skal de ofte hjem til familien.

En informant sa det slik, da vi gjorde et intervju på benken utenfor Meny:

Altså, jeg synes jo det er hyggelig her, det er ikke det. Men om dagene jobber jeg jo. Og så har jeg familien som venter. Og hvis vi skal gjøre noe spesielt liksom, gå ut og hygge oss eller ha det gøy, så går vi heller et annet sted – inn til byen eller ut på Tusenfryd eller ut i marka. Det er ikke Stovner Senter som er det første stedet vi drar da.

Det denne informanten sier, er delvis at hun ikke har tid til å henge på senteret, men også at dersom hun og familien først skal ta seg tid til å gjøre noe sammen ute, så vurderer de ikke senteret som det mest aktuelle. Denne informanten – en etnisk norsk kvinne i 50-årene – virket ressurssterk og relativt velstående, og det kan synes som om Stovner Senter ikke er førstevalget som sosialiseringsarena for personer i hennes livssituasjon. Men det ser ut som også andre grupper på Stovner ikke benytter seg av senteret som et sted å henge i særlig grad. Vi så for eksempel sjelden pakistanske kvinner stoppe opp og sette seg ned på senteret, annet enn raskt å sette seg ned på en benk og så gå videre eller stoppe for en kort prat med en bekjent. En ung norsk-pakistansk informant – «Sadif» – flyttet til Norge for noen år siden og er nå gift og har barn i skolealder.

Sadif: De fleste pakistanske damene jeg vet om, går bare på senteret for å handle. Så går man hjem igjen og lager middag eller er på besøk hos hverandre. Det er ikke der vi møtes.

Intervjuer: Hvilke steder utenfor hjemmet er det dere møtes, da?

Sadif: Vel, stort sett er vi hjemme hos hverandre. Eller så drar vi noen ganger ut og har piknik.

Andre informanter fortalte også at de ikke var så glade i å henge på senteret, men av andre grunner.

Jeg må innrømme at jeg ikke liker så godt å være på senteret. Det blir litt trangt, liksom. Jeg møter alltid noen kjente, som spør om ting og tang, og så må jeg bli værende og prate for ikke å være uhøflig. Og så begynner kanskje ryktebørsen å gå, om at jeg var på senteret i går. Iblant vil jeg bare gå og handle og ikke prate med noen. (Kvinne, tamilsk bakgrunn)

Tilsvarende ting hørte vi også fra et par informanter med pakistansk bakgrunn. Dette er interessant ut fra rurbanitetsbegrepet. Disse kvinnene forteller om et fenomen man oftest forbinder med det rurale, altså småbyen eller bygda – at alle kjenner alle, og at ryktebørsen går. Når disse kvinnene går på senteret, savner de mer av det man forbinder med den urbane storbyen – anonymitet, menneskemasser, å kunne forsvinne i mengden. Det er imidlertid verdt å merke seg at informantene som fortalte dette, snakket om at det var folk fra deres egen etniske gruppe som utgjorde den rurale tettheten de helst ville unngå. Vi kommer tilbake til det i kapittel 5.

Også noen ungdommer fortalte at de helst unngikk senteret. På klassemøtene vi gjennomførte på Rommen skole og Stovner videregående skole, stilte vi også et spørsmål om senteret. De aller fleste svarte begge steder at de likte å være på senteret. I etterkant av spørsmålet inviterte vi til diskusjon om dette – hvorfor trivdes man eller trivdes man ikke på senteret? De som ikke trivdes, trakk gjerne fram at det var andre ungdommer på senteret som var «tøffe i trynet». «Det er så mange gangstere

på senteret», sa en av dem. Med «gangstere» antar vi at han ikke siktet til de facto kriminelle, men andre ungdommer som var – ja – tøffe i trynet. «Altså, det er mange ungdommer som bare henger der ... det er ikke alltid man vil treffe dem», sa en jente, noe de rundt henne nikket samtykkende til. Dette skal likevel ikke overskygge at det overordnede bildet vi sitter igjen med er at de aller fleste Stovner-boere trives på senteret, både unge og eldre. Dette gjelder både dem som primært bruker det som et handlesenter, og dem som også bruker det som et sted å være.

Når det gjelder dem som bruker senteret aktivt som et værested, er det noen grupper som peker seg ut. Dette betyr ikke at folk fra andre grupper ikke bruker det som et værested – selvfølgelig er det både fulltidsansatte arbeidstakere og pakistanske kvinner som iblant setter seg ned med en kaffe når de treffer bekjente på senteret. Men folk fra noen grupper bruker senteret mer aktivt enn andre. For det første er det mange midlaldrende og eldre etnisk norske som møtes på senteret på dagtid for å ta en kaffe og treffe kjente. Mange av disse er enten pensjonert eller utenfor arbeid. Derest er det en del mennesker som bor i senterets nærhet, som har psykiske eller sosiale problemer, og som har det å gå på senteret som «jobb» – det er det de gjør på dagtid. Noen av disse er mer synlige enn andre, ettersom de vandrer på måfå gjennom senteret, fram og tilbake.

Blant minoritetsgruppene på Stovner fant vi ikke noen tydelige mønstre når det gjelder hvor og når folk eventuelt skulle møtes på senteret – det er ikke slik at pakistanske menn møtes på formiddagen på den kafeen, eller at tamilske kvinner møtes på den benken på det tidspunktet, og så videre. Også voksne fra ulike minoritetsgrupper bruker senteret som møtested, men vårt inntrykk er at bruken er spredd mer tynt utover når det gjelder område på senteret og tidspunkt. Et unntak her er barnevognjengen i andre etasje. En del yngre minoritetskvinner, med ulik etnisk bakgrunn, møtes jevnlig langs benkene i andre etasje på formiddagstid, mange av dem uten å handle og med medbrakt mat. Flere av dem vi snakket med, bodde ikke på Stovner, men kom hit for å henge eller møte kjente og fordi de opplevde det som et trygt sted. En mulig forklaring på hvorfor de sitter på benkene og ikke på en av kafeene, kan være at det delvis dreier seg om at det er enklere å skifte bleier mer diskret der – men sannsynligvis har det også et økonomisk aspekt, ettersom noen av dem ikke ønsket å bruke penger daglig på å kjøpe kaffe eller mat i kafeene.

Og for ungdommen på Stovner er rett og slett senteret det mest populære stedet å henge, spesielt for dem som ikke er med på organiserte aktiviteter. En informant sa det slik:

Egentlig, så hadde det ikke vært for senteret, hadde det ikke vært så mye annet å gjøre her, egentlig. Så det er senteret som løfter opp Stovner, egentlig.

En jente uttrykte det slik:

Det har aldri vært noe sted å være, annet enn å henge bak barnehager og T-banestasjoner og Stovnersenteret til det stenger.

Flere informanter har uttrykt at det er mange tilbud på Stovner til ungdom som er engasjert og/eller er aktive i idrett eller med dans og musikk. Men dersom man ikke er engasjert i noe, blir det fort til at man henger på senteret. Ungdommen har til og med et eget begrep for dette: «Å loke på senteret» er navnet på aktiviteten, og «senterloker» er navnet på dem som gjør det. Når de unge setter seg ned, er det gjerne på Burger King og iblant inne på Mix-kiosken på utsiden av senteret. Noen spiser oppe på Terrassen i andre etasje, og en del henger bare omkring. Vi skriver mer om dette i kapittel 6.

*

Tatt i betraktning hvor mange ulike mennesker og grupper som benytter seg av Stovner Senter – alt fra ungdommer som skal kaste bort tid til sosialklienter og eldre etnisk norske damer – er det slående hvor velfungerende senteret er, hvor få konflikter som finner sted, og hvordan folk fra ulike grupper ser ut til å trives. De eldre vi intervjuet, uttrykte at de følte seg trygge på senteret. Det ble bekreftet i samtaler med vekterne på senteret, som ga uttrykk for at det stort sett gikk fint. «Altså, det er jo litt tjafs noen ganger med noen ungdommer. Men stort sett går det veldig bra», sa en av dem. Dette ble også bekreftet av ansatte ved senteret, som opplever at kundene stort sett trives, og at de ansatte i butikkene er fornøyde med hverdagen. Den store utfordringen sett fra de senteransattes side er det økonomiske grunnlaget for en del butikker. Ettersom befolkningen på Stovner er mindre velstående enn gjennomsnittet i Oslo, er det en del butikker som har vært nødt til å legge ned, og noen som beveger seg på grensen. Likevel er det mange butikker som går med god margin.

I teorikapittelet skrev vi om horisontale og vertikale bånd mellom mennesker, som begge er viktige elementer i sosial kohesjon og sosial kapital. Horisontale bånd er mellom beboerne på Stovner, mens vertikale bånd er mellom beboerne på Stovner og myndighetene/bydelen. Når det gjelder horisontale bånd, er det tydelig at senteret er en arena som muliggjør både opprettholdelsen av eksisterende bånd og opprettelsen av nye bånd. Mange mennesker benytter senteret til å møte kjente. Ungdommer, eldre, småbarnsforeldre – alle er innom senteret, slår ofte av en prat med bekjente og setter seg kanskje ned. Når det gjelder kontakt på tvers av etniske grupper, vurderer vi det slik at senteret i dag skaper *svake* eller *tynne* bånd (Granovetter 1973). Med det mener vi ikke at disse båndene er svake i betydningen at de lett kan gå i stykker, slik begrepet ofte blir forstått. Med det mener vi heller at dette er relasjoner som er på overflaten og ikke i dybden – men som likevel er viktige. På senteret må mennesker fra ulike grupper forholde seg til hverandre, og man ser og møter mennesker man ellers kanskje bare ville

lest om i avisene eller snakket om rundt middagsbordet. Disse tynne båndene fører ikke nødvendigvis til vennskap eller nære forhold, men de fører til en felles opplevelse av å leve sammen i samfunn.

Vertikale bånd, mellom beboere og bydel, blir i dag liten grad opprettet på senteret. Bydelen har en informasjonsvegg, men den ligger ikke spesielt tilgjengelig til og er ikke mye i bruk. En av informantene i bydelsadministrasjonen innrømmet at hun selv ikke hadde oppdagert denne informasjonsveggen før nå i det siste. Utfordringen for senteret – og for Stovner bydel sin bruk av senteret – ser ikke ut til å dreie seg om hvordan senteret blir brukt i dag. Det meste glir godt på senteret. Utfordringen ser heller ut til å være hva senteret *ikke* blir brukt til i dag. Slik vi ser det, er det et stort potensial for å bruke senteret til å få ut informasjon og til å skape kontakt mellom bydel og beboere og å skape enda dypere kontakt mellom beboere fra ulike grupper – og dette potensialet blir i liten grad tatt ut i dag. I tillegg har det kommet tydelig fram at mange ungdommer på Stovner savner et uformelt værested, og at det er noe av grunnen til at så mange henger på senteret – der det verken er muligheter for demokratisk medvirkning eller for voksenkontakt med trygge voksenpersoner.

Fra et normativt perspektiv kan man spørre seg hva det gjør med et sted og med en befolkning at det er et kommersielt senter som er det som binder stedet og befolkningen sammen. En kommersiell arena har ikke som sitt primære mål å skape demokratisk medvirkning eller å gjøre det mulig for folk å leve gode liv – dette er sekundært i forhold til det egentlige målet, nemlig å generere gevinst. Samtidig har det kommet tydelig fram i arbeidet med denne studien at det er Stovner Senter, framfor noe, som i dag binder Stovner sammen. Vår vurdering er at bydelen ikke bør forsøke å konkurrere med senteret og skape andre arenaer, men heller aktivt bruke den arenaen som allerede er der, til å skape medvirkning og engasjement blant borgerne. Vi skriver mer om dette i avslutningskapitlet.

4.3 Biblioteket – kultursenter og værested

Går man ut døra i andre etasje på Stovnersenteret, kommer man til en gågate. 50 meter ned på venstre side ligger biblioteket, vegg i vegg med Fossum kirke. Man kan også komme seg til biblioteket ved å gå oppover fra T-banestasjonen og bussholdeplassen rett under. Selv om plasseringen er sentral og i nærheten av både transport, bydelsadministrasjon og kjøpesenter, ligger det likevel på «baksiden», altså delvis i skjul bak det store kjøpesenterbygget. Biblioteket ligger i en brun murbygning som ikke er altfor høy og ikke er noe særlig prangende. Dermed blir biblioteket et sted man primært kommer til dersom man har et ærend dit – det er få som bare dropper innom fordi det virker tiltalende å gå inn i, og man likevel var i nærheten.

Når man kommer inn møter man en lys og vennlig atmosfære – store luftige flater, skranke med bibliotekarer rett til høyre, pene bokhyller og dype stoler man kan synke ned i. Selv om biblioteket ikke kjører noen beinhard stillepolicy, pleier det likevel å være en fredelig og rolig atmosfære i hele lokalet. På flere steder er det pc-er som brukerne kan låne. Lengst inn er det en lesesal og studierom.

*

I likhet med Stovner Senter fyller også biblioteket flere funksjoner for beboerne på Stovner. Den mest åpenbare funksjonen er å være en arena for kultur: utlån av bøker, filmer og musikk, veiledning når det gjelder hva man kan lese, samt mulighet for å bruke internett og pc. På biblioteket på Stovner har dette fått en utpreget flerkulturell profil. Biblioteket tar inn bøker på mange ulike språk, man har aviser fra blant annet Pakistan og Sri Lanka, og man har mange bøker som tematiserer det flerkulturelle samfunnet. I tillegg er det mange bøker på enkel norsk og med norskopplæring, som ifølge bibliotekarene blir mye lånt ut til kvinner med minoritetsbakgrunn.

Biblioteket har også en del arrangementer av ulik type. Man har arrangert teaterforestillinger eller eventyrstunder, man har møter med forfattere, man har lesesirkler, man har arrangementer som handler om å lære norsk. I tillegg fungerer det som et være- og møtested, der mennesker med ulik bakgrunn møtes. En del voksne innvandrere kommer til biblioteket for å lese aviser på sitt morsmål. Barn og unge sitter ofte på biblioteket og driver med ulike ting – noen gjør lekser, noen surfer på pc, noen leser i bøker eller tegneserier. En del studenter og eldre skoleungdom bruker lesesalen og studierommene aktivt og sitter der og studerer. I tillegg er det til stadighet mennesker med ulik bakgrunn som bare setter seg ned i en stol på biblioteket og leser eller slapper av.

Ifølge de ansatte hender det, særlig om vinteren, at ungdomsgjenger samler seg utenfor biblioteket og bare vil inn for å henge eller varme seg. Det har til tider skapt bråk og uro.

*

Bildet bibliotekarene formidler – og som også bekreftes av vårt feltarbeid – er at bruken av biblioteket ikke avspeiler hele bredden av befolkningen på Stovner. Det vil si: De etnisk norske innbyggerne bruker biblioteket i mindre grad enn folk i minoritetsgruppene. Selvsagt er det mange etnisk norske som kommer innom for å låne filmer og bøker. Men de gjør det i langt mindre grad enn folk med innvandrerbakgrunn. Man kan tenke seg ulike forklaringer på det. En rimelig forklaring er at det dreier seg om tilgang på ressurser: Etnisk norske har kanskje bedre økonomi og har derfor i større grad mulighet til å kjøpe bøker, filmer og musikk selv. Alternativt kan man tenke seg en helt annen forklaring – nemlig at mange etnisk norske på Stovner er sosioøkonomisk svakerestilt

og ikke i utpreget grad interessert i kultur, og at innvandrerbefolkningen på Stovner faktisk er mer sulten på å lese og lære enn den etnisk norske befolkningen. Kanskje er det en kombinasjon av dette: På Stovner er det antakelig en del innvandrere som har et såkalt «innvandrerdriv» og vil opp og fram og ønsker å lese og lære, men som har lite økonomiske ressurser. Derfor benytter de seg av biblioteket i stor grad. På den annen side kan man tenke seg at de etnisk norske på Stovner som *er* interessert i kultur, også har mer økonomiske ressurser og derfor ikke har like stort behov.

Men også på en annen måte avspeiler ikke bruken av biblioteket bredden i Stovners befolkningen. Når biblioteket arrangerer møter og samlinger på kveldstid og i helgene, er det så å si utelukkende etnisk norske som dukker opp. Det har skapt en viss frustrasjon blant de ansatte på biblioteket:

Vi har fundert en del over hvorfor det er slik. Hvorfor kommer de for å låne bøker og være her, men ikke når vi arrangerer noe? Og vi har jo prøvd å arrangere ting som vi mener burde tiltale folk i minoritetsgruppene. For eksempel så hadde vi han der ... hva er det han heter nå igjen, han der søte på NRK ... (intervjuer: Noman Mubashir?). Ja. Noman Mubashir. Da tenkte vi at «nå kommer det sikkert masse pakistanske jenter og så videre». Men nei, ingen av de kom, bare etnisk norske damer i 40- og 50-årene. (Ansatt ved biblioteket)

Samtidig er det i stor grad innvandrere som bruker biblioteket som være- og møtested til daglig. Særlig virker det som om yngre barn, på barneskolen og opp mot ungdomsskolen, møtes på biblioteket for å gjøre lekser og prate med hverandre. To gutter på 13 år fortalte at de var på biblioteket nesten hver dag etter skoletid.

Vi kommer for å gjøre lekser her. Det er liksom mer rolig og fredelig her enn hjemme, sa den ene.

Intervjuer: Si litt mer om det.

Altså ... vi er jo fem brødre hjemme, liksom. Og de andre sitter ofte og spiller TV-spill eller ser film, og så er det rotete på rommet ... Jeg får konsentrert meg mye mer her.

Tilsvarende erfaringer kom fram i andre intervjuer. Det kan virke som om trangboddhet er en vanlig årsak til at minoritetsbarn kommer til biblioteket: Det er mer plass enn hjemme, de får fred og ro, og de får prate og være for seg selv. Videre fortalte bibliotekarene at de mente at unge kjærestepar – særlig med pakistansk bakgrunn – iblant møttes i smug på biblioteket ettersom det var færre øyne som så dem der enn på Stovner Senter, for eksempel.

Jeg må jo si at jeg synes det er ganske søtt. Det har skjedd flere ganger at det kommer inn en gutt og en jente som jeg nesten kan se er veldig forelska. Så setter de seg ned, i mange timer, og leser eller gjør lekser sammen, mens de titter på hverandre

forsiktig. De sier nesten ingenting, bare er sammen, før de går hver til sitt. (Ansatt ved biblioteket)

Ut fra vårt feltarbeid virker det som om mange unge slutter å henge på biblioteket når de kommer til slutten av ungdomsskolen og begynner på videregående. Det gjelder ikke alle, selvfølgelig – men vi så klart flere barn i barne- og ungdomsskolealder enn i videregåendealder. Også skolemøtene på Rommen og Stovner kan tyde på at det forholder seg slik. Blant elevene på første trinn på Stovner videregående skole var det få som sa at de ofte var på biblioteket. Det samme var i og for seg tilfellet på Rommen skole – men lærerne forklarte der at elevene på Rommen i stor grad går på skolens eget bibliotek. Deichmanske har nemlig en egen avdeling på Rommen, der elever både er i skoletiden og etter skoletid. Vi spurte om biblioteket – i betydningen Stovner bibliotek – og det er dermed ikke så underlig at få sa at de brukte biblioteket, ettersom de bruker biblioteket på Rommen i stedet.

Derimot virker det som om en del unge begynner å bruke biblioteket på nytt når de begynner å studere. Vi møtte flere unge som studerte på Universitetet eller Høgskolen inne i Oslo, og som fast satt og leste på biblioteket.

Det er jo ganske langt inn til sentrum. Hvis vi skal ta banen, så bruker vi jo nesten 40 minutt før vi kan sette oss ned på UB (Universitetsbiblioteket). Da er det mye greiere å sette seg her, fem minutter hjemmefra. (Norsk-pakistansk gutt, jusstudent, 23 år)

Også eldre innvandrere benytter seg av biblioteket som værested. Vi observerte ofte voksne pakistanske menn i tradisjonell pakistansk mundur som satt på en sofa og leste en avis. Iblant så vi somaliske kvinner sitte der og småsnakke. En relativt nyankommen somalisk innvandrer, en kvinne på rundt 30 som hadde vært i Norge i bare tre år, fortalte for eksempel at biblioteket var det stedet hun helst kom til utenfor hjemmet: «Det er hit jeg kommer ... Jeg kan bruke data, og det er stille ... og trygt», sa hun forsiktig. «Og her kan jeg lære meg norsk», la hun til.

Den vanligste brukeren av biblioteket er likevel en person som bare slenger innom for å levere bøker eller filmer og for å låne nye:

Jeg er her ganske ofte. Men jeg setter meg ikke ned, her da. Hvorfor skulle jeg det? Det er jo mye mer behagelig å sitte og lese i godstolen hjemme. (Kvinne, etnisk norsk, 35 år)

Sitatet over er talende: Biblioteket blir brukt av mange på Stovner, men de som virkelig benytter seg av det til fulle, altså sitter der og tilbringer mange timer der, er folk fra minoritetsgruppene som ikke i samme grad har en godstol de kan synke ned i hjemme – enten fordi de ikke har, eller fordi det allerede er en del familiemedlemmer som slåss om å få sitte der.

Det overgripende vi sitter igjen med etter feltarbeidet på biblioteket, er dette: Det er bare en minoritet på Stovner som bruker biblioteket, både blant unge og voksne og både blant de etnisk norske og i de ulike minoritetsgruppene. Samtidig opplever vi at biblioteket kan ha uforholdsmessig stor betydning for mange av dem som faktisk bruker det. Særlig gjelder dette for en del barn og unge med minoritetsbakgrunn som jevnlig benytter seg av biblioteket til å lese og gjøre lekser. Mange av disse er svært ambisiøse og satser hardt på skolen. Biblioteket gir dem en arena for læring som de ikke finner i hjemmene, gjerne fordi det der er trangt om plassen. En 14-åring fortalte for eksempel at han hver dag var på skolen en time før den ordinære undervisningen begynte, fordi hans klasseforstander hadde tilbudt dem som ønsket det, å få ekstraundervisning da.

Jeg er på skolen hver dag litt etter sju om morgenen. Og etterpå kommer jeg hit etter skoletid og gjør lekser. Det er ikke så mye plass hjemme hos meg, skjønner du.

Vi prøvde forsiktig å undersøke om dette var noe han opplevde press til hjemmefra. Men det mente han at det ikke var.

Altså, brødrene mine er ikke sånn, liksom. De vil bare spille TV-spill hele tiden og sove så lenge de kan. Men jeg vet at jeg vil bli noe stort ... Så da må jeg satse hardt.

Vårt inntrykk er at for en del barn og unge på Stovner, særlig dem med minoritetsbakgrunn som tar skolen seriøst, så spiller biblioteket faktisk en avgjørende og viktig rolle i deres liv.

Blant de eldre ungdommene, for eksempel studentene som ønsker å bruke lesesalen eller studierommene, er det delte oppfatninger om hvordan biblioteket fungerer ut fra deres behov. Flere av dem har etterlyst bedre lydisolasjon og opplever at de ansatte ikke har lyttet til innspillene deres.

Vi har jo prøvd å snakke med dem [de ansatte på biblioteket]. Hvor vanskelig kan det være å sette på en lydisolerende list over og under døra, da? Men vi opplever ikke at de hører på oss.

Dette ble sagt av en informant i midten av 20-årene som studerte ved Universitetet i Oslo og iblant brukte studierommene på biblioteket. Noen av studentene har også etterlyst lengre åpningstider og åpent på søndag ettersom de ønsker å komme dit for å lese da også.

De ansatte på biblioteket forteller i hovedsak om entusiasme og interesse for jobben og synes det er spennende å jobbe på et bibliotek med en så sammensatt og variert befolkning. Samtidig er det mange som har opplevd at det å jobbe på et bibliotek på akkurat Stovner innebærer visse utfordringer, som har ført til slitasje på flere av de ansatte. En periode skal det ha vært flere ansatte som vurderte å slutte. En av de ansatte forsøkte å forklare hva denne slitasjen dreide seg om:

Det er særlig to ting som gjør det. For det første er den del brukere av biblioteket som ikke helt har – hva skal jeg kalle det – vel, folkeskikk. De forstår ikke og klarer ikke forholde seg til reglementet her. Hvis de for eksempel leverer en bok for seint og må betale gebyr, så er det noen som ikke aksepterer det og sier «jammen det var jo fordi jeg var syk forrige uke», for eksempel. Da må vi forklare at hvis de ikke forlenget lånet, så må de betale gebyr, for det er slik reglene er. Men da begynner de kanskje å rope og bli høylytte.

En rimelig antakelse er at dette delvis kan skyldes at en del innvandrere på Stovner kommer fra land som ikke er like byråkratisert og regelstyrt som Norge, og derfor har vanskelig for å forholde seg til et slikt regelverk. Men det har nok også mye å gjøre med økonomiske forhold – et gebyr som mange på vestkanten knapt ville brydd seg om, kan være en betydelig sum for en person på Stovner. Men ifølge informanten var det noe annet som virkelig hadde slitt på de ansatte:

Det har vært roligere i det siste, altså. Men for en stund siden – husker ikke helt, det kan ha vært ett eller to år siden – så var det slitsomt her. Om vinteren sto det ofte ungdomsgjenger utenfor, som laget bråk og iblant begynte å slåss, til og med. Iblant ville de inn, men ikke for å sitte her og lese eller prate stille, men for å varme seg og bare stå og henge her. Det var ikke lett. Vi som er her, er jo ikke utdannet som ungdoms- eller sosialarbeidere, ikke sant! Likevel måtte vi iblant gripe inn, løse opp slåsskamper og så videre og hele tiden ta beslutninger om gjengene skulle få komme inn eller ikke. Noen opplevde skikkelig ubehageligheter og ble truet. Den gangen var det mange som jobber her, som seriøst vurderte å slutte. Men heldigvis gikk det over.

Dette henger antakelig sammen med, slik vi også var inne på i avsnittet over om Stovner Senter, at Stovner ikke har hatt noe velfungerende sted å være de siste årene der eldre ungdommer har følt seg hjemme. Dermed er det mange unge som har hengt utenfor T-banen, inne på senteret og også utenfor biblioteket. Mens senteret har faste vektere som holder ro og orden, har ikke biblioteket hatt noe slikt. Ansatte på biblioteket opplever at dette til tider er en uholdbar situasjon.

Vi har vært inne på tanken om vi burde hatt en egen ungdomsarbeider tilknyttet biblioteket. Altså ikke en bibliotekar, men en som har som jobb å prate med og ta vare på ungdommer. For vi kan ikke ha som jobb å løse opp i konflikter og få folk til å slutte å slåss. Det er ikke det som er jobben vår. Vi kom oss gjennom sist gang det sto på, men det er ikke sikkert vi klarer det hver gang.

Fra vårt perspektiv ser vi det også slik at mye av dette presset som har vært på biblioteket fra ungdom som ønsket å henge der, ville blitt borte dersom Stovner hadde hatt et velfungerende lavterskeltilbud til ungdom, slik vi også skrev i avsnittet om senteret.

På tross av disse utfordringene er det liten tvil om at biblioteket har stor betydning for en del av Stovners befolkning. Vi oppfatter det slik at biblioteket skaper vertikale bånd mellom befolkning og bydel/samfunn – på en indirekte måte. Biblioteket ser ut til å spille en viktig rolle når det gjelder integrering av innvandrere på Stovner i det norske samfunnet. Mange låner norske bøker for å lære å lese og bli bedre i norsk. Flere av bøkene på utlånstoppen er faktisk lærebøker i norsk eller innføringsbøker i det norske samfunnet. Og på tross av utfordringene bibliotekarene opplever med hensyn til overholdelse av regler og protester mot gebyrer – er nettopp denne typen erfaringer antakelig med på å skape læring av hvordan det er å leve i et byråkratisert og regelstyrt samfunn som det norske. Videre er muligheten til å bruke pc og internett antakelig svært viktig for dem på Stovner som ikke har tilgang til det hjemme.

Horisontale bånd – mellom mennesker – blir derimot i liten grad skapt og opprettholdt på biblioteket, med et visst unntak for en del unge minoritetsbarn som gjerne møtes der for å gjøre lekser. Det foregår ikke mange sosiale møter mellom folk med etnisk norsk og innvandrerbakgrunn på biblioteket. Arrangementene biblioteket har blir så godt som utelukkende frekventert av etnisk norske, eksemplifisert ved programlederen og forfatteren Noman Mubashir, der det bare kom «etnisk norske damer i 40- og 50-årene». Det er ikke tvil om at de ansatte på biblioteket virkelig forsøker å trekke inn hele befolkningen på Stovner, også på arrangementene. Og én årsak til at minoritetsbefolkningen ikke kommer på slike arrangementer, kan være at en del foreldre med minoritetsbakgrunn har nok med sine egne ting og i liten grad stiller opp på ting utenfor hjemmet. Men et arrangement som Mini Mela på Stovner – altså en liten musikk- og kulturfestival som legger vekt på kulturelle uttrykk fra alle verdenshjørner – blir godt besøkt. Det tyder på at også minoritetsforeldre kan stille opp og komme på arrangementer i helgen, gitt at innholdet appellerer til dem, og at kommunikasjonen fungerer.

Det spiller nok også inn at alle bibliotekarene er etnisk norske, og at de ser ut til å ha liten dyperegående interaksjon med dem de ønsker at skal komme på arrangementene. Sitatet vi gjenga over er i så måte illustrerende: «Vi har fundert en del over hvorfor det er slik. Hvorfor kommer de for å låne bøker og være her, men ikke når vi arrangerer noe?» Dette kan tyde på at bibliotekarene i liten grad faktisk har gravd i dette ved å spørre dem det gjelder, selv – og hvis de har forsøkt å undersøke hvorfor, har de i det minste ikke kommet til bunns i det. Det tyder også på at representanter for minoritetsbefolkningen ikke aktivt har blitt invitert til å være med og utforme arrangementene. Vi antar at en norsk-pakistansk bibliotekar som snakker urdu eller punjabi, lettere ville komme i kontakt med dem det gjelder, og kanskje også kunne involvere dem i utformingen av arrangementene i større grad, slik at de fikk større opplevelse av eierskap. Men fortsatt er det nok slik i Norge at det ikke kryr av nyutdannede bibliotekarer med norsk-pakistansk bakgrunn. Det overgripende bildet er dog at bibliotekarene på Stovner legger ned stor innsats for å tilpasse bibliotekets tjenester

til bydelens sammensatte befolkning og i stor grad lykkes med å skape et bibliotek der mennesker i ulike livssituasjoner kan føle seg hjemme.

4.4 Rommensletta – organisert idrett og uorganisert rekreasjon

På nedsiden av Stovner Senter, om lag 300 meter fra T-banestasjonen, flater bakken ut og former en slette nederst i dalen. For å komme dit følger man Fossumveien fra senteret. Ser man nordover, får man øye på et stativ for frisbeegolf, et par fotballbaner med grusdekke og den nye Rommen skole. Ser man enda lenger bort, kan man ane kontorene av Stovner Rockefabrikk. Vender man blikket sørover, folder dalen seg ut, og man har Rommensletta i front. Først er dalen gjemt bak trær og næringslivsbygg, men følger man dalen videre, blir landskapet mer åpent, og det strekker seg ned mot Østre Aker vei og Haugenstua. På siden av dalen finner vi sentrale aktører som Oslo bilauksjon på den ene siden og lokale institusjoner som Stovner helsestasjon på den andre.

Opprinnelig var Rommensletta et sted det ble drevet med jordbruk og steinindustri, men det er også funnet kulturminner fra eldre tid på området (Plan Urban 2009). I nyere tid var stedet først benyttet som søppelfylling, men ble senere opparbeidet til et sted for idrett, aktivitet og rekreasjon, en utvikling som har krevet betydelige økonomiske ressurser. Fram mot sommeren 2013 har kommunen bevilget ytterligere 2,2 millioner for å bedre dreneringen av tidligere forurensning fra søppelplassen. Av enkelte vil rekreasjonsområdet i bunnen av dalen fortsatt kunne oppleves som ingenmannsland. Det er imidlertid heller ikke estetikk som gjør området attraktivt, potensialet ligger i de mange aktivitetene som er tilgjengelige innenfor et relativt avgrenset område.

I løpet av feltarbeidet ble det raskt klart at Rommensletta ikke er én, men mange og delvis ulike møteplasser. Det vil si at møteplassene glir over i hverandre i form av at de alle har til felles at de springer ut at en aktivitet. Samtidig er de ulike i innhold, utforming, målgruppe og grad av formalisering.

Mest markant er kunstgressbanen, som tilhører og administreres av Rommen Sportsklubb. I umiddelbar tilknytning er det grusbaner, noe som sikrer et bredt tilbud til fotballspillere i området. Men anlegget er ikke bare forbeholdt lokale spillere. For eksempel er det hver sommer i bruk under Norway Cup.

Historien om Rommensletta som sted for aktivitet går tilbake til 1980-tallet, da Rommen idrettspark ble åpnet. I dag er Rommen Sportsklubb den sentrale klubben på sletta. Men som det ble antydnet i rapportens innledning, har det skjedd en utvikling på Stovner, hvor mye av den tradisjonelle idretten har tapt terreng til fordel for nye aktiviteter som frisbee og cricket. I den sammenheng er fotball i kraft av å være en global idrett som appellerer til mennesker fra alle deler av verden et unntak. Slik

er det også på Stovner. Utfordringen synes følgelig ikke å være, som VG-Helg skriver, at fotballen har blitt svart og hvit, snarere er utfordringene knyttet til kjønn og alder, noe vi skal komme tilbake til.

Rommensletta er imidlertid av interesse utover studier av fotballens globale attraksjon. Dette er en arena hvor organisert og formalisert idrett møter uorganisert og spontan aktivitet. Det er altså en møteplass hvor møtene skjer ut fra svært ulike premiser. Det har blant annet vært flere kampanjer for å lage et hundefelt. Og i dag brukes sletta mye til et sted for turer, løping og skigåing. Mer konkret kan vi nevne at det finnes ballbinge, cricketbane, baseball, ramper for skateboard og bane for BMX-sykel, golfbane (ni hull). Det har i tillegg vært prøvd med en skiløype vinterstid. Vi vil også trekke fram Sneglehuset, som er en aktivitetspark for barn og unge. Den ble åpnet i 2009, som en del av Groruddalssatsingen. Som en del av områdeløftet for Haugenstua utviklet Plan- og bygningsetaten i 2009 en mulighetsstudie for Rommensletta. Her er det blant annet lagt inn planer om Rommensletta skulpturpark samt en kunstisbane ved Rockefabrikken.

I diskusjoner om sosial kapital er ofte organisert idrett framhevet som en viktig og meningsfull ramme for deltakelse, inkludering og fellesskap (Ødegård 2010). Selvsagt er det slik for de aktive, som møtes og utvikles, men også for familiene rundt antas det gjerne å ha betydning. I disse diskusjonene framheves gjerne dugnad som en nødvendig del av idrettsorganiseringen, men dugnad løftes også fram som en verdi som er forankret i det norske egalitetssamfunnet. Det kan i den sammenheng nevnes at «dugnad» ble kåret til det norske nasjonaluttrykket i 2004.¹³

Tidligere forskning indikerer imidlertid at det er et gap mellom majoritetsnordmenn og minoriteter når det gjelder å forstå og bruke idrett som en møteplass (se for eksempel Eidheim 1998; Søholt 2001; Strandbu 2002; Ødegård 2010). I Ødegårds (2010:71 ff.) studie beskrives Veitvet Sportsklubb som strippet for medlemmer, men også som et sted med liten kraft eller evne til å tilpasse seg endringer i medlemsgrunnlaget. To forhold går igjen, foreldre som ikke stiller på dugnad, og trenere og medlemmer som dropper ut dersom deltakelse koster penger. Et lignende bilde tegnes av bydelen i notatet «Kartlegging av idrettslagene i bydel Stovner».

Datamaterialet vi har samlet inn, underbygger i stor grad de tidligere erfaringene. Men før vi kommer dit, la oss minne om skoleundersøkelsen som vi presenterte innledningsvis i kapittelet. I denne undersøkelsen var det samlet nær fire av ti (38 prosent) som oppga at de er helt eller delvis enige i at Rommensletta er et sted som er viktig for dem. Dataene viser imidlertid at det går et markant skille mellom ungdomsskolen og videregående. Mens Rommensletta er svært viktig for ungdom opptil 15- til 16-årsalderen, synes idretten å miste taket på ungdom etter den tid. Trolig er ikke dette spesielt for Stovner, men det utfordrer likevel lokalsamfunnet ved at det da er viktig

¹³ Les mer om *Den norske dugnaden*, i Lorentzen og Dugstad (2011).

at det finnes andre attraktive tilbud som fanger opp ungdom som ellers driver ut av de organiserte møteplassene.

For å få mer innsikt i prosessene som virker inkluderende og ekskluderende i idretten, er det interessant å supplere med de kvalitative intervjuene. Et viktig forhold er knyttet til foreldrene og deres engasjement. En av idrettslederne var veldig tydelig på at de har en stor utfordring knyttet til foreldrene:

Vi har et problem med foreldreløse unger her, altså unger som er med i idretten, uten at vi ser foreldrene i det hele tatt. Det er merkelig at de ikke stiller opp, men jeg tror ikke de er vant til å tenke at de skal være med når de har betalt for at ungene skal være med. Det er liksom ikke nok.

En annen sa det samme, men brukte noen andre ord og ikke minst med mer vidtrekkende konklusjoner:

Alle er opptatt av at foreldrene ikke stiller opp. Og det er ofte sant, men ikke alltid. Det er noen som kommer, men jeg tror det ofte skyldes at de vil se hva jentene driver med. Vi kjørte noen tiltak og tok foreldrene med så de kunne se hva som skjedde. At det ikke var noen gutter på jentearrangementer. Da var foreldrene fornøyde, men da sluttet de å komme. Og da ble vi misfornøyde, for å si det slik.

Sitatet over er interessant fordi informanten indikerer at sosial kontroll er en viktig drivkraft for de innvandrerforeldrene som kommer og deltar. Gitt at dette reflekterer en bred trend, er det viktig fordi det indikerer at motivet bak foreldredeltakelsen varierer svært mye, og at denne variasjonen i noen grad kan antas å følge etniske skillelinjer. Et svar på denne tendensen kunne være at innvandrere som ikke tilpasser seg den majoritetsnorske væremåten, støtes ut av idretten. Det er imidlertid ikke gitt at dette er en gunstig løsning for noen, tvert om. At de fortsetter, men på sine premisser (kjønnsdelt trening), viser snarere at det kan være et potensial i å se hvordan man må tilpasse aktiviteter og organisering etter målgruppa.

I *VG-Helg* går de inn i denne problemstillingen og konkluderer at idretten har blitt svart og hvit på Stovner. Dette er imidlertid et bilde som våre informanter ikke kjenner seg igjen i. En av dem la snarere vekt på at: «De intervjuet jo bare de gamle grinete gubbene. Se på bildene. De er bitre for at alt ikke er som det var. Og det er jo selvsagt sant, men hvor gode er vi til å justere om til en ny tid?»

Et satsingsområde fra klubben har vært å få flere jenter til å være aktive. Blant annet har klubben tilbudt gratis trening for jenter i et flerkulturelt miljø. Aldersspennet var stort, fra 8–14 år. Det er nærliggende å tolke prosjektet inn i stereotype oppfatninger om minoritetsjenter og idrett. Og det kan også være én grunn, men i intervjuene kom det fram at prosjektet hadde vært svært vellykket første året det ble arrangert, men ikke denne sommeren.

PROSJEKTET ER STOPPET

«Jenter i flerkulturelt miljø»
er avsluttet!

På grunn av dårlig oppslutning har klubben besluttet å avslutte tilbudet om gratis fotballtrening for jenter om søndagene. Det betyr selvfølgelig ikke at vi gir opp denne viktige satsingen. Men vi må bli mer massive i vår markedsføring, og vi må finne de rette markedsføringskanalene.

I intervjuene spurte vi om ikke dette kunne utdypes nærmere:

I fjor gikk det bra, da var det to veldig ivrige jenter som var ledere. I år har det ikke vært noen slike, dessuten regnet det de første gangene. En ting til er jo at de fleste uansett slutter med en gang det koster penger. Og da må jeg legge til at det ikke er særlig dyrt her uansett.

Informanten vi her snakket med, peker på hvordan innslaget av tilfeldigheter, i form av dårlig vær, er av betydning. Men viktigere er trolig den rollen ildsjeler spiller. Gjennomgående gjelder det at sivilsamfunnet er svært avhengig av ildsjeler (se også Ødegård 2010). Men ildsjeler er som regel veldig opptatt av én ting eller én idrett, i tillegg er det en fare dels for ildsjeler brenner ut, dels for at andre hviler seg under ildsjelens engasjement.

Intervjuene vi har gjennomført, indikerer at et problem med å dyrke fram idrett som en møteplass på Stovner, er at ildsjelene først og fremst vil legge til rette for at den idretten de er opptatt av, skal dyrkes. Dersom fornyelse og et bredere engasjement på Stovner fordrer at idretten fornyes, kan man derfor spørre om ildsjelene, som tidligere var krumtappen og driften i idretten, er i ferd med å bli en hemsko, altså bremseklosser for en nødvendig omstilling og tilpasning til en ny tid.

Nå er situasjonen at fotball klarer å samle på tvers av etnisitet blant guttene i lav alder, det vil si til og med ungdomsskolen. Utfordringen består i at det er mange blant minoritetsbefolkningen på Stovner som ønsker å drive med andre aktiviteter. Det kom blant annet fram på et spørsmål i skoleundersøkelsen, hvor nær fem av ti (48,1 prosent) mener at idrettsklubbene ikke skjønner «hva vi unge har lyst til å drive med i dag». Når det er sagt, skal det også trekkes fram at et hinder er at en del trolig ikke får lov til å være med på aktivitetene de ønsker. Noe mer enn tre av ti (33,3 prosent) oppgir at det er mange på Stovner som ikke får «lov av foreldrene sine til å drive med de aktivitetene de har lyst til». Dette viser trolig den sosiale kontrollen av en del minoritetsjenter, som vi allerede har vært inne på.

Med utgangspunkt i perspektivene vi lanserte i presentasjonen av sosial kohesjon og sosial kapital, er det grunn til bekymring over at idretten ikke fungerer mer inkluderende enn den synes å gjøre. I noen grad framstår det som om problemet delvis dreier seg om tilrettelegging og ildsjeler, som gjør at man holder fast ved gamle idealer. Ødegård (2010) viser et lignende mønster fra Veitvet, hvor endringer måtte komme på tross av og ikke på grunn av ledelse innen idretten. Et annet forhold er barrierer knyttet til minoritetene. I noen grad dreier det seg om at idretten er avhengig av frivillig innsats fra blant annet foreldre. Når den uteblir, er det heller ikke overraskende at en del majoritetsnorske foreldre ikke gidder å stille opp i lengden.

Bildet er likevel ikke entydig. I de unge aldersklassene fungerer fotballen, i hvert fall blant guttene. Spørsmålet er hvorfor de forsvinner ut av idretten når de blir eldre, enten fordi de går over til andre klubber eller slutter med idrett. Innen rammen av dette prosjektet har vi ikke noe godt svar, men vi har heller ikke blitt presentert for en offensiv strategi for å forhindre denne typen lekkasje.

En annen tilnærming er at mye av den inkluderende kraften muligens ligger i de mindre organiserte formene for idrett. Folk er aktive i baseball, frisbee og cricket. Det er også typer av idretter som tiltrekker seg deltakere utenfor Stovner. Denne attraktiviteten er en styrke, skal vi tro våre informanter, men ikke bare:

At mange er interessert i cricket, er jo bra, men det blir liksom ikke så mye lokalt, da. Det er kanskje heller noe som gjør at vi kan synes at det er noe som er kult på Stovner. I tillegg er det et problem at en del av disse «nye idrettene» ikke oppfattes som attraktive for majoritetsungdom.

Det er likevel ikke noe helt entydig bilde. Og kanskje er det slik at ungdom i byer generelt er lite aktive i idrett, at det er for mange andre ting som framstår som viktigere. Konklusjonen er at idretten har et stort potensial som møteplass. Og i dette representerer Rommensletta en unik møteplass på Stovner – et sted hvor ikke bare minoriteter og majoritet kan møtes, men der også ulike idretter og aldersgrupper kan drive med ulike aktiviteter på et forholdsvis avgrenset område. Muligheten realiseres likevel ikke i dag. Noe av forklaringen ligger trolig i manglende evne til omstilling innen idretten. Men det skal også understrekes at minoritetsgruppa ikke er så enkel å rekruttere fra. Ikke minst er det utfordringer knyttet til å klare å tiltrekke seg jentene og holde på dem. En annen stor lekkasje skjer på grunn av alder. I overgangen fra ungdom til voksen er det mange som slutter. En del er frustrert over mangel på tilbud, mens andre synes det er helt ok. De er muligens en del av rurbaniteten, i betydningen av at det urbane får et større tak på sinnene når de blir unge voksne. I den alderen er det andre møteplasser som må benyttes om man skal skape relevante møteplasser. Det er en viktig konklusjon, særlig fordi det er langt fra gitt at denne utviklingen er ulik for majoriteten og minoriteter. Vår intervjuer tyder på at de unge voksne er samstemte i at det de ønsker seg, er kino, men også en svømmehall.

4.5 Det tamilske senteret – etnisk møteplass

Tamilsk ressurs- og veiledningssenter (TRVS) er eksempel på det vi i kapittel 3 kalte et sammenbindende nettverk. TRVS har som målgruppe alle barn, unge og eldre med tamilsk bakgrunn i Oslo og omegn. TRVS har altså et mye bredere nedslagsfelt enn de andre møteplassene i denne rapporten. Tamilene vi har truffet på TRVS, er bosatt i hele Oslo og Akershus, fra Stovner til Skjetten og Kløfta. Under vårt feltarbeid har vi måttet leite litt for å finne intervjuobjekter som er bosatt på Stovner, da disse ofte er i mindretall på de ulike arenaene hvor vi har deltatt (eldretreff, leksehjelpeklasser og blant foreldre som venter på barna).

TRVS' beliggenhet på Stovner bidrar til at tamilene i denne bydelen har mulighet til å bruke TRVS noe oftere enn tamiler bosatt andre stedet. For eksempel anser informantene fra Stovner det som et pluss at det er kort vei til TRVS, og at barna derfor kan gå dit alene. Utover dette er det vanskelig å se at tamiler som bor på Stovner, er nærmere knyttet til TRVS enn andre tamiler i Oslo-området. TRVS er derimot et eksempel på hvordan en møteplass med sterke transnasjonale bånd påvirker tamilske Oslo-innbyggeres dagligliv. TRVS har ti søsterorganisasjoner rundt om i Norge (deriblant i Trondheim og i Bergen) og har tett kontakt med ressurs- og veiledningssenter drevet av eksiltamiler i andre vestlige land, som i Storbritannia.

TRVS holder til i Nedre Rommen 3. Går man av T-banen på Rommen, passerer Shell-stasjonen og beveger seg oppover mot de brune, avsidesliggende næringsbyggene, vil man omtrent hver kveld i tidsrommet 18.00–20.00 samt lørdag og søndag 8.30–18.00 møte en strøm av biler med tamilske familier på vei til og fra denne adressen. To beskjedne skilt – ett utenfor næringsbyggene og ett skilt inni bygget som huser TRVS – er alt som indikerer TRVS' beliggenhet og eksistens.

«Unnskyld, vet du når det tamilske senteret er åpent?», spør vi en etnisk norsk mann som arbeider i samme bygg som TRVS, en dag vi tilfeldigvis er innom i 14-tiden. «Nei, jeg vet ikke helt når de er her, men de kommer og går», lyder svaret. Fraværet av skilt som indikerer TRVS' åpningstider, tyder på at ressursenteret er et sted man ikke tilfeldigvis stikker innom med mindre man kjenner til tilbudet på forhånd. Dersom man ankommer TRVS i åpningstiden deres, vil stedet raskt gi konnotasjoner til en skole: De to etasjene som eies av TRVS, består av 15 klasserom samt datarom og musikkrom. I tillegg finner man et lite bibliotek med tamilske bøker og filmer samt en kantine. Her serveres det tamilske småretter som «rolls», norske leskedrikker, kjærlighet på pinne og blyant og viskelær, hvilket bidrar til å understreke TRVS' primære rolle som en kunnskapsinstitusjon i det tamilske miljøet.

Over 900 barn og unge med tamilsk bakgrunn fra Oslo og omegn deltar ukentlig på morsmålsundervisning i TRVS' lokaler, og over 200 benytter leksehjelptilbudet. Det tilsvarer om lag en femdel av det totale antallet unge med tamilsk bakgrunn i Norge. TRVS representerer det største samlingspunktet for tamiler i Norge og er godt kjent

blant tamiler i Oslo. Også informanter vi har snakket med som ikke selv frekventerer TRVS, kjenner til TRVS' aktivitetstilbud. Vi vet imidlertid lite om hvorvidt tamiler med kort botid i Norge har kjennskap til TRVS.

*

TRVS' visjon er å «... være den framtreddende organisasjonen som arbeider for å samle tamiler i Norge med deres kulturelle identitet, og veilede dem til å bli ressurssterke og godt integrert i Norge.» Morsmålsundervisning i tamil tilbys barn i aldersgruppa 3–17 år. Leksehjelp tilbys barn fra 10 år og oppover. For elever i 5.–10. trinn gis det undervisning i realfag og engelsk. Lærerne for disse trinnene går gjennom pensum som ligger til grunn for den norske læreplanen, og lager et opplegg for timene. For elever i videregående skole tilbyr TRVS leksehjelp i realfag. Her tar elevene med seg lekser og spørsmål til timen, som læreren besvarer. Flere av lærerne ved TRVS er utdannet lærere fra Sri Lanka eller har gjennomført høyere utdanning (for eksempel ingeniørfag) i Norge. Mange av leksehjelpslærerne på grunnskoletrinnene er tidligere elever ved TRVS som enten går på videregående skole eller er i høyere utdanning.

I tillegg til leksehjelp og tamilskole tilbyr TRVS ukentlig undervisning i tradisjonell tamilsk dans (Bharathanatyam), sørasiatisk tromme (miruthangam), tamilsk sang (sangeetham), sør-asiatisk strengeinstrument (veenai) og keyboard/piano. Disse tilbudene er rettet mot barn og unge. I tillegg er det hver onsdag duket for eldretreff. Denne aktiviteten har 35 påmeldte, men det faktiske antallet oppmøtte er som regel noe lavere. Alderen i denne gruppa ligger mellom 60 og 82 år. Tamilene på eldretreffet har ankommet Norge i høy alder, de har dårlige norskkunnskaper og få norske venner. Det er derfor vanskelig å integrere dem med tiltak i regi av norske eldresenter. På TRVS får de eldre yogaundervisning, og de får informasjon om ernæring formidlet av leger som snakker deres eget morsmål. Dessuten holdes det små diskusjoner, gjerne rundt temaer som er bestemt uka i forveien, slik at alle kan forberede seg. Et eksempel på et slikt tema kan være å innhente og diskutere helsetips fra kilder som blader, aviser og Internett. TRVS arrangerer dessuten utflukter for de eldre. Tidligere turer omfatter reiser til Sverige og Danmark. Slik sett bidrar TRVS til å utvide de eldres horisont.

TRVS tilbyr tidvis også ulike kurs, seminarer og debatter. Familie- og ungdomsveiledning tilbys ved behov. Dette tilbudet ble særlig benyttet under den siste fasen i den srilankiske borgerkrigen i 2009, da flere titalls tusen tamiler mistet livet og mange norsk-tamiler ble psykisk medtatt. TRVS har tidligere gjennomført IKT-kurs for voksne. En gang per semester holdes det dessuten foreldremøter for de ulike klassetrinnene som får leksehjelp. Her forteller lærerne om hvilke temaer som vektlegges i undervisningen, og om elevenes resultater. Ved kommune- og fylkestingsvalget i 2007 og 2011 ble det gjennomført debatter i TRVS' lokaler med ordfører kandidatene i Oslo. Hver vår gjennomføres dessuten motivasjonsseminar, hvor ulike studieretninger innenfor høy-

ere utdanning presenteres av tamilske ungdommer i 20-årene som selv er i ferd med å utdanne seg eller er ferdigutdannet. Hvert år gjennomføres også fotballturneringer og friidrettsstevner for barn og voksne tilknyttet TRVS.

I 2012 feirer TRVS 20-års jubileet til det første formelle morsmålstilbudet for tamiler i Oslo. Organisasjonen TRVS ble stiftet i 1996. De første årene ble de ulike aktivitetene holdt i forskjellige skoler i Oslo-området. Etter hvert som den yngre norsk-tamilske generasjonen vokste opp, så TRVS et behov for å utvide kapasiteten sin. TRVS kjøpte i 2000 og 2007 henholdsvis tredje og andre etasje i Nedre Rommen 3, hvor de holder til i dag. Finansielle midler til nedbetaling av lån og drift kommer fra innsamlinger og dugnadsarbeid blant tamiler i Norge, fra tilskudd gitt av Oslo kommune, av undervisningskontingent (650 kr per semester, mens eldretreff er gratis) og fra norske legater og pristildelinger. De over 70 lærerne ved senteret arbeider på frivillig basis og får kun dekt reisekostnader.

*

Målgruppa for TRVS' faste aktiviteter er barn, unge og eldre. Alle barn og unge betaler kontingent, mens eldretreff er gratis. Felles for alle disse er at de er registrerte medlemmer av TRVS. Barnas foreldre anses derimot ikke som medlemmer av TRVS. Et styremedlem omtaler foreldrenes rolle i TRVS på følgende måte:

Det er sosialt [for foreldrene] ... De sitter sammen og snakker. Når de kommer hit, treffer de folk som de ikke treffer andre steder ... Også henter man informasjon om alt mulig ... Dem diskuterer ... Så det er et godt møtested for foreldrene også.

Flere av foreldrene vi har snakket med, bruker TRVS aktivt som et møtepunkt for å opprettholde og etablere kontakt med andre tamiler. En av fedrene vi snakket med, forteller:

Jeg driver lite med aktiviteter selv. Bruker tida mest på barna ... TRVS er en møteplass for foreldre, og det er hyggelig og koselig. Jeg kommer hit hver søndag.

Denne faren representerer en type forelder som kan anses som «engasjert bruker» av TRVS. Slike foreldre tilbringer regelmessig tid på TRVS, hvor de sosialiserer med andre foreldre, og de deltar på arrangementer som TRVS enten informerer om eller arrangerer. Slike arrangementer kan være minneseremonier for ofre for borgerkrigen på Sri Lanka.

Ikke alle foreldre er like engasjert i TRVS-arbeid og barnas aktiviteter. En av lærerne ved TRVS uttaler følgende: «Ved forrige foreldremøte for trinnet som jeg er ansvarlig for, dukket det kun opp 13 foreldre. Mange foreldre ser på TRVS som et sted de kan overlate barna sine, og så engasjerer de seg ikke noe særlig i det de gjør her.» En rekke foreldre har altså liten tilknytning til TRVS. Ifølge antropolog Stine Bruland Sørensen (2009,4) som har gjort feltarbeid blant tamilske familier i Oslo, kan man dele

personer i det tamilske miljøet inn i henholdsvis «engasjerte» og «uengasjerte.» De engasjerte omfatter familier som sympatiserer sterkt med Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE) – de såkalte tamiltigrene. Tigrene kjempet for et eget hjemland for tamilene nord på Sri Lanka fram til de formelt tapte borgerkrigen mot den srilankiske regjeringen i 2009, etter 26 år med krig. TRVS er innad i det tamilske miljøet og blant forskere (Fuglerud 1999) kjent for å ha hatt bånd til LTTE. Det er derfor sannsynlig å anta at de tamilske familiene som engasjerer seg aktivt i TRVS' aktiviteter, er mer positive til LTTE enn foreldrene som engasjerer seg lite.

Samtaler med informanter tyder imidlertid på at avslutningen på borgerkrigen og elimineringen av LTTEs ledelse har bidratt til å svekke skillet mellom «engasjert» og «uengasjert» på TRVS. I dag er det mer aksept for å være aktiv uten å være politisk engasjert. Antropolog Øivind Fuglerud (1999:85), som har gjort mye feltarbeid blant tamiler i Norge, anslo for øvrig ti år før borgerkrigen ble avsluttet, at kun 5–10 prosent av norske tamiler var aktivt involvert i diasporapolitiske organisasjoner, og at en enda mindre andel støttet LTTE aktivt.

Det er likevel ikke bare politiske motsetninger som skiller tamiler som benytter eller ikke benytter TRVS, eller som enten er eller ikke er engasjert i TRVS' aktiviteter. Våre intervjuer og observasjoner tilsier for eksempel at barnløse, voksne tamiler bruker TRVS i liten grad, da TRVS' primære målgruppe er barn. En informant som har arbeidet med tamilske familier med psyko-sosiale problemer, blant annet knyttet til rus, hevder dessuten at slike familier er tilbøyelige til å holde seg unna store tamilske møteplasser som TRVS av frykt for at problemene deres vil bli eksponert overfor venner og bekjente. Dette henger sammen med at det tamilske samfunnet oppfattes som tett og gjennomskiktig, hvor rykter spres raskt.

Ifølge informanten mangler flere av disse familiene informasjon om hvor de kan henvende seg. Noen kan ikke godt nok norsk og/eller kjenner ikke godt nok til norsk helsevesen til å kunne fremme behovene sine, mens en del samtidig ikke ønsker å søke hjelp innad i sitt eget miljø av frykt for at personer man forteller fortrolige opplysninger til, skal bryte taushetsplikten. Det er ikke sikkert at disse oppfatningene stemmer overens med virkeligheten (at tausheten faktisk ville blitt brutt dersom man valgte å søke hjelp hos ressurspersoner i det tamilske miljøet). Poenget er uansett at det finnes grupper av tamilske innvandrere som antakelig ikke nås av TRVS' arbeid fordi de ikke ønsker nær kontakt med denne typen organisasjoner. Andre informanter trekker fram at TRVS' aktivitetstilbud er billig, og at TRVS benyttes både av tamilske familier med sterk og svak økonomi.

*

Krigen på Sri Lanka og hjemlandskampen har bidratt til at tamiler i eksil har sett nødvendigheten av å stå samlet (Fuglerud & Engebriksen 2009). I Oslo har TRVS

vært den mest sentrale brobyggeren mellom tamiler. TRVS benyttes i dag både av tamiler med kristen, hinduisk og muslimsk bakgrunn og av tamiler med høy og lav kastebakgrunn. Informanter vi har snakket med som av ulike grunner ikke selv ønsker å benytte TRVS' tilbud, erkjenner at TRVS har spilt en viktig rolle når det gjelder å bryte ned tradisjonelle motsetninger innad i det tamilske miljøet.

TRVS' posisjon som den ledende tamilske organisasjonen i Norge ga dem en nøkkelrolle i arbeidet overfor tamiler i Oslo i forbindelse med tsunamien i 2004. I en rapport fra Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) heter det at TRVS, med støtte fra Sosial- og Helsedirektoratet, «registrerte de berørte, representerte dem utad, bidro til å definere deres behov overfor det offentlige, fulgte opp enkelte ved telefon- og hjemmebesøk, bisto med informasjon om savnede, formidlet informasjon om hjelpetilbud/støtteordninger og gav praktisk bistand» (NKVTS u.d, 3).

Det faktum at TRVS klarer å spille denne rollen, bekrefter at de har gode kanaler innad i det tamilske miljøet. Samtidig heter det i rapporten fra NKVTS (u.d, 3) at «TRVS er ... omstridt i deler av det tamilske miljøet, og en del tamiler ønsket derfor ikke å benytte seg av disse tilbudene». Dette kan henge sammen med motsetningsforhold vi har diskutert tidligere.

De fleste ungdommene (13–17 år) som vi har snakket med på TRVS, startet morsmålsundervisning her da de var mellom 3 og 5 år. De trekker fram fire grunner til hvorfor de fortsatt møter regelmessig opp på TRVS: 1. det sosiale aspektet (møte andre ungdommer med tamilsk bakgrunn), 2. identitetsaspektet (TRVS bidrar til å gi dem en tamilsk identitet), 3. leksehjelpen gjør det lettere å forstå vanskelige skolefag, og 4. mange som følger morsmålsundervisning på TRVS, tar privatisteksamen i tamil på norsk videregående skole. Disse ungdommene sparer derfor skoletimer ved å følge tamilundervisningen ved TRVS framfor å melde seg opp i morsmålsundervisning ved sin videregående skole.

Til tross for at TRVS' målgruppe er barn og unge, er vårt inntrykk at TRVS spiller en vel så viktig rolle for livskvaliteten og integreringen av tamilske foreldre som for barna som bruker senteret. Mens barn med tamilsk bakgrunn automatisk innvies i samfunnet via skolesystemet, er foreldrene avhengige av å skape sitt eget sosiale nettverk. I TRVS, finner tamilene i Oslo og omegn en solid og effektiv institusjon som formidler viktig informasjon, og som bistår dem i å danne og utdanne barna sine.

En far som tilbringer tid på TRVS tre ganger i uka, mens barna går på aktiviteter, sier følgende om hvordan TRVS påvirker hans hverdag:

Vi har egne minnestunder her [tilknyttet ofre for borgerkrigen på Sri Lanka], og vi [foreldrene] snakker om mange ting. Vi får mye kunnskap her ... Når noen vet om en ledig stilling på jobben sin, forteller de det her. Mange får jobb på denne måten.

Både denne faren og en annen far (de to satt sammen) forteller at de følger med i norske politiske valg, og at de bruker stemmeretten sin:

Politikerne kommer hit til TRVS ... Vi har en tamilsk radio som gir informasjon, og som oppfordrer folk til å bruke stemmeretten ... Det er tamilske politikere i Stovner bydel og i andre bydeler i Oslo.

TRVS bidrar altså direkte og indirekte til å motivere og gi informasjon til tamiler i Oslo slik at de kan stemme ved valg og finne seg arbeid. Innvandrere med bakgrunn fra Sri Lanka har over flere valg hatt høy valgdeltakelse i Norge sammenlignet med andre ikke-europeiske innvandrergupper. (Tronstad & Rogstad 2012: 40, 47, 63). Det tamilske miljøet har dessuten produsert flere politikere. I bydel Stovner finner man blant annet Sumathi Wijeyaraj (Ap), og i Oslo bystyre sitter Khamshajiny Gunaratnam (Ap). Begge disse har god kontakt med TRVS. Også etnisk norske politikere tar turen til TRVS i valgtimer. Det faktum at Oslo-politikere gjør seg tilgjengelige for tamiler på TRVS, er noe informantene omtaler på en måte som indikerer at de anser det som en tillitserklæring og som en form for empowerment.

Den viktigste rollen TRVS spiller for foreldrene, er imidlertid rollen som «garantist» for at barna utvikler gode kjennskap til tamilsk språk, kultur og historie, og dernest som en ledsager gjennom det norske skolesystemet. På spørsmål om hvorfor han sender barna sine til TRVS, svarer en pappa:

Hvis noen spør sønnen min om hvem han er, så vet han ikke det. Men hvis noen spør nå [etter han har gått på TRVS], så vet han det. Vi må hjelpe barna å få en identitet. Språk er viktig for identitet, og musikk er kultur. Her [på TRVS] lærer de bort det samme systemet som vi har i hjemlandet, til barna.

Foreldrene har tiltro til det barna lærer på TRVS, de vet at leksehjelparbeidet får god omtale av norske myndigheter (det henger brev og diplomer fra henholdsvis statsminister Jens Stoltenberg og fra Stovner bydel på veggene), og måten undervisningen foregår gjør at foreldrene relaterer seg til det og gjenkjenner trekk fra sin egen oppvekst.

TRVS er dessuten del av et transnasjonalt nettverk av tamilske organisasjoner i vestlige land. I morsmålundervisningen på TRVS brukes de samme lærebøkene som i tamilske språkklasser i andre vestlige land, og når det er eksamen i tamilsk dans ved TRVS, flys det inn tamilske sensorer fra Storbritannia, osv. På den måten sørger TRVS for å styrke båndene mellom tamiler på tvers av landegrenser. I undersøkelsen Levekår blant innvandrere 2005/6 (LKI) er innvandrere fra Sri Lanka den ikke-vestlige innvandrergruppa hvor flest oppgir at de hjelper familien i hjemlandet økonomisk (79 %). Innvandrerne fra Sri Lanka er også blant innvandrerguppene hvor flest eier parabolantenne, slik at de kan se på kanaler fra hjemlandet (Blom & Henriksen 2008:29, 35, 37). Disse tallene bekrefter at kontakten med venner og familie i utlandet er viktig for norsk-tamilene.

Srilankiske innvandrere er dessuten en av kun to innvandrergupper i LKI som oppgir å føle høy grad av samhörighet med Norge, parallelt med tett kontakt med

familie i utlandet (Blom & Henriksen 2008:39). Dette kan kanskje skyldes at både tamilske kvinner og menn har hatt høy arbeidsdeltakelse i Norge i mange år, og at de derfor har større grad av kontakt med storsamfunnet enn mange av de andre spurte innvandrergruppene i levekårsundersøkelsen. På TRVS ser det dessuten ut til å være en trend blant foreldre å sende barna på «norske» aktiviteter, som karate, fotball og svømming, i tillegg til aktivitetene på TRVS. Denne trenden bekreftes av en leksehjelperer. De fleste foreldrene vi har snakket med, sender barna sine på «norske» aktiviteter ved siden av TRVS. Kanskje skyldes dette at foreldrene er trygge på at barna får et solid tamilsk bein å stå på via deltakelse på TRVS, og at de «norske» aktivitetene derfor ikke konkurrerer med barnas «tamilskhet».

Imidlertid oppgir noen av barna vi har snakket med, TRVS som sitt eneste fritidstilbud. Disse barna har gjerne foreldre med svak tilknytning til Norge, blant annet i form av kort botid. Disse barna ser ut til å ha begrenset kontakt med ikke-tamiler på fritiden. Felles for alle ungdommene vi har snakket med, er at få fortsetter med organiserte aktiviteter når de kommer opp i tenårene (utenom noen av guttene som fortsetter å spille fotball på tamilske fotballag). Nedgangen i organisert idrett i tenårene er et mønster som går igjen også blant etnisk norsk ungdom.

*

Vi har i vårt feltarbeid sett at TRVS direkte oppfordrer norsk-tamiler i Oslo til å ta høyere utdanning og til å bruke stemmeretten sin. Indirekte kan TRVS fungere som en kanal for å skaffe seg (informasjon om) arbeid. På disse tre integreringsarenaene ligger tamilene i toppen blant norske ikke-vestlige innvandrere. Formelt sett har TRVS et godt samarbeid med Stovner bydel, og styremedlemmer i TRVS deltar på seminarer og møteplasser for å fronte tamiler eller snakke om sitt arbeid. Blant annet satt en av styrerepresentantene i den nasjonale minnegruppa for tsunamien i 2004. TRVS bidrar derfor aktivt til å fremme organisasjonene og deres arbeid.

TRVS bidrar derimot i liten grad til å skape en møteplass mellom tamiler og andre innvandrergupper i Oslo og Stovner. Dette har heller aldri vært et uttalt mål for TRVS.

Dugnadsarbeidet som ukentlig legges ned på TRVS, ser ut til å være bygget rundt en form for intern samfunnskontrakt der voksne og ungdommer ønsker å bidra til at det tamilske samfunnet i Norge skal lykkes. Dette henger sammen med følelsen av å ha «tapt» hjemlandet sitt på Sri Lanka og behovet for å utnytte utdannings- og organisasjonspotensialet de har i Norge, til å styrke tamilenes samfunnsposisjon i Norge og til å tale tamilenes sak. Det er vanskelig å tenke seg at det frivillige arbeidet ved TRVS ville være like lett å opprettholde dersom kultur- og utdanningstilbudet der skulle åpnes opp for større grupper av ungdom uten tamilsk bakgrunn.

Nesten alle de voksne informantene vi har snakket med, synes å foretrekke en «trade-off» i tidsbruken sin hvor de i arbeidstiden må tjene til livets opphold og der

tilpasse seg storsamfunnets krav og forventninger (som ved å ta jobber de føler seg overkvalifisert for, ha repetitive og lite utfordrende arbeidsoppgaver og føle seg diskriminert enten av andre kollegaer eller kunder/pasienter), mens fritiden er «deres» og reserveres tamilske formelle og uformelle sammenkomster. Nesten alle de voksne informantene gir et bilde av TRVS som en frisone fra arbeidsplassen og det norske storsamfunnet, hvor de kan være seg selv, snakke sitt eget språk, diskutere nyheter fra hjemlandet og samtidig gjøre barna til gode norsk-tamilske borgere. Tamilene som bruker TRVS, ser derfor ut til å være tilfredse med situasjonen slik den er i dag, hvor TRVS i liten grad tiltrekker seg ikke-tamiler.

Samtidig påpeker noen av informantene at det er trist at såpass få nordmenn engasjerte seg i kravet om å beskytte de mange tamilske sivile som mistet livet i siste fasen av borgerkrigen på Sri Lanka. Det kan se ut til at norsk-tamilene møtte på et kommunikasjonsproblem i denne perioden, hvor det manglet samsvar mellom mål (å engasjere norske ikke-tamilske borgere) og virkemiddel (de vanlige informasjonskanalene til TRVS og andre tamilske diasporaorganisasjoner som er bygget for å nå ut til personer med tamilsk bakgrunn). Dersom TRVS og/eller deres brukere ønsker å engasjere og informere det norske samfunnet om tamilenes situasjon på Sri Lanka, må institusjonen antakelig arbeide mer utadrettet enn det den gjør i dag.

Konklusjonen er kanskje, gitt det teoretiske utgangspunktet vårt, at TRVS er et eksempel på en etnisk møteplass som i utpreget grad skaper vertikale bånd mellom brukerne og myndigheter/bydel/samfunn/arbeidsliv. I tillegg skapes det mange horisontale bånd mellom tamilske brukere. Hvorvidt det skapes horisontale bånd mellom brukerne og majoritetsnordmenn og Stovner-boere fra andre etniske grupper, er imidlertid langt mer usikkert.

*

Dette var de fire møteplassene der vi selv gjorde utstrakt observerende feltarbeid. I tillegg til dette undersøkte vi fire møteplasser (eller møtearenaer, når det gjelder borettslag/sameier) der vi i liten grad selv drev observerende feltarbeid, men der vi intervjuet et utvalg nøkkelinformanter med god kjennskap til stedet.

4.6 Liastua – en rest av «Stovner slik det var»

Beveger man seg oppover i marka gjennom gangveiene på oversiden av Stovner Senter, kommer man snart til markagrensa og til friluftshytta Liastua. Opprinnelig ble stua bygget på dugnad i årene 1936 til 1940. Det huset brant opp i 1953, og dag består Liastua av to hytter knyttet sammen med et mellombygg. Den eldste delen ble bygget

etter brannen i 1953 og består av en hytte kjøpt i Telemark. Den nyeste delen er fra en annen tradisjonell hytte fra Oldtidsveien som ble demontert og bygget opp i 1989/1990. Liastua kommuniserer dermed gjennom arkitekturen sin norsk tradisjon: Takene er røde, veggene av brunt tømmer. På utsiden av hytta er det benker og åpne plasser, der folk kan raste eller grille. Per i dag er dette den eneste markastua eller friluftsattraksjonen som ligger i Stovners umiddelbare nærhet.

Vi var innom Liastua ved flere anledninger, både for å observere bruken og for å rekruttere informanter. Stua er et flittig benyttet turmål for beboere på Vestli og Stovner. Omtrent hver eneste gang vi gikk forbi i ukedagene, var det noen som satt ved benkene og tok seg en pause. I helgene er hytta enda mer i bruk. I sommerhalvåret er det åpen kafé på søndager, og i vintersesongen er kafeen åpen både lørdager og søndager. I tillegg til dette blir Liastua leid ut til arrangementer gjennom hele året, for eksempel bursdager og konfirmasjoner. Mange av skolene i området benytter også Liastua til friluftsskole og skidager.

*

Liastua har ulike typer brukere. Den indre kjernen er dem som driver hytta rent praktisk – som holder orden på økonomien, rydder og pusser opp og passer på at driften går som den skal. I mange år har dette vært de såkalte «seniorgutta», altså en forening for middelaldrende og eldre menn knyttet til Høybråten og Stovner Idrettslag (SHIL). Denne foreningen består per i dag av rundt 50 personer, pluss-minus. I tillegg til blir kafeen i helgene drevet på dugnad, der foreldre fra langrennsgruppa på Høybråten/Stovner og turnforeningen stiller opp etter tur.

Beboerne i området benytter seg av hytta og området rundt på ulikt vis. De som er aktive i foreningslivet rundt hytta – seniorgutta, samt foreldrene fra langrenns- og turngruppa – består utelukkende av etniske norske. Også blant dem som kommer innom hytta på vinterstid, er etnisk norske overrepresentert, ifølge en del av dem som driver hytta. De som har leid hytta til å arrangere bursdager og lignende, har også utelukkende vært etnisk norske. Derimot er det mange innvandrersfamilier som kommer til hytta på utflukter på kveldstid og også i helgene – gjerne for å grille eller ha piknik.

Flere av dem vi snakket med i tilknytning til hytta, opplevde at Liastua var en del av den tradisjonelle norske kulturen på Stovner, en kultur som de nå følte var under press. En av de frivillige uttrykte det slik:

Se på denne hytta a'... Den ble bygget bare på dugnad. Alt på dugnad. Den drives på dugnad. Hadde noe slikt vært mulig i dag? Tror jeg'kke. Jeg skal si deg noe, at denne hytta er liksom Stovner sånn som det var før. Se deg rundt her [peker rundt]. Ser du noen utlendingsfjes? Nei. Og det er ikke fordi vi ikke vil ha dem her, tvert imot, skal jeg si deg. Nå er vi en gjeng foreldre her, som har kommi hit på fritida for

å stille opp... og det er bare vi som gidder. Men på den annen side ... vi har kanskje ikke gjort nok for å lære dem å gå på ski. (Frivillig, Liastua)

En annen informant opplevde at arbeidet i langrennsgruppa og på Liastua nærmest var en patriotisk plikt:

Jeg tenker at jeg gjør det mye for barna. Mest for dem, selvsagt. Men jeg tror også jeg gjør det litt fordi jeg vil bevare den norske kulturen. Matpakke og dugnad ... og kakao og ski ... det er liksom mye av det det er å være norsk for meg, da. Og jeg vil ikke at alt det skal bli borte fra Stovner. (Frivillig, Liastua)

Bildet som avtegner seg på Liastua, minner om det vi fant på Rommensletta. Det klassiske, organiserte foreningslivet – langrenn, turn, seniorgutta – blir drevet av majoritetsnorske ildsjeler. Mange av menneskene med minoritetsbakgrunn på Stovner benytter seg av disse tilbudene, i Liastuas tilfelle som en arena for gåturer, grilling og piknik, men innvandrerforeldrene bidrar i liten grad til driften.

Som en møteplass for vertikale og horisontale bånd er det ikke tvil om at Liastua skaper horisontale bånd mellom noen av menneskene på Stovner – de med etnisk norsk bakgrunn. En del av de eldre på Stovner har arbeidet for Liastua gjennom Seniorgutta som sin viktigste geskjeft på fritiden og opplever det som svært meningsfullt. Videre er Liastua svært viktig som en arena for friluftslivsutfoldelse for mange mennesker på Stovner: Skoleelever kommer dit når skolene har ski- eller friluftsdag. Mange har hytta som et turmål for kveldsturene sine. En del av beboerne på Stovner leier hytta for å arrangere bursdager eller konfirmasjoner.

Samtidig er det tydelig at Liastua organisatorisk ikke har skapt bånd på tvers av etniske grupper. Enn så lenge er det utelukkende mennesker med etnisk norsk bakgrunn som bidrar til at Liastua blir holdt i gang. De aktive i hytta forteller at driften så langt går bra – økonomien er på stell, og man finner de frivillige man trenger til å stå vakt i helgene. Samtidig er det en viss usikkerhet om hvordan framtiden blir, dersom hytta fortsatt skal drives på dugnad – og dersom mange av de etnisk norske som driver foreningslivet, flytter sin vei. En av dem som hadde vært aktive lengst i Seniorgutta, var dog optimistisk:

Det er klart, foreløpig er det bare vi norske som driver her. Men det må jo endre seg før eller siden, det tenker jeg! Vi ser jo at mange av innvandrerne er flinke til å komme opp her og grille. Dem liker jo stedet, det ser jeg. Og vi er fortsatt en del her som holder det i gang, og vi skal ikke gi oss ennå, he-he. Og om en 15, 20 år, så vil det jo være en del innvandrere som er født her og blitt helt vant til det norske samfunnet og lært seg hvordan ting fungerer ... så da tenker jeg nok dem vil stille opp, dem også. (Frivillig, Seniorgutta)

4.7 Frivilligsentralen – der behov møter behov

På det som fortsatt heter Nedre Fossum Gård – men som ikke drives som gård lenger – er det samlet en rekke av tjenester og tilbud til befolkningen. Beveger man seg fra Stovner Senter, kommer man dit ved å gå over gangbroa og så gå et lite stykke bortover langs hovedveien. Da ser man en stor rød bygning, en gammel låve. På folkemunne blir dette stedet ofte bare kalt «Låven». Ved siden av ligger et gammelt stabbur, som nå huser et pedagogisk ressurscenter for barnehagen. Inne i selve låven er det ulike tjenester. I andre etasje er det helsestasjon og jordmødre, der særlig ungdom og kvinner kommer innom for å snakke med helsesøster eller jordmor – men også menn kommer hit for medisinsk hjelp. I første etasje på låven ligger det vi skal skrive om her – Stovner Frivillighetssentral (heretter frivilligsentralen). Når man kommer inn dit, møtes man først av en hyggelig resepsjon/skranke der man kan få både kaffe og boller. Lenger inn i lokalet er det stol- og bordgrupper. Inn en dør fra dette kaféaktige lokalet kommer man så til kontorene til medarbeiderne på frivilligsentralen.

*

Frivilligsentralen er en tjeneste som blir drevet av Kirkens Bymisjon, med økonomisk støtte fra det offentlige. Tanken bak frivilligsentralen er at folk som ønsker å bidra og gjøre noe frivillig for andre, kan melde seg her, som så videreformidler kontakten. Frivilligsentralen blir nemlig kontaktet av folk som trenger hjelp til forefallende oppgaver eller utfordringer – det være seg å måke snø eller å følge folk til legen – og som ikke er i stand til å gjøre det selv. Frivilligsentralene ønsker ikke å gjøre faste oppgaver som man ellers kunne/burde ansatt noen til å gjøre eller ha fått familie eller venner til å bidra med – men vil ha et tilbud til folk som plutselig får vansker med å utføre noe de skulle ha gjort.

Arbeidet på frivilligsentralen på Stovner preges dessuten av at mange av de frivillige som kommer, selv har store psykiske og sosiale behov og derfor trenger å bli trygge i rollen som frivillige. Av den grunn er det en del av de frivillige som ofte kommer innom og har frivilligsentralen som et værested. Det er ulike ting som skjer gjennom uka – håndarbeid- og spilleklubb på tirsdager og åpen på middag på torsdager, blant annet. Frivilligsentralen har også i perioder åpnet opp dørene for barn og unge, som blant annet kom for å spille TV-spill – men sluttet med det ettersom de opplevde tyveri av både penger og spillkonsoller. I tillegg har frivilligsentralen samarbeidet med Nav, slik at folk som er på jobbsøkerkurs eller skal utredes for arbeid, kan få småjobber via frivilligsentralen.

Vi valgte å konsentrere oss om frivilligsentralen fordi en slik tjeneste kan ha potensial til å bygge bro mellom ulike mennesker og ulike grupper på Stovner – der folk kan bli kjent gjennom å gjøre tjenester for hverandre.

*

På mange måter utgjør frivilligsentralen på Stovner et konsentrert uttrykk for de spesielle utfordringene en bydel som Stovner kan oppleve, med økende innvandrerbefolkning og en etnisk norsk befolkning som i en viss grad består av enten eldre eller personer med sosioøkonomiske og personlige vanskeligheter.

Først når det gjelder de frivillige: Ifølge ledelsen på frivilligsentralen består gruppa av frivillige så å si utelukkende av mennesker med etnisk norsk bakgrunn. I tillegg er dette mennesker som gjerne står utenfor arbeidslivet, og som selv ofte har personlige eller sosiale utfordringer.

På de fleste frivilligsentraler i Norge er det nok slik at det ofte er folk som selv har behov som melder seg som frivillige. Men det er ekstra tydelig her. Mange er uføretrygdet av psykiske og fysiske årsaker. De opplever det som veldig godt å kunne bidra til samfunnet, selv om de har problemer selv. Da føler de at de får gitt noe tilbake. Men det er ikke alle som klarer det. Vi kan for eksempel jobbe en hel dag med å få noen som har sosial angst til å være med noen ut i felten. (Informant blant de ansatte)

Frivilligsentralen har hatt noen få frivillige med innvandrerbakgrunn. Men disse har hatt vanskelig med å forplikte seg fordi de har så mange forpliktelser overfor familien ellers.

Min teori er at frivillighet som begrep er annerledes i en del andre kulturer. Mange kvinner har såpass store forpliktelser overfor sin familie at de ikke har kapasitet. Vi hadde blant annet en dame fra Pakistan som meldte seg. Men så forsvant hun ut hvis svigermor sa at hun måtte jobbe hjemme. I Pakistan gjør man antakelig masse for familie og slekt. Men det oppleves som fremmed å gjøre noe frivillig for helt fremmede. (Informant blant de ansatte)

Ifølge ledelsen ved frivilligsentralen er det mest aktive og ressurssterke gruppa blant de frivillige gjerne mannlige pensjonister – som kanskje er tidlig i sin pensjonisttilværelse og ønsker å gjøre noe aktivt og meningsfullt.

Også når det gjelder brukerne, altså de som melder behov til frivilligsentralen, så dreier det seg nesten utelukkende om etnisk norske, enten eldre eller personer med fysiske handikapp. «De har behov for hjelp til enkle ting som hjemmetjenesten ikke dekker. De har ofte familie i nærheten, men ønsker ikke å belemre dem», sa en informant på sentralen.

Innvandrere benytter seg sjelden av tilbudet, og frivilligsentralen tolker det som at familien stiller opp for dem i stedet.

Man tar seg mer av hverandre i andre folkegrupper. Jeg har snakket med noen pakistanske kvinner, for eksempel, og de blir fullstendig sjokkert når de hører at det sitter eldre etnisk norske personer i husene sine og føler seg ensomme, og som

opplever at barna ikke stiller opp for dem. Og jeg kan skjønne det egentlig, flere ganger har jeg tenkt samme tanke – hvorfor i all verden stiller ikke barna litt mer opp når de bor fem minutter unna? (Informant blant de ansatte)

I tillegg har det vist seg at flere av de etnisk norske brukerne aktivt sier at de ikke er interessert i hjelp dersom det er fra noen med minoritetsbakgrunn. Ved noen tilfeller – for eksempel når det har vært snakk om å videreformidle ungdommer som er på kurs via Nav – har eldre norske brukere sagt at det heller får være det samme, de er ikke interessert hvis det er noen «utlendinger».

*

Ut fra beskrivelsen vi har gitt over, kan det være lett å rette oppmerksomheten mot hva som ikke fungerer optimalt på frivilligsentralen på Stovner, gitt hvilke mennesker som bruker sentralen. Det er for eksempel tydelig at sentralen i dag ikke bygger bro på tvers av etniske grupper ettersom det bare er etnisk norske som benytter seg av tjenesten – både som frivillige og som brukere.

Samtidig er det sannsynlig at frivilligsentralen kan være svært viktig for en del mennesker på Stovner – både folk som trenger hjelp, og folk har behov for å være frivillige og føle at de gir noe tilbake til samfunnet. Dette vet vi ikke noe om ettersom vi ikke intervjuet noen brukere av sentralen. Kontakten med Nav og modellen der arbeidssøkere plasseres hos dem, har ifølge de ansatte ved sentralen fungert svært bra. Dessuten kan frivilligsentralen ha spinoff-effekter: Den siste tiden har de vært involvert i arbeidet med å hjelpe en gjeng ungdommer med å stable på beina en ungdomsklubb, som ungdommene selv har tatt initiativ til. Vi kom i kontakt med disse ungdommene via andre kanaler (altså ikke via frivilligsentralen), og de fortalte uoppfordret at de ikke trodde det hadde blitt noe av uten hjelpen fra en av de ansatte på frivilligsentralen:

Han [en av de ansatte på frivilligsentralen] satt ofte oppe med oss om kveldene, laget mat til oss og sånn. Og han viste oss respekt. Han er bare utrolig grei. Uten han hadde det ikke gått. Det er helt sikkert. (Jente, 20)

Vi tror at dette initiativet potensielt kan få stor betydning for ungdommene på Stovner ettersom mange ungdommer forteller at de ikke har noe sted å være på kveldstid. Bare det vil i seg selv være et svært positivt resultat av frivilligsentralens arbeid.

4.8 Sameiene og borettslagene: integrering i praksis

Den siste møteplassen vi vil skrive om, er ikke én møteplass, men en rekke ulike fysiske steder. Vi skriver likevel om dem som en «møteplass», ettersom vi konkluderte med at borettslagene og sameiene på Stovner antakelig er de møteplassene som er viktigst i hverdagen til folk. Vi mener at det kan kalles møteplass ettersom folk i borettslag og sameier bor tett på andre mennesker og deler en felles sfære i langt større grad enn det folk som bor i villaer og rekkehus gjør. Måten vi undersøkte dette på var å gjøre intervjuer med flere styreledere i både borettslag og sameier på Stovner.

Rent fysisk er borettslagene og sameiene på Stovner spredd utover mesteparten av bydelen, med unntak av villastrøkene på Høybråten og Gamle Stovner. Som vi skrev i innledningen, har disse blokkene i stor grad bidratt til å definere Stovners fysiske identitet: Når folk ble spurt om hva de forbandt med Stovner, var ofte svaret «innvandrere og blokker» (ref. omdømmeundersøkelsen). En del av blokkene på Stovner er pyramideformede med verandakasser oppover i høyden, mens andre er firkantede og ikke så høye.

*

Borettslag og sameier er organisert på lignende måter. Begge boformene går ut på at folk bor i leiligheter i samme blokk og må forholde seg til et regelverk og et styre, må betale husleie og fellesutgifter, og så videre. Likevel er boformene forskjellige fra hverandre. Borettslag er organisert under borettslagsloven, mens sameier er organisert etter sameieloven. Dette utgjør en stor forskjell for hvordan organisasjonene fungerer. Sameieloven tillater ubegrenset utleie. Dette gjør at i blokker som er organisert som sameier, vil det være stor grad av utleie. Dermed blir det flere folk som bor der midlertidig, og som dermed får mindre eierskap til blokk og fellesarealene og kanskje stiller mindre opp for fellesskapet. Folk som ikke eier leiligheten de bor i, vil antakelig ha et mindre langsiktig perspektiv på vedlikehold og oppussing, blant annet. I borettslag er det derimot begrensninger på utleie, og styret har muligheten til å sette foten ned. Borettslagsloven gir også styret større muligheter for å gripe inn dersom noen av beboerne ikke betaler fellesutgifter, for eksempel.

På Stovner er de fleste blokkene sameier, mens noen få er borettslag. Dette skyldes, slik vi skrev om i kapittel 2, at Willoch-regjeringen besluttet i 1983 å endre den norske boliglovgivningen slik at det ble mulig for borettslag å gjøres om til sameier – noe en del folk på den tiden kunne tjene store penger på. Den generelle oppfatningen blant folk på Stovner er at borettslagene fungerer langt bedre enn sameiene. Våre informanter bekrefter også entydig at det er slik det forholder seg.

*

Hvem er det som bor i borettslag og sameier på Stovner? I utgangspunktet er jo dette store deler av Stovners befolkning. Spørsmålet er om vi ut fra vårt feltarbeid kan si noe mer om hvem dette er. I tillegg til intervjuet med styreledere i sameiene og borettslagene gjorde vi et ekspertintervju med eiendomsmeglerne på Stovner Senter, som er i nær kontakt med mange av beboerne på Stovner når de kjøper og selger bolig. Noen mønstre avtegner seg. En del mennesker ønsker å flytte videre fra blokkene på Stovner når de får økonomisk mulighet til det. Det gjelder både etnisk norske og mennesker med innvandrerbakgrunn. Da flytter de enten til villaområdet på Høybråten eller Gamle Stovner, til andre deler av Oslo eller ut av bygrensa – til Lørenskog, Lillestrøm eller andre steder. Ifølge eiendomsmeglerne oppgir sjelden folk at de vantrives på Stovner – det er heller at de enten trenger mer plass, eller at de ønsker å bo i et område med flere etnisk norske (det gjelder igjen både folk med etnisk norsk og med minoritetsbakgrunn).

Men noen trives også svært godt og blir boende år etter år. Dessuten virker det ifølge eiendomsmeglerne som om mange par i etableringsfasen nå kjøper seg leilighet på Stovner ettersom leilighetene her fortsatt er relativt rimelige. Dette gjelder både etnisk norske par og ressurssterke nyetablerte par med innvandrerbakgrunn. Ifølge meglerne er dette en relativt ny trend – så spørsmålet er om disse parene blir boende når de får barn og familien øker i størrelse.

Mange av de etnisk norske som bor i blokkene, er folk som står utenfor arbeidsmarkedet, og mange av dem igjen er uføretrygdet. I sameiene og borettslagene er det en del innvandrerfamilier som har bodd der over mange år, og som trives godt og har slått røtter. I sameiene – der det altså er tillatt med ubegrenset utleie – er det mange midlertidig bosatte. Det kan for eksempel dreie seg om østeuropeiske arbeidsinnvandrere, som leier et rom eller en madrass for en kortere periode av en eiendomsspekulant som har kjøpt opp leiligheter og delt dem opp i mindre enheter. Videre er det en del innvandrerfamilier som ser ut til å leie og videreutleie på en relativt kaotisk måte. Særlig blant somaliske familier ser det ut til å forekomme at det plutselig bor tre familier i en leilighet der man skulle tro det bare var plass til én familie, eller at familien som egentlig skal bo der, har fått seg en rimelig kommunal leilighet og dermed videreutleier sin egen leilighet til to andre somaliske familier som presser seg sammen.

Og dermed er vi tilbake med problematikken med borettslag og sameier: I et borettslag vil styret kunne gripe inn når de ser slike ting, for å sikre at de som leier leiligheten, rent faktisk bor der. Men det har ikke styret i et sameie lov til ifølge sameieloven.

*

På tross av disse historiene er det overgripende bildet i både borettslagene og sameiene at ting alt i alt fungerer greit, selv om det ikke er noen tvil om at ting fungerer enda bedre i borettslagene enn i sameiene. Folk overholder stort sett reglene, det er få giftige

konflikter, og det er lite bråk, spektakkel og fyll. En styreleder sa, etter at han hadde klaget i det vide og det brede over hvordan folk ikke tenkte på fellesskapet:

Men jeg må jo si at i det i store og hele så fungerer det bra. Vel, jo. Det gjør jo det. Jeg bor her fortsatt, etter mange år, og jeg hadde ikke gjort det hvis det hadde vært fullstendig anarki. Nå gir jeg deg alt det negative her ... Men det går jo greit.

En av styrelederne mente at de demografiske forandringene på Stovner, med stor innflytting av innvandrere, hadde gjort at det hadde blitt roligere.

Det er faktisk mye roligere nå enn det var før [før innvandrerne kom i stor skala]. Før hadde man jo gjenger som kunne stå rett utenfor og drikke åpenlyst, slike ting. Og jeg mener i hvert fall at det var mer bråk og skriking. Det er mindre av det nå.

Den største utfordringen i sameiene ser ut til å være «hver mann sin tue»-problematikk. Det vil si at beboerne primært tenker på seg selv og sine umiddelbare behov og i mindre grad på fellesskapet. Antakelig skyldes det den høyere graden av utleie i sameiene. I alle sameiene vi kontaktet, var leietakerne i mindretall, altså at majoriteten eide leiligheten de bodde i. Man kan likevel godt tenke seg at når noen beboere – og kanskje særlig de som leier – først begynner å tenke primært på seg selv og mindre på fellesskapet, så vil det forplante seg slik at kulturen i sameiet som helhet blir mer egoistisk. Prosessen trenger ikke være komplisert: Dersom noen prøver å karre til seg på bekostning av fellesskapet, vil også andre gjøre det for at ikke de skal bli skadelidende når andre er egoistiske.

Eksempelene styrelederne kom med, var mange. En styreleder fortalte for eksempel om problematikk med varmtvann i sitt sameie.

I perioder så er det sånn hos oss at vi ikke har varmtvann i det hele tatt. Det er fordi folk dusjer så lenge, selvsagt, og det er gjerne på viktige dager, før helga, på helligdager og så videre. For å få bukt med det tenkte vi at skulle innføre varmtvannsmåler i hver enkelt leilighet, slik at folk selv måtte betale eget forbruk av varmtvann. Men det var ikke snakk om å få gjennom det! Folk protesterte så det suste! Grunnen er jo at hvis man har en familie med seks barn, så skjønner man jo at man da må betale mer ... fordi enn så lenge er det slik at hun gamle dama som bor alene betaler like mye i varmtvannsavgift som familien på åtte. I et av sameiene i nærheten av oss ble folk så sinte at de kasta hele det gamle styret og valgte inn et nytt fordi det gamle styret hadde ønsket å innføre varmtvannsmåler.

Dette var et fokusgruppeintervju, og ved siden av satt styrelederen i nabosameiet. Da pekte han på henne og sa:

Og vet du hva som skjer nå? I hennes blokk har de vært så heldige at de har klart å innføre varmtvannsmåler, ikke forstår jeg hvordan de har klart det, altså. Og vet du hva? Folk fra hennes blokk kommer iblant over til vår blokk for å dusje! «For

der er varmtvannet gratis», som de sier. Men hallo! Det er jo ikke gratis! Det som skjer, er at fellesutgiftene fyker i været fordi alle dusjer så lenge de bare orker, og at varmtvannet rett som det er, går tomt.

Andre hadde andre historier – om folk som kastet ting de ville bli kvitt, i avfallssjakten, slik at den ble tett, eller om folk som hadde bygget tilbygg på det som egentlig var sameiets område, nemlig terrassen, og som så ikke var villige til å fjerne det når det var snakk om å pusse opp blokka.

I borettslagene derimot ser det ut til å være lite av denne type problematikk, selv om det kan være antydninger til slikt der også. Det skyldes blant annet at styret i større grad kan gripe inn med loven i hånd dersom folk misligholder sine forpliktelser.

Jeg må si at rent praktisk går det veldig bra her. Det er jo ikke alltid så lett å få folk til å stille på møter og den type ting ... og det kan være et svare strev å få ut informasjon til folk. Det er mange her som ikke forstår helt enkle ting som hvordan de fyller ut et offentlig skjema på Internett. Og, altså, det dreier seg mer om de etnisk norske enn om innvandrerne, bare så jeg har sagt det. Men vi har få konflikter og få tilfeller der folk bryter reglene. Så hele tiden jeg har vært her, har ting gått veldig bra. (Styreleder, borettslag)

Både fra sameiene og borettslagene er dog bildet at folk bor sammen i en form for *passiv toleranse* – det vil si at man bor sammen, overholder reglene og tolererer hverandre, men ikke interagerer stort sosialt med mindre man har familiære bånd fra før. Det synes heller ikke som om folk blir særlig godt kjent med hverandre sosialt på tvers av etniske skillelinjer. En ung og idealistisk styreleder fortalte for eksempel at hun hadde hatt en ambisjon om å få folk til å omgås mer i borettslaget. Da det var ramadan, hadde hun foreslått for de muslimske familiene i borettslaget at de kunne ha en felles *iftar-middag*, altså middagen etter solnedgang da muslimene bryter fasten. Men det hadde det ikke vært stor oppslutning om.

Jeg mener, jeg er jo selv ateist, så for meg var jo dette noe jeg foreslo utelukkende for fellesskapets skyld. Men det ble ikke møtt med særlig entusiasme ... de ville heller ha iftar-middag i moskéen, antydte de. Så det ble ikke noe av.

På den annen side har flere av informantene vi har møtt i løpet av feltarbeidet, fortalt at de synes de har hyggelige naboer – og det tyder på at det foregår en del interaksjon, selv om den kanskje ikke alltid går så dypt. På Stovnersenteret gjorde vi en dag et intervju med to eldre etnisk norske kvinner som satt ved en kafé. Den ene la først ut i det vide og det brede om alle utlendingene, hvordan de var, og hvordan de ødela Stovner. Men så brøt den andre inn.

Men altså ... jeg har noen naboer nå. De er utlendinger. Og de er veldig ålreite. De plukker opp søppel, hysjer på ungene, tar ansvar. Alt det der. Så det er ikke så ille som du sier. Dem har jo en del bra folk, dem også.

Slike historier viser at det også foregår en del praktisk integrering i borettslagene og sameiene – der folk i det minste overfladisk blir kjent med hverandre og kanskje kan få brutt ned fordommer. I tillegg vil vi trekke fram at borettslagene og sameiene antakelig er en viktig faktor når det gjelder å dra innvandrere inn i det byråkratiserte norske samfunnssystemet. Det er fordi folk der må forholde seg til regler, til kontakt med offentlige myndigheter og til hverandre. Det skapes derfor i en viss forstand vertikale bånd – der beboere gjennom å være medlemmer i borettslag og sameier må forholde seg til samfunnet og bydelen de er en del av. Det skapes også horisontale bånd mellom mennesker. Men slik vi skrev i avsnittene om Stovner Senter: Disse båndene ser i stor grad ut til å være *tynne*. Folk forholder seg til hverandre, tolererer hverandre mer eller mindre passivt og aksepterer at man hører til i samme samfunn.

5 Kvinner på Stovner: etniske liv

I feltarbeidet på møtestedene hadde vi snevret inn på hvilke mennesker vi oppsøkte: Vi ønsket spesielt å prate med ungdom og med kvinner i ulike aldre. Årsaken er at kvinner på Stovner er underrepresentert når det gjelder deltakelse i ulike sammenhenger, og at det knytter seg usikkerhet til hvordan det er å vokse opp på Stovner. På møtestedene kom vi i kontakt med en del informanter. Gjennom disse informantene kom vi i kontakt med andre informanter igjen – vi rekrutterte altså folk gjennom den såkalte snøballmetoden. Målet vårt var ikke å gi et statistisk representativt bilde, men å finne fram til noen vanlige fortellinger om hvordan folk på Stovner har det.

5.1 Stovnerfaktoren

I dette kapitlet skriver vi om kvinners livssituasjon på Stovner. Til sammen gjorde vi 20–25 kortere intervjuer med informanter vi møtte direkte på møteplassene, tolv dybdeintervjuer og ett fokusgruppeintervju i tillegg til intervjuene med ekspertinformantene. Disse kvinnene var i ulike livsfaser og hadde ulik bakgrunn. Noen var pensjonert, andre var i arbeid, og andre var uføretrygdet eller hjemmeværende. Noen hadde etnisk norsk bakgrunn, mens andre var innvandrere fra ulike land. Noen kom fra øvre middelklasse, andre kom fra arbeiderklassen. Til sammen ga disse informantene uttrykk for et bredt spekter av erfaringer knyttet til hvordan tilværelsen på Stovner kan arte seg.

Det vi spesielt var ute etter i feltarbeidet var å identifisere en Stovner-faktor i det informantene våre fortalte. Med det mener vi at vi ønsket å se hvordan det å bo på Stovner spesifikt bidrar til deres livskvalitet og deltakelse. Til sammenligning kunne man også undersøkt hos samme informanter hvordan det er å være innvandrerinne, hvordan det er å være gammel, eller hvordan det er å være småbarnsmor i Oslo. Alle disse tingene kom vi innom i intervjuene, men omdreiningspunktet er likevel hvordan de opplever å bo på hjemstedet sitt, Stovner. Mange av kvinnene vi intervjuet i studien kjenner på ulike livsutfordringer. Noen sliter med stor omsorgsbyrde i familien. Andre sliter med helsa og er uføretrygdet. Andre opplever ensomhet. Noen av disse utfordringene er unike og individuelle, mens andre er strukturelle og handler om økonomisk ulikhet eller kulturelle mønstre. Men dette er altså ikke utfordringer vi går inn på i detalj i dette kapitlet, med mindre disse utfordringene henger tett sammen med den lokale situasjonen på Stovner.

Hverdag blant pakistanske kvinner på Stovner

Halvparten av kvinnene som bor på Stovner, ønsker å være hjemmeværende.

Disse kvinnene kom til Norge for å gifte seg med en mann med stor familie som allerede bodde her og forsørget familien.

Det de fleste kvinner som har flyttet fra Pakistan, pleier å gjøre på dagtid, er blant annet å passe på barn, gjøre husarbeid, gå på kurs, delta i aktiviteter i for eksempel moskeen, kanskje drar de til åpen barnehage med barn eller på kvinnekafé med familien.

De fleste kvinnene jeg kjenner, pleier å dra på tur med familien daglig om sommeren. For mange er turgåingen motivert av behovet for mosjon og et ønske om å ivareta og legge til rette for bedre helse. De fleste av kvinnene som er pensjonister, pleier å gå innom eldresenteret en dag i uka, og så møter de andre pakistanske kvinner og norske kvinner.

Flere bor i samme nabolag. De treffer hverandre i moskeen og på kjøpesenteret. Kvinnene ønsker å være sammen med sine egne, særlig når de blir eldre. De foretrekker å prate sammen på sitt eget språk.

Mor, pakistansk bakgrunn, bosatt på Stovner

For å kunne si noe mer generelt om kvinnene på Stovner vil vi likevel, etter å ha gjennomgått tematisk hva informantene fortalte om situasjonen på Stovner, presentere fem idealtyper som vi mener kan illustrere hvilke liv kvinner på Stovner kan leve.

5.2 Vanlige erfaringer

Når det gjelder situasjonen på Stovner, var det noen narrativer som gikk igjen, altså elementer som preget historiene til de fleste informantene:

- Det er stor enighet om at Stovner er et fint sted: Folk trives med å bo på Stovner.
- De aller fleste opplever Stovner som et trygt område å bo i.
- I voksgenerasjonen foregår det en utbredt «etnifisering» av livet – det vil si at etnisitet, flerkultur og (de andres) religion er briller som folk bruker for å forstå virkeligheten.

- Både etnisk norske og innvandrere uttrykker en bekymring for barns oppvekst knyttet til at det er mange innvandrere og få etnisk norske i området, og de frykter at barna ikke skal bli godt nok kjent med norsk språk og norsk kultur.
- Mange av informantene opplever at de må forholde seg til stedets rykte.

Vi begynner med å diskutere disse punktene, som altså i stor grad var felles for informantene.

«Et fint sted»

Vi åpner kapittelet med et sitat fra «Nora», en etnisk norsk kvinne i 30-årene. Hun jobber i en butikk på Stovner Senter og hadde nettopp flyttet ut av bydelen og inn til et lite tettsted i Akershus. Da vi snakket med henne, virket det som om hun til en viss grad savnet å bo på Stovner, på grunn av kvalitetene hun opplevde ved stedet:

Men se deg rundt da. Det er jo utrolig fint her! Se på alle de grønne plenene mellom husene. Lekeplassene. Marka som er like i nærheten. Og så er det jo veldig mange hyggelige folk her da ... altså, egentlig er det jo nesten det fineste stedet på jord. Jeg lurer litt iblant på hvorfor jeg flytta, egentlig.

Det samme ga «Khadija» uttrykk for, en norsk-pakistansk kvinne i slutten av 40-årene som hadde bodd på Stovner i 20 år:

Jeg må si ... at vi har jo egentlig alt vi trenger, her. Vi kunne ha flytta, nå har vi råd til det, men hvorfor skulle vi gjøre det, egentlig? Det er hyggelige naboer og fine lekeplasser for barna og mange fine områder å være på. Jeg har det kjempefint her, jeg.

Disse to informantene lever liv som til dels er svært ulike. Nora er etnisk norsk, har to barn og jobber fulltid. Khadija er norsk-pakistansk, har fire barn og jobber deltid. Nora og mannen valgte å flytte fra Stovner fordi de syntes barna hadde for få etnisk norske klassekamerater. Khadija sin familie kan flytte, understreker hun, men de ønsker likevel å bo her. Likevel er det likhetspunkter. Det Nora og Khadija har felles, er at de setter pris på Stovner som fysisk og geografisk område. Både Nora og Khadija har ting å utsette på miljøet på Stovner – altså hvordan folk har det med hverandre – noe vi kommer tilbake til. Men når det gjelder Stovner som område, bygningene, naturen, grøntområdene, handlesenteret – så er de storforneuede. Det gjaldt de fleste av informantene våre. Et par av informantene opplevde at Stovner var «stygt», og trakk fram blokkbebyggelsen eller utsiden av senteret som eksempler. Dette var gjerne folk som sammenlignet sin bosituasjon med bosituasjonen på vestkanten. Likevel var disse stemmene unntakene. Det dominerende bildet vi sitter igjen med, er at folk setter pris på Stovner – og da nettopp de rurale kvalitetene slik vi beskrev dem i kapittel 3. Nærheten til marka og Liastua og de grønne områdene i kombinasjon med tilgangen til Stovner Senter

samt muligheter for enkel transport til sentrum og utover mot Akershus var det som gjerne ble trukket fram. Eiendomsmeglerne på Stovner Senter bekreftet dette bildet. I intervjuet vi gjorde med dem, spurte vi hvilke grunner folk som solgte leilighet på Stovner, oppga. Deres erfaringer var at de aller fleste trivdes godt på Stovner som fysisk og geografisk område:

Vet du ... jeg kan faktisk nesten ikke huske at noen har solgt leilighet her fordi de ikke trivdes på Stovner sånn i utgangspunktet, ja, jeg mener med området, liksom. Tvert imot sier nesten alle at de synes det er fint å bo her, nært til skogen og til senteret og fredelig og stille.

Beslektet med dette er at de aller fleste informantene oppgir at de føler seg trygge på Stovner. Dette er ikke en selvfølge, gitt at Stovner har vært gjennom store demografiske endringer de siste årene som følge av innvandring. Endringer kan skape usikkerhet hos mennesker, og man kan også tenke seg at kriminaliteten øker når eldre sosiale strukturer blir erstattet av nye. Men det ser ikke ut til å ha skjedd. Tvert imot ga de fleste av våre informanter uttrykk for at de stort sett føler seg trygge. En av informantene våre møtte vi på en sti i nærheten av Liastua i skumringen, der hun gikk på sin faste treningsrute.

Jeg har aldri vært redd for å gå i skauen. Jeg går her hver eneste kveld, jeg. Jeg tror nesten det har blitt tryggere her enn før? Jeg har bodd her i 20 år ... og jeg må jo si at jeg føler meg tryggere nå enn før.

Dette bildet bekreftes av mange av informantene, både blant våre ekspertinformanter og de vanlige Stovner-boerne. For å skaffe oss et representativt bilde av kriminaliteten på Stovner kontaktet vi Oslo politidistrikt for å hente ut statistikk om kriminalitetsutviklingen på Stovner de siste årene. Dette viste seg vanskelig ettersom det bare har vært mulig å føre god statistikk for Stovner bydel for de to siste årene (da politiet endret sine registreringsrutiner). Derfor gjorde vi i stedet ekspertintervjuer med et par ansatte på Stovner politistasjon som har jobbet lenge på Stovner og har fulgt utviklingen tett. Ifølge dem er bildet entydig: Parallelt med den økende innvandringen har kriminaliteten på Stovner gått ned. Det er mindre ran og mindre vold og mindre bråk i borettslagene. Man kan tenke seg ulike forklaringer på dette. Over lang tid har det foregått en generell nedgang i kriminaliteten i Norge som helhet og i Groruddalen spesielt (Jensen et al. 2012; Solberg & Bovim 2011). Det er rimelig å anta at dette også vil gjelde Stovner. Men politiinformantene våre mente at dette også kunne ha mer lokale forklaringer, og at innvandringen kunne ha ført til at Stovner ble roligere.

Jeg tror at våre nye landsmenn faktisk lager mindre bråk. Det er i hvert fall mitt inntrykk. Det er mange som ikke drikker, ikke sant. Så da blir det ikke like mye fyll og slagsmål på fredagskveldene, he-he. Man hører jo om disse pakistanske gjengene

der gutta kjører rundt i BMW som kanskje er finansiert på ulike måter ... men det er nok ikke så typisk, akkurat det.

Dette mente også flere informanter i bydelsadministrasjonen og i borettslag og sameier – at innvandrere var med på å gjøre Stovner roligere. De med lang fartstid på Stovner har fortalt om hvordan det tidligere var mer åpenlys fyll og stoffmisbruk og mer munnbruk og trusler på gata. I tillegg mente både politiet og ansatte i bydelsadministrasjonen at det hadde hatt stor betydning for tryggheten på Stovner at politistasjonen på Grorud-dalen ble lagt til Stovner i 1991. I mange år hadde blant annet politiet på Stovner et utstrakt oppsøkende arbeid overfor ungdom der alle skolene i området hadde sin egen «politikontakt».

Det er bare på ett område politiet på Stovner mener å ha registrert en klar økning, og det er når det gjelder anmeldelser av familievold. Også dette er i tråd med forskning fra landet som helhet, der man kan se en stor økning i anmeldelser av vold i nære relasjoner (Solberg & Bovim 2011). Men SSBs levekårsundersøkelse og tall fra krisesentrene tyder på at antallet som opplever vold i nære relasjoner, holder seg stabilt – noe som tyder på at det er antallet anmeldelser som øker, og ikke voldsmengden i seg selv (ibid.). Av særlig relevans for Stovner kan være at ikke-vestlige kvinner er massivt overrepresentert på krisesentre i Norge – i 2011 var hadde 62 prosent av brukerne på krisesentre ikke-vestlig bakgrunn (Sentio Research Norge 2012). Dette kan ha mange årsaker, blant annet kan det skyldes at de kan ha mindre sosialt nettverk, eller at de i større grad enn etnisk norske kvinner er økonomisk avhengige av mannen, slik at krisesentrene kan bli det eneste alternativet. Likevel kan man ikke utelukke at noe av økningen i anmeldelser av familievold på Stovner skyldes at det har blitt flere innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn. Våre informanter i politiet mente at økningen i anmeldelser av vold i nære relasjoner på Stovner blant annet skyldes at det nå er positive prosesser på gang i minoritetsmiljøene: Tidligere ble slike ting i større grad akseptert av dem det gjelder, mens de nå går til anmeldelse i stedet. Gjennom arbeidet med rapporten kom vi ikke i kontakt med noen kvinner som hadde opplevd vold i nære relasjoner (i det minste var det ingen som fortalte om det).

Likevel er hovedbildet at kvinner på Stovner opplever området sitt som trygt. Men noen unntak er det. En av informantene våre, «Marianne», sammenlignet dagens situasjon – som hun opplevde som utrygg – med hvordan det var da hun vokste opp på Stovner på 80-tallet.

Marianne: Den gangen kunne jeg og venninnene mine gå hjem fra trening sent på kvelden, og det var helt ufarlig ... Jeg hadde ikke tillatt min datter å gjøre det samme i dag! Generelt er det mer utrygt her nå. Jeg er ofte engstelig når jeg går hjem fra T-banen.

Intervjuer: Hva er grunnen til at det er mer utrygt nå, tror du?

Marianne: Jeg tror det er alle utlendingene. Jeg synes noen av dem ser sånn rart på meg på T-banen. Men ikke alle da, noen er jo hyggelige, også, men det er en del av dem jeg ikke føler meg trygg på.

Intervjuer: Har du opplevd noe konkret ubehagelig her noen gang, eller har du hørt om andre som har gjort det?

Marianne: Nei ... egentlig ikke. Men jeg tenker at det lett kan skje.

Som vi tolker det, dreier Mariannes opplevelse av utrygghet seg om en generell opplevelse av at det flerkulturelle på Stovner er fremmed og utrygt. Hun hadde verken opplevd noe utrygt selv, ei heller kjente hun andre som hadde opplevd slike ting. Likevel satt hun med en følelse av at ting var tryggere før. Kanskje skyldes det at Stovner som det var – dominert av etnisk norske med ulik sosial bakgrunn – var noe som hun kjente til. Hun kjente kodene, visste hvem som var hvem, og hvem det eventuelt var grunn til å være redd for. I det nye flerkulturelle Stovner vet hun ikke hvem som er hvem, og hvem det kan være grunn til å frykte. Derfor opplever hun det flerkulturelle preget som generelt mer truende – og utrygghetsskapende – enn det gamle Stovner som var.

Mariannes opplevelse er likevel unntaket. De aller fleste opplever at det er trygt å ferdes på Stovner. I tillegg er det mange som trekker fram at Stovner er et område med mange muligheter og tilbud: trening for eldre, aktiviteter på biblioteket, turmuligheter, Stovner Senter, rolige boforhold. Det overgripende bildet vi sitter igjen med, er at kvinnene på Stovner trives med området de bor i.

Etniske liv

Mariannes historie leder oss over til det neste punktet som preget flesteparten av informantene, nemlig det vi har kalt «etniske liv». Med etnisitet mener vi her en felles gruppeidentitet som handler om felles opphav, felles kultur eller felles språk. Dette uttrykket – etniske liv – er lett å misforstå. Vi mener ikke at etnisitet er det eneste som preger informantene – at etnisk norske beboere lever «typisk etnisk norske» liv, at norsk-pakistanere lever «typisk pakistanske» liv, og så videre. Vi mener heller ikke at etnisitet er en forklaringsfaktor som forklarer alle funnene våre på Stovner – at den etniske bakgrunnen til folk (eller den etniske miksen mellom mennesker) er den viktigste faktoren for å forstå hva som skjer på Stovner. Klasse, økonomi, utdanning, geografi og arkitektur kan være vel så viktige.

Det vi derimot mener, er at den etniske faktoren er en sentral del av hvordan våre voksne kvinnelige informanter selv forstår virkeligheten på Stovner. Når informantene våre «ser» Stovner, er det noen aspekter ved virkeligheten de legger merke til og framhever, og andre aspekter ved virkeligheten de ikke framhever. Vi kan prøve å tydeliggjøre dette med et eksempel. Anta at det er fire mennesker i et rom. To av dem er svarte, og

to er hvite. To av dem – en hvit og en svart – er rike, mens to av dem – en hvit og en svart – er fattige, noe man kan se tydelig på klærne og framtoningen deres. Når man ser på disse fire menneskene, kan man beskrive dem ut fra økonomi eller klasse: «Her ser vi to fra overklassen og to fra underklassen». Men man kan også beskrive dem ut fra hudfarge: «Her ser vi to svarte og to hvite». Man kan anta at en person som er svært opptatt av klasse og økonomi, og ikke er opptatt av hudfarge, umiddelbart vil velge den første beskrivelsen – altså konsentrere seg om klasse. Mens en person som er lite opptatt av klasse og økonomi, men derimot er opptatt av hudfarge og etnisitet, intuitivt vil velge den andre beskrivelsen. Begge disse beskrivelsene er riktige. Men hva man «ser», vil avhenge av hvilke kognitive skjemaer som er viktige når man forstår verden – altså hvilke filtre man bruker for å plassere informasjon i en større kontekst (Axelrod 1973).

På Stovner kunne man for eksempel ha tenkt seg at folk ville forstå virkeligheten de lever i, gjennom kognitive skjemaer der økonomi eller klasse var viktig, og der kontrasten til den mer velstående vestkanten var sentral, for eksempel. Vi fant også spor av slike kognitive skjemaer – men de var ikke viktige eller dominerende. Så godt som alle våre kvinnelige voksne informanter – med et par unntak – opererte med et kognitivt skjema der etnisitet var en viktig faktor for å forstå virkeligheten. Det gjaldt de etnisk norske informantene i enda sterkere grad enn de som hadde innvanderbakgrunn, men i stor grad gjaldt det informantene med minoritetsbakgrunn også. Vi skal gi noen eksempler. Først ut er «Lise», en etnisk norsk småbarnsmor tidlig i 40-årene som vi møtte på Liastua, og som vi senere gjorde et dybdeintervju med. Hun opplevde forholdene på Stovner nesten som en kamp mellom de etnisk norske og «utlendingene».

Lise: Vi har tenkt på å flytte, vi har jo det ... Men da gir vi jo bare opp, ikke sant? Da gir vi opp kampen! Og det synes jeg er litt – feigt, på en måte. Vi kan ikke bare gi opp kampen.

Intervjuer: Hvordan kamp er det du mener foregår her?

Lise: Jeg mener jo ikke at det er noen som kriger mot oss, det er ikke det ... men det handler om kulturen vår, ikke sant. Om måten vi lever på. Når utlendingene blir flere og flere, så blir det mindre igjen av kulturen vår ... matpakke, ikke sant, skigåing på søndager, at man tar en pils med venninnegjengen fredag kveld, alle de tinga. Jeg føler at vi kjemper for å bevare det. Det er en kamp her daglig for at ikke alt det skal bli borte.

En annen etnisk norsk informant var «Nora», som jobber i en butikk på Stovner Senter. Selv om hun var veldig glad i Stovner som område, opplevde hun at hun nå ikke lenger «kjente seg hjemme» her, og hadde derfor flyttet ut til Akershus.

Jeg må bare innrømme at jeg ikke lenger føler meg hjemme her. Det er ikke mitt område lenger. Og jeg har jo vokst opp her ... familien min har bodd på Stovner i to generasjoner. Men nå ... jeg blir litt trist når jeg tenker på det. Men jeg føler meg ikke hjemme. Jeg gjør ikke det.

Da vi spurte Nora hvorfor hun ikke lenger følte seg hjemme på Stovner, sa hun at det ikke var noe konkret eller spesielt – men summen av forandringene hun hadde opplevd i området. Dels var det at barna hennes hadde hatt svært få etnisk norske klassekamerater den siste tiden før hun flyttet. Men det handlet mest, mente hun, om helt dagligdagse ting, som det å ha felles referanserammer når man slo av en prat på butikken.

Dette var mønsteret hos de fleste av de etnisk norske informantene vi snakket med: en bekymring for den økende andelen mennesker med minoritetsbakgrunn og en forståelse av virkeligheten der et sentralt motsetningspar var forholdet mellom «norsk kultur» og «utenlandsk kultur». Samtidig fantes det også her unntak fra regelen. En av våre informanter, «Victoria», en høyt utdannet småbarnsmor som hadde flyttet til Stovner for noen år siden, sa også at hun ikke «følte seg hjemme» i miljøet. Men det skyldtes ikke at det var få etnisk norske, men at det var få med høyere utdanning:

Ja, vi tenker på å flytte. Det er ikke så mange her jeg kan identifisere meg med og prate godt med, rett og slett. Og bare for å si det, så dreier ikke det seg om at det er få etnisk norske her. Tvert imot, egentlig, jeg synes at en del av pakistanerne i blokka mi er mye mer oppegående enn de etnisk norske som bor her. Det er bare det at det ikke er så mange her som er særlig oppegående, om man skal si det rett ut. Vi er liksom ikke på samme bølgelengde.

Det primære kognitive skjemaet hun brukte for å dele inn mennesker, handlet ikke om etnisk norske kontra innvandrere, men om «oppegående» folk med høyere utdanning kontra de mindre oppegående menneskene uten høyere utdanning. Men også denne informanten delte den bekymringen som de andre bekymrede kvinnene hadde: Hvordan vil det være for barna å gå på en skole der det nesten ikke er etnisk norske elever:

Som sagt – her i området synes jeg at jeg kommer bedre overens med en del av pakistanerne, som gjerne har en del driv i seg, der barna tar utdanning og så videre [enn med de etnisk norske]. Så jeg har ikke noe problem i det hele tatt med etnisk mangfold og innvandring. Likevel ... det som bekymrer meg er hvordan det vil være for barna mine når de begynner å gå på skolen. Skal de gå i en klasse der det ikke er noen med norsk bakgrunn? Kommer mange av elevene til å være dårlige i norsk? Jeg er litt redd for at de da vil lære mindre.

Dette gikk igjen i de fleste intervjuene vi gjorde med etnisk norske kvinner i området som hadde barn i skolealder. De fleste fortalte at barna deres i og for seg trivdes – men likevel var de bekymret for hvordan det ville påvirke dem å gå på en skole der det var

såpass mange barn med minoritetsbakgrunn. Informanten Lise, hun som opplevde tilværelsen på Stovner som en stadig kamp for norsk kultur, trakk for eksempel fram at det var barnas liv som var viktigere enn alt annet.

Lise: Jeg mener, det er ingenting som er viktigere enn det. Ingenting. Man vil jo ha det beste for barna sine, ikke sant. Og hvis man tenker at barna kan lære mer et annet sted, gjøre det bedre et annet sted ... så er det viktigere. Vi vil liksom ikke gi opp, vi vil ikke det, men hvis vi merker at barna ikke lærer eller ikke trives ... så drar vi.

Intervjuer: Hvordan trives barna dine på skolen, da? Synes de det er vanskelig å gå i en klasse der de fleste har innvandrerbakgrunn?

Lise: Nei ... egentlig ikke. Det er vi voksne som tenker på det. For barna er det naturlig, de har jo vokst opp med det. De har nok blitt ganske fargeblinde.

Denne distinksjonen – mellom foreldre som er bekymret for sine barns oppvekst i et flerkulturelt miljø, og ungdom som ser ut til å vokse opp mer eller mindre fargeblinde – kommer vi tilbake til i neste kapittel. Vi har heller ikke inntrykk av at disse kvinnene i særlig grad hadde opplevd personlige negative erfaringer knyttet til innvandrere eller flerkultur. Hverdagen glir stort sett greit – men mange ønsker likevel å bo i et område der den majoritetsnorske kulturen fortsatt er i majoritet.

Men det var også noen få informanter som hadde et nærmest omvendt syn. Også for dem var etnisitet og flerkultur viktige faktorer i hvordan de så tilværelsen på Stovner. Men for dem var ikke dette negativt, men positivt. I vår studie var disse kvinnene enten relativt unge – som selv hadde vokst opp et flerkulturelt område – eller såpass oppe i åra at deres barn for lengst var voksne og hadde flyttet ut fra foreldrehjemmet. En informant i slutten av 50-årene, «Berit», uttrykte for eksempel at hun bare syntes det var spennende at det bodde forskjellige folk rundt henne.

Jeg synes det er fint, jeg. Jeg hører jo at noen klager og sier at det er for mange «utlendinger» og sånne ting. Men for min del går det helt fint, jeg synes vel rett og slett det er spennende. I går spiste jeg middag hos de pakistanske naboene mine, for eksempel. Jeg mener, jeg hadde aldri fått slik mat hvis jeg bodde på Frogner.

En annen informant var i slutten av 20-årene og for tiden uføretrygdet. Hun hadde flyttet til Stovner fra en annen del av Groruddalen, der hun hadde gått i klasse med mange som hadde minoritetsbakgrunn. Også hun satte pris på det kulturelle mangfoldet rundt seg:

Jeg har venner med veldig forskjellig bakgrunn, jeg da. Synes bare det er fint. Det kan jo være jeg ville tenkt annerledes hvis jeg hadde barn selv ... men jeg tror egentlig ikke det, faktisk. Skal man vokse opp i dag, så må jo barn få bli kjent med forskjellige mennesker. Da tror jeg de blir mer tolerante og bedre mennesker.

Også for kvinnene vi snakket med som hadde minoritets- eller innvandrerbakgrunn, var den etniske faktoren viktig for hvordan de så Stovner. Men de opplevde dette mer blandet. På den ene siden delte alle de intervjuede innvandrerkvinnene bekymringen for at det skulle bli for få etnisk norske i området, og at barna deres derfor ikke ville lære like mye norsk eller bli kjent med norsk kultur. På den annen side mente de fleste innvandrerkvinnene at det både var trygt og spennende med så stort etnisk mangfold på Stovner. En somalisk informant i 30-årene, «Hawa», sa det slik:

På en måte liker jeg godt at det er så stort mangfold på Stovner, og at det er så mange innvandrere. Iblant når jeg går på senteret, tenker jeg at jeg bare elsker det her, det er folk fra hele verden her, og ingen ser skeivt på meg når jeg går med hijab og abaja [heldekkende drakt], at dette er det beste stedet på jord, liksom. Her er jeg ikke så annerledes på en måte, jeg er helt normal. Men jeg er ikke noe glad for at de etnisk norske flytter. Jeg vil jo at barna mine skal bli kjent med norsk kultur og lære seg norsk. Og jeg har også lyst å lære meg mer norsk og få flere norske venner.

Denne ambivalensen preget mange av informantene som hadde innvandrerbakgrunn. Det at det har blitt så mange mennesker med minoritetsbakgrunn på Stovner gjør at de føler seg hjemme – her er de ikke i minoritet, og derfor blir de ikke «unormale», de opplever mindre diskriminering, osv. Men mange er bekymret for integreringen og ønsker mer kontakt med etnisk norske, delvis på egne vegne, men aller mest på sine barns vegne. Vårt inntrykk er at en del kvinner med minoritetsbakgrunn lar det gå inn på seg at en del etnisk norske flytter – de opplever at det i en viss forstand er deres skyld. Slik blir også dette et slags stigma. En ung norsk-pakistansk kvinne på 25 som studerte jus, «Aisha», fortalte oss om det da vi spurte direkte.

Intervjuer: Det at det er så mange etnisk norske som flytter ... hva tenker du om det?

Aisha: Jeg synes jo det er trist. Jeg vil jo veldig gjerne at de skal bli boende. Men det er ikke så mye jeg kan gjøre på en måte.

Intervjuer: Eh ... hvordan er det for deg personlig at de flytter? Tar du det innover deg?

[pause]

Aisha: Jo, jeg gjør vel det. Jeg skjønner jo at det er fordi sånne som meg er her at de gjør det. Og det er ikke noe hyggelig å tenke på. Det er ikke det. Selv om jeg vet at det ikke er meg de har noe imot. Det blir på en måte meg likevel, liksom, at jeg og familien min er en av grunnene til at de flytter.

Dette sitatet er talende. Da hun ble intervjuet, tok det litt tid før Aisha valgte å si noe om dette – det virket som om denne opplevelsen, at etnisk norske flytter på grunn av henne, var knyttet til en følelse av skam, som hun nølte med å sette ord på. Andre

informanter antydde også at de opplevde det på denne måten, selv om de ikke uttrykte det like eksplisitt.

Våre informanter er sannsynligvis ikke statistisk representative ettersom de i stor grad har blitt rekruttert av hvite mannlige forskere (selv om noen også ble rekruttert av kvinnelige forskningsassistenter). Noen kvinner på møteplassene gjorde tegn til at de ikke ville snakke med oss da vi nærmet oss. Det kan derfor være at det også finnes innvandrerkvinner på Stovner som helst vil unngå kontakt med storsamfunnet og/eller etnisk norske. Likevel er det talende at alle informantene vi kom i kontakt med i denne studien, ga uttrykk for klare ønsker om mer kontakt med etnisk norske og ønsket at deres barn skulle eksponeres for norsk kultur i større grad.

Slik vi nevnte i kapittelet om møteplasser, var det noen av våre minoritetsinformanter som syntes det var for mange fra deres egen etniske gruppe på Stovner – ikke fordi de dermed fikk mindre kontakt med etnisk norske, men fordi det gjorde at miljøet rett og slett ble for tett. Dette sa en tamilske informant:

Jeg må innrømme at jeg ikke liker så godt å være på senteret. Det blir litt trangt, liksom. Jeg møter alltid noen kjente, som spør om ting og tang, og så må jeg bli værende og prate for ikke å være uhøflig. Og så begynner kanskje ryktebørsen å gå, om at jeg var på senteret i går. Iblant vil jeg bare gå og handle og ikke prate med noen.

Også et par andre informanter ga uttrykk for dette: Det rurbane ved Stovner – at miljøet er tett, og at man stadig møtte på noen kjente – kunne bli for mye av det gode. Det dominerende bildet blant minoritetskvinnene vi intervjuet, er likevel at de opplever det som trygt at det er et stort etnisk mangfold på Stovner, og at det er mange i nærheten fra deres egen etniske gruppe, samtidig som de er bekymret for integreringen og ønsker at deres barn skal gå på skoler med flere etnisk norske. Tilsvarende er det dominerende bildet blant kvinner med etnisk norsk bakgrunn at de opplever utrygghet som følge av den demografiske endringen som har pågått, og der de – majoriteten – holder på å bli en av flere minoriteter på Stovner.

Stigma: de andres blikk

Det siste området der mange av informantene ga uttrykk for det samme, handler om Stovners rykte. Mange av dem vi snakket med – men ikke alle – fortalte om opplevelser og tanker som tyder på at de har opplevd et stigma ved å bo på Stovner, og at dette er en del av deres livshverdag. «Katrine», en kvinne i 60-årene som vi møtte på kafeen på Stovner Senter og senere gjorde et dybdeintervju med, fortalte om hvordan det å komme fra Stovner hadde vært en komplisert del av hennes identitet.

Jeg flyttet til Stovner i starten av 70-årene. Og siden du spør om dette med hva andre tenker om Stovner ... jo, jeg har jo hatt dette med meg, da. At jeg kommer

fra Stovner. Iblant har jeg ikke sagt hvor jeg kommer fra, og heller sagt Høybråten, for eksempel, for det er det ikke så mange utenfor Oslo som har hørt om. For noen ganger hvis jeg har vært i en middag hos noen som bor et annet sted, og jeg har sagt hvor jeg bor, så har de nærmest ropt ut: «Hva? Kommer du *derfra*?». Så får jeg høre alle mulige ting om hvordan dette skulle være et område i indre oppløsning, der det går kriminelle med skytevåpen i gatene, og så videre og så videre. Og da har jeg kjent på det ... hva tenker de om meg, da? At jeg bor her? Så da har jeg vel valgt det, da ... å ikke si det. Et par ganger dro vi på campingferie, og da var jeg redd for å si hvor vi kom fra, for ikke å bli jaget bort fra campingplassen. Så ille var det.

På en måte minner disse opplevelsene om det informantene Aisha fortalte, at hun opplevde det personlig vanskelig at etnisk norske flyttet fra Stovner på grunn av at «sanne som henne» bodde der. De andres blikk kan gjøre vondt. I dette tilfellet er det de som bor utenfor Stovner, som har et blikk som gjør vondt. Et par av informantene fortalte i likhet med Katrine åpent om hvordan de hadde opplevd dette stigmaet. Andre sa ikke så mye, men vi fikk likevel inntrykk av at det var et ømt punkt. «Line», en etnisk norsk kvinne i 40-årene, sa det slik:

Jeg vet jo hva folk utenfor tror om Stovner. Jeg prøver å ikke bry meg om det. Jeg veit jo hvordan det er her, alle de fine tinga som er her. Men det er klart, det er jo ikke noe gøy at dem går og tror sanne ting.

Vi har likevel merket oss at dette i stor grad gjaldt for informanter med etnisk norsk bakgrunn, mens det i mindre grad gjaldt for informanter med minoritetsbakgrunn. Blant våre informanter var det likevel tydelig at dette primært gjaldt informanter med etnisk norsk bakgrunn – samt et par av de informantene med minoritetsbakgrunn som var yrkesaktive og tilhørte middelklassen. I tillegg gjaldt det i stor grad ungdommen, slik vi kommer tilbake til i neste kapittel. En del av kvinnene med minoritetsbakgrunn sa ikke ut til å bry seg noe særlig om Stovners eksterne rykte, og et par så ikke en gang ut til å ha registrert at Stovner hadde noe rykte. En informant, en pakistansk kvinne i starten av 30-årene, sa det slik:

Jeg har vel hørt noe om at folk utenfor Stovner har litt rare tanker om stedet her ... men for å være ærlig, det bryr jeg meg ikke noe om! Her har jeg familien min og de fleste vennene mine. Det har jo ikke noe å si hva de utenfor tenker, egentlig.

Vår tolkning er at stigmaet ved å bo på Stovner primært har blitt merket av dem som sammenligner seg og sin livssituasjon med folks situasjon utenfor Stovner. En del minoritetskvinner har sin primære sosiale omgangskrets i nærmiljøet og sammenligner seg antakelig bare med folk de treffer til daglig – og kanskje med folk de kjenner i opprinnelseslandet. Det er rett og slett ikke alle på Stovner som kan merke de andres blikk – men for en del av dem som gjør det, som kjenner de andres blikk og opple-

ver et stigma, har dette blitt en del av deres livsopplevelse. Vi skrev i teorikapittelet om territorielt stigma (Waquant 1993; Vassenden 2008). Vår studie tyder på at det territoriale stigmaet er en del av hverdagen for mange av kvinnene på Stovner.

Likestilling og deltakelse

I studien vår har vi i liten grad direkte tematisert forholdet mellom kvinner og menn – altså perspektiver på kjønnsmakt, patriarkat og likestilling. Dels skyldes det at det vi ønsket å studere i datainnsamlingen var forholdet mellom mennesker med ulik etnisk og kulturell bakgrunn og forholdet mellom beboere og bydel. Men det skyldes også at kvinner på Stovner har svært ulike livsvilkår, både sosioøkonomisk og kulturelt, og derfor lever svært ulike liv når det gjelder likestilling og forholdet mellom menn og kvinner.

I intervjuene vi gjorde med våre kvinnelige informanter var dette heller ikke noe som de brakte på banen av seg selv. I mange av intervjuene med ekspertinformantene var dette derimot noe som raskt ble brakt opp. Flere av ekspertinformantene – både i skole, foreningsliv og helsevesen – mente at konservative oppfatninger om kjønn og familieliv i en del minoritetsmiljøer hadde satt begrensninger for kvinners deltakelse på arenaer utenfor hjemmet, både for voksne kvinner og for yngre jenter. Ifølge disse informantene gjaldt dette spesielt de pakistanske og somaliske miljøene. En av informantene i helsevesenet sa det slik:

Det har jo skjedd ofte da ... at det kommer en dame med mannen på slep. At han liksom skal passe på kona og må være med inn på konsultasjonen. Sånn har det bare vært. (Informant, helsevesenet)

Det er imidlertid påfallende at alle ekspertinformantene mente at utviklingen på Stovner hadde gått i retning av større frihet for kvinner i disse minoritetsgruppene. Mange rapporterte at det var mye mer av slike ting – menn som skulle passe på sine koner, eller kvinner som ikke hadde bevegelsesfrihet – for 10–15 år siden, og at de til og med kunne merke en endring på de siste fem årene. Informanten vi siterte over mente at dette fenomenet var helt tydelig:

Helsearbeider: Jeg må understreke at det aldri har vært hovedregelen at kvinner kom her med mennene som livvakter, liksom. Det har vært et mindretall. Men det har vært et betydelig mindretall. Men nå skjer det mindre og mindre.

Intervjuer: Hvorfor det, tror du?

Helsearbeider: Det er klart, en del av innvandrerne har jo bodd mange år i Norge nå og sikkert blitt påvirket. Mange av de yngre har vokst opp her. Og så har jeg inntrykk av at det nå er flere som gifter seg med pakistanere som har vokst opp enten i Norge eller i andre land i Europa. Og at en del av dem som kommer hit fra Pakistan –

Intervjuer: Som kommer hit for å gifte seg med en norsk-pakistaner, mener du?

Helsearbeider: Ja, de ja – at de er høyere utdanna eller kommer fra byene i Pakistan. Det er ikke like mange som kommer rett fra landsbygda.

Det samme hørte vi fra ekspertinformanter i skolevesenet og i foreningslivet. Oppfatningen blant dem som befatter seg med minoritetskvinner til daglig, er at tradisjonelle kjønnsroller fortsatt kan legge begrensninger på utfoldelsen og deltakelsen til en del minoritetskvinner, men at disse kjønnsrollene er i endring og bevegelse på Stovner.

5.3 Ønsker for et bedre Stovner

Sitatene vi har gjengitt over, viser at kvinner på Stovner lever ulike liv og opplever tilværelsen ulikt, selv om det er noen opplevelser og narrativ som går igjen. Derfor ytret også informantene våre ulike ønsker når det gjaldt hva som kunne ha gjort Stovner til et enda bedre sted å bo. En del av informantene kom med ønsker som det sannsynligvis ikke er politisk mulig å gjennomføre på bydelsnivå og kanskje heller ikke på kommunalt eller statlig nivå.

Blant de etnisk norske som var skeptiske til den økende andelen med innvandrere, var det for eksempel mange som sa at det viktigste ville være å hindre at det ble enda flere innvandrere. Den eldre informanten Katrine sa det slik:

Altså ... det er nok nå. Jeg synes vi har fått nok av dem [innvandrere]. Kan ikke de andre bydelene også få noen? Og hva med Bergen?

Sitatet over kan leses inn i en større debatt om at majoritetsbefolkningen ofte opplever at de ikke har blitt spurt om å ta del i det mange oppfatter som et integrasjonseksperiment. Majoritetsbefolkningens misnøye med å bli gjort til inkluderingsagenter er et sentralt poeng i Asle Tojes (2012) bok, som vi refererte i rapportens innledning. Om vi skal tro Toje, er en sentral drivkraft i majoritetsbefolkningens frustrasjon at det er de, som er bosatt i innvandrertrette områder, som får belastningen, mens eliten, bestående av en politisk korrekt venstreside, fatter beslutningene, men er selv bosatt i langt mindre innvandrertrette bydeler.

En del andre mente at man i det minste ikke burde bygge flere boliger – noe som står i motstrid til bydelens og kommunens planer. Informanten Marianne uttrykte det slik:

De kommer til å lese det du skriver i bydelen, ikke sant? Da må du få dem til å forstå at de IKKE MÅ BYGGE MERE BOLIGER! Jeg mener det, altså. Nå er det nok. Det har kommet så mange nye mennesker hit de siste årene. Vi må bli litt kjent først, må vi ikke det? Jeg mener, det er jo så mange som kommer hit som jeg ikke

kjenner, og så flytter de videre igjen ... Vi må liksom gjøre det bedre først for de som er her. Få folk til å lære norsk, og få folk til å gjøre ting sammen. Så kan vi få nye boliger om en del år igjen, kanskje. Men ikke mere nå. Kan du si det til dem?

En av ekspertinformantene, en av styrelederne i borettslagene, mente at et tiltak som ville betydd svært mye for Stovner, var om man innførte boplikt i sameiene i Grorud-dalen – slik at man for eksempel ikke fikk lov til å leie ut leiligheten sin med mindre man hadde bodd der tre år selv:

Tro meg, det ville betydd svært mye for Stovner. Man ville fått mye større forutsigbarhet. Det ville ikke vært så mange som bare bodd her en liten periode, det ville blitt mer oversiktlig, folk ville brydd seg mer om blokkene sine. Men jeg skjønner jo at det er noe man ikke bare kan vedta sånn helt uten videre.

Men en del av informantene kom også med ønsker for et bedre Stovner som lar seg gjennomføre på lokalt nivå. Som nevnt var det mange av kvinnene som trakk fram bekymring for barns og unges oppvekst som en av de viktigste faktorene når det gjaldt valget om å flytte eller bli boende. Flere av informantene trakk fram at de syntes ungdommen ikke hadde så mange steder å være. Informanten Lise sammenlignet dagens situasjon med hvordan det var da hun vokste opp på Stovner for 30 år siden.

Da jeg var ung, nærmest krydde det av ungdomsklubber her. Jeg husker ikke lenger hva den het, den klubben, men det var en klubb der vi ofte møttes på kveldene og bare hang og spilte biljard. Jeg vet ikke om ungdommene har noe sånt sted i dag? Jeg tror ikke det ... Jeg liker jo ikke at de står og henger ved T-banen, synes ikke noe særlig om det. Men de har kanskje ikke noe sted å gå, stakkars.

Når det gjaldt fritids- og aktivitetstilbud, er vårt inntrykk at de fleste av informantene var fornøyde. Mange av de etnisk norske kvinnene benyttet seg av tilbudene som var. Samtidig ble det nevnt at noen følte seg diskriminert av at en del tilbud var rettet mot «innvandrerkvinner». Informanten Katrine sa det slik:

Jeg skjønner jo at noen ting må være rettet spesifikt mot innvandrerkvinner, norsk-kurs for eksempel. Men hallo. For en stund siden sto det plakater oppe hos oss om en gågruppe eller noe sånt. Og så sto det «for innvandrerkvinner». Hvorfor i huleste skal det være for innvandrerkvinner? Jeg skjønner jo at de sikkert mener at innvandrerkvinner trenger å være mer aktive og sånn, men likevel – når det står at det er for innvandrerkvinner, så føler jo ikke jeg meg velkommen der, dersom jeg hadde hatt lyst til å gå på det. Jeg synes bydelen bør tenke gjennom hvordan de kommuniserer om sånne ting.

Det ene konkrete tilbudet som flere etterlyste, var et møtested å være på kveldstid – en restaurant, kafé eller bar. På Stovner Senter er det kafeer og restauranter, men de stenger klokka ni samtidig som resten av senteret, og det er ikke mye liv der om kvelden.

For informantene med minoritetsbakgrunn er vårt inntrykk at utfordringen primært handler om å få ut informasjon om de tilbudene og tiltakene som er der. Flere minoritetskvinner etterlyste for eksempel lavterskels-norsk-kafeer, der man kunne komme og ha det hyggelig og bli flinkere i norsk. Da vi kommenterte at biblioteket allerede hadde arrangert slike ting, ble de overrasket. Informanten Khadija sa det slik:

Khadija: Jeg synes det bør være plasser der innvandrekvinner og norske damer kan møte hverandre. Og kanskje noen sånne enkle kaffemøter der man bare kan komme og prate norsk sammen ... det hadde vært fint.

Intervjuer: Men så vidt jeg vet har biblioteket allerede arrangert noen sånne ting, og da kom det ikke så mange.

Khadija: Er det sant? Ja... men da er jo problemet at folk ikke vet om det.

5.4 Kvinner på Stovner: fem typer

Over har vi presentert funnene våre tematisk, det vil si at vi har sett på hva informantene sa, og strukturert det ut fra noen temabølker. Men hva med informantene selv? Hvem er de, og hvordan lever de livene sine? For å formidle noe av det vi fant, har vi valgt å presentere informantene gjennom en typologi – fem konstruerte «typer» av kvinner på Stovner. Vi mener ikke at denne typologien avspeiler virkeligheten direkte. Det er ikke slik at alle vi intervjuet, passer sømløst inn i den ene eller andre typen. Noen av informantene passer ikke i noen av disse typene i det hele tatt. Likevel kan slike typologier være et hjelpemiddel, et verktøy som man kan se virkeligheten gjennom, og som kan gjøre ting enklere å forstå enn om man bare presenterer løsrevne sitater. Disse kategoriene må ikke forstås som realistiske portretter av konkrete individer – de er abstraksjoner basert på det vi hørte hos flere ulike informanter. Likevel mener vi at denne typologien sier noe om de ulike erfaringene og livshistoriene kvinner på Stovner kan ha.

- **Fru folk flest:** Denne damen har gjerne bodd i mange år på Stovner. Hun er middelaldrende eller pensjonert, hun flyttet hit for 20–30 år siden, hun er etnisk norsk, og hun er hjemmевærende, pensjonert eller trygdet. På dagtid tar hun en ofte en tur på senteret der hun møter et par venninner, eller så rusler hun en tur i skogen. Hun savner Stovner som det var før i tiden, før alle utlendingene kom.

- **Mater familias:** Denne damen lever størstedelen av livet sitt innenfor hjemmets fire vegger. Hun innvandret til Norge for rundt 20 år siden, og de kjøpte leilighet på Stovner da de fikk råd til å flytte ut fra den kommunale leiligheten. De har flere barn, og tiden går med til å lage mat, passe på barna og andre familiemedlemmer og holde hjemmet i orden. Hun skulle gjerne hatt mer kontakt med etnisk norske og lært mer norsk, men det blir det sørgelig lite tid til.
- **Pasienten:** Denne damen har lenge vært uføretrygdet. Hun har en kommunal bolig og går på medisiner for å få hverdagen til å gå rundt. Hun lever livet hjemme, men tar gjerne en tur på senteret for å se hva som skjer. Grunnleggende opplever hun Stovner som trygt, og hun beveger seg sjelden over til andre områder. Også hun synes nok at det har blitt litt mange utlendinger i det siste. Og så savner hun en pub der man bare kan gå og ta seg en dram.
- **Den unge idealisten:** Denne damen er mellom 28 og 40 og har flyttet tilbake til Stovner der hun vokste opp. Eller så har hun flyttet hit uten å ha noen bakgrunn her fordi boligprisene var rimelige, og hun syntes området virket interessant. Hun er etnisk norsk og opplever at det er en berikelse å leve tett på folk fra andre kulturer, og hun har ofte invitert naboer over for å bli kjent med dem. Likevel blir hun iblant litt frustrert over at hun ikke finner så mange likesinnede, og har nok blitt litt betenkt over at barna skal gå på en skole der det nesten ikke er noen andre etnisk norske.
- **Den unge ambisiøse:** Denne damen er i 30-årene og har for ikke lenge siden gått ut i jobb igjen etter å ha vært hjemme med småbarn noen år. Hun innvandret til Norge med familien i ung alder, men har vokst opp i Norge og føler seg mer norsk enn noe annet. Hun trives veldig godt på Stovner og har i utgangspunktet lyst å bo her videre, ettersom mange i slekta bor her og hun liker området. Samtidig vurderer hun andre muligheter: Hun vil at barna hennes skal få alle mulighetene de kan få i Norge, og at de skal gjøre det enda bedre karrieremessig enn henne og hennes mann, og da er hun ikke sikker på om Stovner er rett sted. Men inntil videre bor de her, og personlig trives hun godt med det.

Dette mangfoldet, at kvinner på Stovner lever så vidt forskjellige liv, innebærer utfordringer med hensyn til hvordan bydel og kommune kan skape politikk og tilbud som kan møte de ulike personenes behov. I kapittel 7 diskuterer vi hvordan møteplasser og kommunikasjon kan bidra til å øke kvinnes livskvalitet og deltakelse.

6 Ungdom på Stovner: fargeblinde liv

I dette kapitlet skal vi skrive om hvordan ungdom på Stovner har det, og hvordan de opplever å vokse opp på Stovner. Datakildene er delvis de samme som for kvinnene vi skrev om i forrige kapittel. Vi begynte med å intervju ungdom på møteplassene vi oppsøkte, og rekrutterte via dem andre informanter igjen, altså ved hjelp av den såkalte snøballmetoden. Til sammen gjennomførte vi ett fokusgruppeintervju, 13 individuelle dybdeintervjuer og 25–30 kortere intervjuer på møteplassene, med både gutter og jenter i aldersspennet 8 til 25 år.

I tillegg benyttet vi oss av ytterligere en datakilde, nemlig mentometermøtene på Rommen skole og Stovner videregående, slik vi beskrev i innledningen. På Stovner videregående skole er det også elever som ikke bor på Stovner. Men ettersom flertallet av elevene bor på Stovner, og de som ikke bor på Stovner, også kjenner til området gjennom å gå på skolen, fant vi ut at det ville gi oss verdifull informasjon å gjennomføre mentometermøtene der også. Selv om disse klassemøtene ikke gir et statistisk materiale som er representativt for alle unge på Stovner, gir det oss likevel et grunnlag for å kunne drøfte noen generelle tendenser. Vi gjennomførte mentometermøtene sent i prosessen, etter at vi hadde utført mange kvalitative intervjuer og slik hadde generert en del hypoteser vi kunne undersøke på skolemøtene.

6.1 Stovnerfaktoren

Også ungdommen på Stovner er preget av ulike livsfortellinger og livserfaringer. I høst publiserte NOVA-forskeren Tormod Øia en grundig statistisk undersøkelse om ungdom i Oslo, basert på en websurvey blant alle elevene i Osloskolen på niende og tiende trinn i grunnskolen og første trinn på videregående (Øia 2012). I rapporten brytes tallene ned på de ulike bydelene, og den inneholder derfor mye informasjon om ungdom på Stovner. Øias undersøkelse handler om ungdommens familiebakgrunn og familieforhold, om skole og utdanning, om rusmidler og helse, fritidsbruk, negativ adferd samt holdninger og verdier. Vi kommer til å gjengi noen av funnene fra den rapporten underveis, der de kompletterer våre funn. Det vår studie har tatt for seg spesielt når det gjelder ungdom, på samme måte som for med kvinnene vi intervjuet,

er derimot *Stovner-faktoren*: På hvilken måte påvirkes ungdommens livskvalitet og oppvekst av faktorer som er spesifikke for Stovner som område?

På samme måte som vi gjorde i forrige kapittel, vil vi også her begynne med å beskrive hvilke fortellinger og narrativ som gikk igjen blant informantene. Vi vil også fortelle hva vi fant på mentometerundersøkelsen. I tillegg vil vi etter å ha presentert funnene våre tematiske lage en enkel typologi over ungdom på Stovner basert på det empiriske materialet – der vi presenterer ulike narrativ om hvordan oppveksten på Stovner kan arte seg.

6.2 Vanlige erfaringer

Når det gjelder situasjonen på Stovner, var det noen narrativ som gikk igjen, altså elementer som preget historiene til de fleste informantene, og som vi fikk bekreftet på skolemøtene:

- I det store og hele trives ungdom på Stovner, og de synes det er godt sted å vokse opp. Her er det imidlertid store forskjeller – noen trives ikke i det hele tatt.
- Underdogmentalitet: Ungdom ser ut til å ha et ambivalent forhold til Stovner. På den ene siden er de stolte av stedet og mener at folk utenfor Stovner har et galt bilde av området. Likevel er det få som oppgir at de kan tenke seg å bo på Stovner som voksne.
- Fargeblindhet: Ungdom på Stovner ser i motsetning til foreldregenerasjonen ut til å bry seg lite om hudfarge og etnisk bakgrunn. Etnisk norske som vokser opp i området, virker i hovedsak å trives.
- De andres blikk: Ungdom på Stovner har et bevisst forhold til hva andre tenker om Stovner, og opplever det som vondt at folk utenfor er negative til Stovner.

Vi gjennomgår disse punktene etter tur.

Stovneroppvekst: kontrastenes sted

Vi åpner kapittelet med to sitater. Det første er fra en gutt på 14, «Khaled», som vi møtte på biblioteket og senere dybdeintervjuet. Han syntes at Stovner var «det beste stedet på jord»:

Jeg synes det er kjempebra å vokse opp på Stovner! Masse hyggelige mennesker her. Og så er det mange morsomme steder å være, både biblioteket og senteret og fotballbanene og sånn. Synes nesten Stovner er det beste stedet på jord, jeg.

Det andre sitatet er fra «Mahmoud» på 20. Hans opplevelse var radikalt forskjellig.

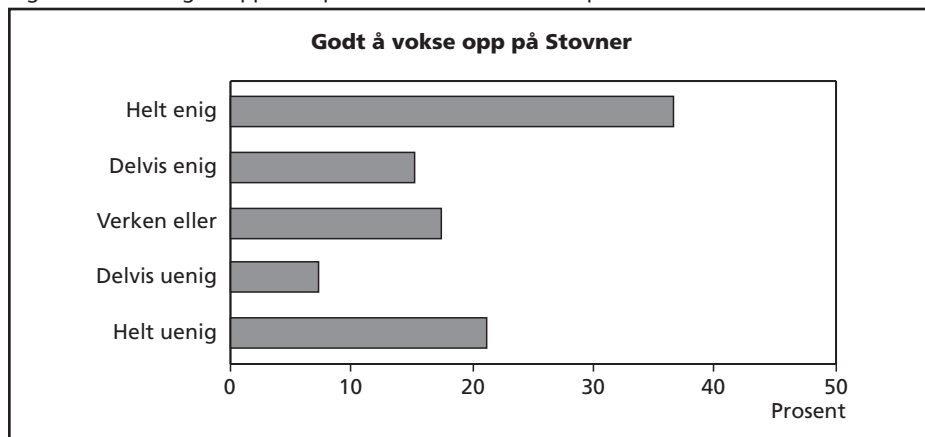
Mahmoud: Det har jo vært helt jævlig da. [Pause] Vi har jo ikke hatt noe sted å være og sånn. På vinteren har det vært å stå på T-banestasjonen og sånn. Det er det bydelen har gitt oss. Stå på T-banestasjonen.

Intervjuer: Så det har vært kjipt å vokse opp her?

Mahmoud: Ja. Det har vært mye kjipt.

Mellom disse to ytterpunktene plasserte informantene våre seg. De aller fleste syntes at oppveksten på Stovner hadde vært god. De oppgir at de har satt pris på fritidstilbudene, at «alle kjenner alle», at det har vært trygt og forutsigbart. Men det er også en minoritet som er svært tydelige på at det ikke har vært noe særlig å vokse opp på Stovner. Som Mahmoud sa det, langsomt og med ettertrykk: «Det har jo vært helt jævlig». Hva som gjør at noen har opplevd oppveksten på Stovner som god, mens andre ikke har gjort det i det hele tatt, er noe vi skal diskutere utover i dette kapittelet. Men først presenterer vi statistikk fra klassemøtene. Vi stilte spørsmålet om folk var enige i utsagnet «Jeg synes Stovner er et godt sted å vokse opp».

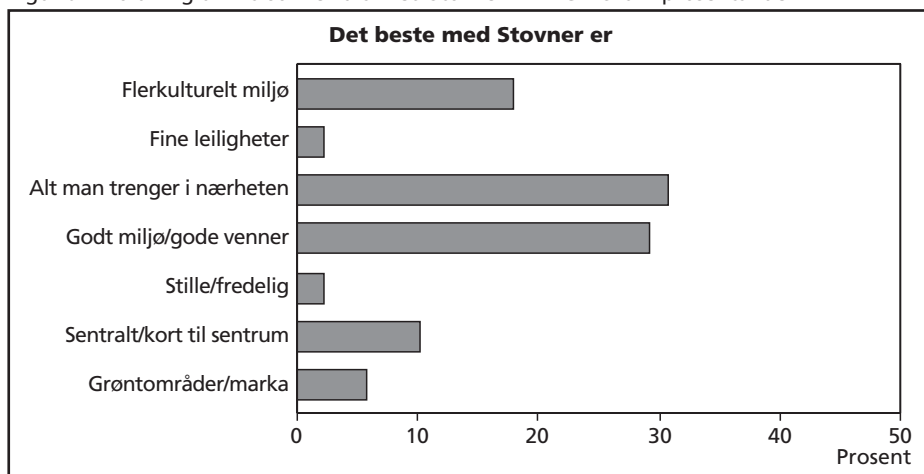
Figur 6.1 Holdning til oppvekst på Stovner. N = 134. Svar i prosentandel.

Som vi ser, er den klare tendensen at ungdommer synes Stovner er et godt sted å vokse opp. Klart flest sier seg «helt enige» i utsagnet, og mange er «delvis enige» eller synes både–og. Det interessante er imidlertid at det ser ut til å være en viss polarisering her: Svært få er «delvis uenige» i at det er godt å vokse opp på Stovner. De som er uenige i det, er *veldig* uenige. Det er i tråd med vårt inntrykk fra intervjuene: Stort sett er folk veldig fornøyde med å bo og vokse opp på Stovner. Men en del av dem som ikke trives, trives til gjengjeld *veldig* dårlig.

Vi hadde også et spørsmål på skoleundersøkelsen der vi ba folk krysse av for hva de syntes var det beste med Stovner. Godt miljø, nærhet til alt man trenger, og det flerkulturelle miljøet ble vinnerne:

Figur 6.2 Holdning til hva som er bra med Stovner. N = 134. Svar i prosentandel.

I de kvalitative intervjuene vi gjorde, trakk ungdommene som trivdes på Stovner, ofte fram at miljøet var godt. Utsagn som «hyggelige folk» og «alle kjenner alle» var gjengangere. «Kristine», en jente på 16, sa det slik:

Alle kjenner alle her. Det er det som er fint. Går man på senteret, treffer man alltid kjente. Og hvis det blir noe bråk eller tull, liksom, så er det alltid noen som vil stille opp for deg. Generelt er miljøet veldig bra.

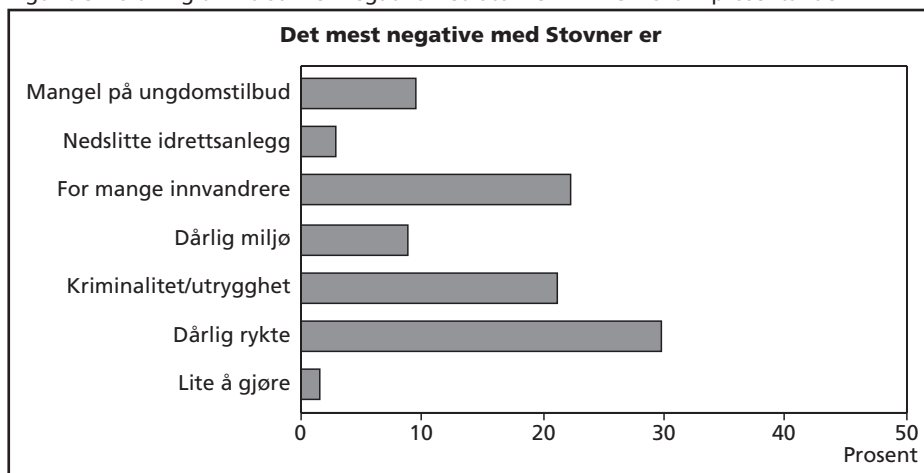
Videre var det mange som trakk fram at de var fornøyde med aktivitetstilbudene, særlig de som drev med idrett, dans eller musikk. Khaled, 14-åringen som syntes Stovner var det beste stedet på jord, fortalte at han stort sett hang på biblioteket eller på fotballbanen hvis han ikke var hjemme:

Det er utrolig gøy å spille fotball her! Masse bra baner og mange som er gode å spille. Jeg går dit nesten hver dag. Og så biblioteket, der går jeg også veldig mye.

Dette er i tråd med beskrivelsen av Stovner som et ruralt område, der det rurale og urbane går hånd i hånd: Alle kjenner alle, slik det gjerne er i bygda. Men man har også nærheten til en rekke ulike tilbud, slik det er i storbyen. Og den kombinasjonen ser mange unge på Stovner ut til å trives med.

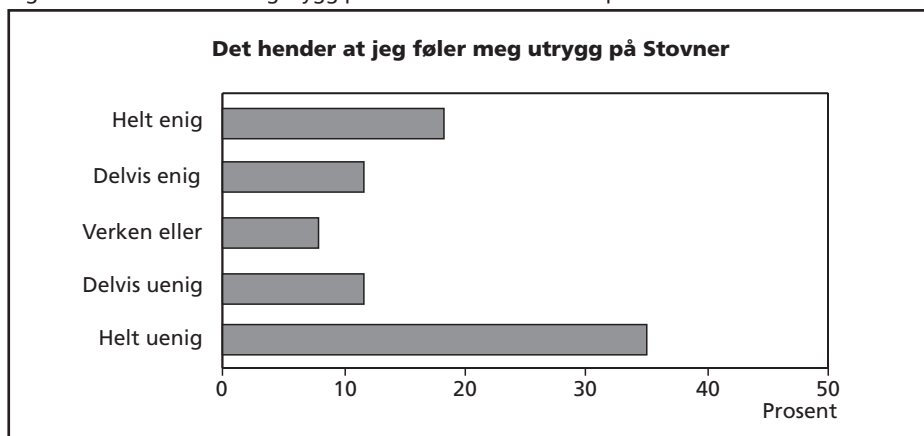
I skoleundersøkelsen hadde vi også med et spørsmål om hva folk syntes var det mest negative med Stovner. Da kom «dårlig rykte», «kriminalitet/utrygghet» og «for mange innvandrere» klart ut på topp:

Figur 6.3 Holdning til hva som er negativt med Stovner. N = 131. Svar i prosentandel.

Når det gjelder «dårlig rykte», skriver vi om det lenger bak i kapittelet, men det er tydelig at det er noe som opptar mange av de unge på Stovner. Punktet med «for mange innvandrere» skriver vi også om lenger nede. Når det gjelder kriminalitet/utrygghet – som altså kommer på tredjeplass – er det verdt gå nærmere inn på det. Vi hadde også et eget spørsmål om man følte seg trygg eller utrygg på Stovner. Det store flertallet oppgir at de føler seg trygge:

Figur 6.4 Om man føler seg trygg på stovner. N = 137. Svar i prosentandel.

Igjen er bildet at de aller fleste føler seg trygge på Stovner. Men noen opplever utrygghet og har krysset av for at det er det mest negative med Stovner. Hva kan det skyldes?

Også en del av dem som syntes at Stovner var et veldig bra sted å vokse opp, sa at stedet iblant hadde hatt et noe røft miljø. 16-åringen Kristine hadde venner over hele byen og kunne derfor sammenligne miljøet på Stovner med andre steder:

Det er klart, det er ikke som på vestkanten her, at folk er høflige og snakker pent, liksom. Det er på en måte litt mer roping og bråk og sånn. Og det var en periode for to år siden da det var en del bråk og slåssing. Men det er over, vi har lagt det bak oss, liksom.

Tilsvarende ting fikk vi høre av andre også: Miljøet var bra, det var fint å vokse opp på Stovner, men i perioder hadde det vært «røft» eller «bråkete». Da vi gjennomførte et av klassemøtene på Stovner videregående, var det en av elevene som ropte ut da vi spurte hvordan det var å vokse opp på Stovner: «Det er for mange gangstere her!», hvorpå mange andre i klassen nikket samtykkende. Selv virket denne personen også å være noe tøff i trynet, så en tolkning er at han sa det i en slags romantisering av getto- eller gangsterliv – men det er også trolig at kommentaren hans sier noe om virkeligheten. Ut fra mange av informantenes beretninger virker det som om det generelt var mer bråk og konflikter for et par år siden enn det er i dag, uten at det er helt klart hva som er årsakene til det. Det stemmer også med det bibliotekarene fortalte, slik vi skrev i kapittel 3, at det var en del bråk og leven for et par år siden, men at det er roligere nå – uten at vi har fått klart for oss hva som er årsaken til at det har blitt roligere.

I et fokusgruppeintervju som vi gjorde, kom det fram at det var en del slåssing og bråk fram til for cirka to år siden. Det er et talende sitat, så vi gjengir det i hele sin lengde. «I» står for intervjuer, og informantene får betegnelsene A, B og C. Ettersom sitatet er såpass langt, kursiverer vi ikke all teksten, i motsetning til de andre sitatene, for ikke å ødelegge lesbarheten.

I: Har det vært noen konflikter i ungdomsmiljøet?

A: Ja, det har jo det.

B: Ja [ler], det har det vært mer enn nok av

A: Mye, med folk herfra og derfra

I: Fortell.

A: Du har jo folk fra Furuseth, Ellingsrud,

B: Mortensrud, Lørenskog, fra overalt

I: De kommer hit for å lage bråk?

B: Ja, som oftest.

A: Også er dem frekke, også, og du vet hvordan ungdommer er, dem starter med å se på hverandre: «Hva er det du ser på, hva er det du ser på?» Og så slenger en eller annen et eller annet som en annen ikke liker.

I: Hva skjer da?

B: Slåssing.

I: Alvorlig?

B: Det har jo vært alvorlig.

A: Det har vært fra alvorlig til tull.

I: Hva mener dere med alvorlig [slåssing]?

B: At noen har ligget på sykehus tre–fire uker. To stykk som fikk kniv. En fikk en hammer i tinningen.

A: Økser også. Mye rart. Det har roa seg nå.

B: Det har roa seg mye ned nå.

I: Når var det det roa seg [på Stovner]?

B: Ett og et halvt år nå har det vært litt rolig. Men det er i vintersesongen det skjer mye, da. Slåss-sesonger er jo vintersesonger. Det er fordi det er jo ikke noe annet å gjøre om vinteren. Det er pisskaldt, og du står ute, og du fryser rumpa av deg, og så kommer det noen utenfra, og så skal dem også begynne å henge her, og så blir det fort kaos, egentlig.

C: Det er akkurat det, det er for lite tiltak, ikke bare til ungdommen her, men til ungdom andre steder, at de blir så oppå hverandre, for de har jo ikke noe annet å gjøre på fritiden.

A: Du har jo sikkert vært på Oslo S, du, du ser jo bare der. Går forbi og så står du og varmer deg på vinteren, og så ender det opp med litt prating, og så, ja, slåssing eller ...

I: Men dere synes likevel miljøet har vært bra?

B: Miljøet blant ungdommen har alltid vært bra.

I: Men konfliktene, er det mest med ungdommer utenfor Stovner?

B: Ja, fordi det er jo regler her.

I: Hva er reglene her?

B: Regelen her er jo at du ikke kan slåss med noen andre som er herifra. Og så lage kaos mellom de som bor her, det funker jo ikke fordi det er folk som skal omgås, vi deler senteret, og vi deler skoler, og vi deler de forskjellige plassene når vi først er ute, og da er det viktig at alle er venner.

I: Har dere noen erkefiender?

B: Ja, det er jo mange erkefiender. Det har jo vært sånn at når folka går ut herifra, så representerer jo de Stovner. Så møter de fort på en gjeng andre, som representerer kanskje Furuset eller Mortensrud. Og det er jo sånn som kan starte småting.

I: Har dere vært i slåsskamper selv?

A: Ja.

I: Skikkelig, eller?

A: Ja, skikkelig. Mye. Mye rart. Det har jo gått bra til slutt, men det er alltid en eller annen som går ned.

I: Har du blitt skada?

A: Jeg har aldri blitt skada.

I: Men nå er det mer rolig?

A: Ja. Folka vokser, vett, du kan jo ikke holde på sånn.

Ungdommene vi intervjuet i denne fokusgruppa, var ungdommer som i større grad enn mange andre hadde vært «tøffe i trynet» og vært med om diverse ting. Deres erfaringer er neppe representative. Samtidig er det flere ting det er verdt å merke seg i dette sitatet. Det første er at «bråket» på Stovner faktisk til dels har vært av alvorlig karakter iblant: Økser, kniver og hammere har vært i bruk. Det er vanskelig å vite hvor utbredt dette har vært, men at ungdommer går løs på hverandre med slagvåpen, er uansett noe man må ta på alvor. Det andre å merke seg at dette likevel har vært regulert av en klar kodeks: Man slåss ikke med folk som kommer fra Stovner. Stovnerungdommen har en felles identitet – de kommer fra Stovner – og hvis de havner i konflikt, så er det med ungdom fra andre deler av byen. Det tredje man kan bite seg merke i, er noe som også stemmer overens med bibliotekarenes fortelling: Det er om vinteren ungdom mest lager bråk («slåss-sesonger er jo vintersesonger»), og det henger sammen med at mange ungdommer ikke har noe sted å være eller henge på kveldstid. «De blir så oppå hverandre, for de har jo ikke noe annet å gjøre på fritiden», som informant C uttrykte det.

Men har det vært mer av slikt på Stovner enn andre steder? NOVA-undersøkelsen om ungdom i Oslo inneholder spørsmål om opplevd vold, blant annet. Når det gjelder hvor mange som har opplevd vold det siste året, kommer Stovner godt ut og havner langt nede på lista over bydeler. Bare vestkantbydelene Vestre-Aker, Østensjø, Ullern, Nordstrand og Nordre-Aker har mindre opplevd vold (Øia 2012:108). Når det gjelder hvorvidt ungdommer på Stovner selv oppgir å ha utført former for kriminalitet, så kommer derimot Stovner opp i øvre halvdel – bare St. Hanshaugen, Gamle Oslo og Alna har høyere andel ungdommer som har utført kriminalitet (ibid.:104). På begge disse skalaene er forskjellene heller ikke dramatiske – så Stovner kommer i det minste ikke spesielt dårlig ut. Det er dog ett punkt hvor Stovner troner negativt på toppen, og det er når det gjelder mobbing. Hele 9,5 prosent av elevene på Stovner oppgir å ha opplevd mobbing så ofte som hver fjortende dag (ibid.:106). Det er den høyeste andelen i hele Oslo – foran St. Hanshaugen som har 9 prosent, og Gamle Oslo som har 7,8 prosent, hvoretter andelen synker gradvis helt ned til 2,7 prosent i Nordre-Aker. Dette var ikke noe vi fanget opp i våre kvalitative intervjuer. Det at det er såpass mange som har blitt mobbet på Stovner, er antakelig med på å forklare hvorfor en del har opplevd Stovner som utrygt, og hvorfor en del oppgir at Stovner ikke har vært et godt sted å vokse opp.

På tross av dette oppgir altså de aller fleste at miljøet på Stovner er godt, og at de har gode venner i nærheten. I de kvalitative intervjuene forsøkte vi å undersøke hva som gjør at noen trives utrolig godt på Stovner, mens andre ikke trives i det hele tatt. Et gjennomgående trekk ved dem som ikke hadde trivdes så godt på Stovner, var at de ikke hadde vært aktive i idrett eller kultur. Ifølge dem var det svært mange tilbud på Stovner til dem som var aktive med noe, som hadde «talent», slik informanten Asha uttrykte det:

I bydelen her, så har man to klubber, den ene heter Fossumklubben og den andre heter Vestliklubben. Og Vestliklubben, den er jo for ungdommer som har talent, eller talent og talent, men som kan synge eller danse eller drive med breaking eller teater. Og der følte ikke vi oss velkomne fordi vi ikke helt henger med akkurat de tinga. Og så har du Fossumklubben, da, som var for de yngre, og da vi pleide å være der, var det ikke ofte vi fikk slippe inn fordi vi var litt bråkmakere.

Fossumklubben var for yngre barn og ungdommer, men ble nedlagt våren 2012. Det var blant annet på grunn av lite oppmøte. En annen av informantene, Mahmoud, mente at dette skyldtes at den hadde hatt dårlig lokalisering:

Mahmoud: Det er vel for at ingen gadd å gå ut dit lenger. Ingen som benyttet seg av stedet. Det er for langt og kaldt [å gå dit]. På vinteren er det helt jævlig å gå ned dit. Det er ... hva heter det?

Intervjuer: Slaps, is?

Mahmoud: Ja, slaps. Når du kommer ned dit, så er du mest sannsynlig klissblaut. Da har du ikke lyst til å danse eller spille biljard eller noen ting, da er du bare kald, da har du bare lyst å dra hjem.

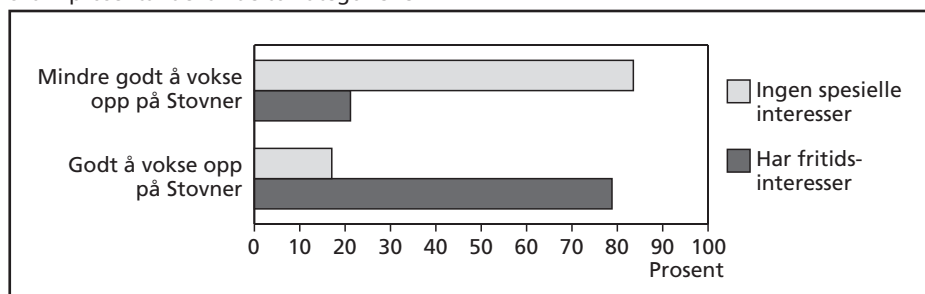
Mahmoud og andre informanter fortalte at de ikke hadde hatt noe sted å være – på Fossumklubben hendte det nemlig rett som det var, at de ikke slapp inn, fordi de ble ansett som «bråkmakere». Og etter hvert som de vokste til, var Fossumklubben uansett ikke aktuell ettersom den var for de yngre.

Ut fra materialet i skoleundersøkelsen forsøkte vi å teste denne hypotesen, at de som hadde aktive fritidsinteresser syntes Stovner var et godt sted å vokse opp, mens de som ikke hadde aktive fritidsinteresser, syntes Stovner var et dårlig sted å vokse opp. I spørsmålsbatteriet hadde vi nemlig med et spørsmål om hvilke fritidsinteresser man hadde, der et av alternative var «ingen spesielle interesser». Vi begynte med å undersøke nærmere hvem som hadde oppgitt at de syntes Stovner var et dårlig sted å vokse opp. På Stovner videregående fant vi ut at svært mange av dem som hadde oppgitt at de syntes Stovner var et dårlig sted å vokse opp, ikke selv bodde på Stovner – og mest sannsynlig ikke snakket om oppvekstmiljøet ut fra personlig erfaring. I tillegg er det betydelig færre som driver med organiserte aktiviteter når de er 16 enn når de er 13, slik vi skrev i drøftingen av Rommensletta i kapittel 3. Mange av dem som hadde drevet med organiserte fritidsaktiviteter gjennom oppveksten, gjør det ikke lenger når de kommer på videregående.

Derfor gjorde vi en statistisk test på dette for elevene på syvendetrinnet på Rommen skole alene. Vi laget to enkle todelte variabler, altså såkalte dummyvariabler. Når det gjaldt trivsel, slo vi sammen dem som oppga at de var «helt enige» og «delvis enige» i at det var godt å vokse opp på Stovner, til gruppa «godt å vokse opp på Stovner».

De som hadde oppgitt at de var helt eller delvis uenige i at det var godt å vokse opp på Stovner, samt verken-eller, slo vi sammen til gruppa «mindre godt å vokse opp på Stovner». Vi gjorde en enkel krysstabulering, og den ble som vist i figur 6.5:

Figur 6.5 Fritidsinteresser og oppvekstkvalitet, 7. klassinger på Rommen skole. N = 53, p = 0,001. Svar i prosentandel av de to kategoriene.

Som man kan se, er det en svært tydelig sammenheng der forholdet nærmest er inverst: De om har fritidsinteresser, synes det er godt å vokse opp på Stovner, mens de som ikke har fritidsinteresser, ikke synes det er like godt å vokse opp på Stovner. Antallet som har svart her, er lite – bare 53 personer – men tendensen er så klar at resultatet får tydelig statistisk signifikans, noe som vil si at det er liten sjanse for at dette er tilfeldig. Selvfølgelig er det mulig at dette skyldes andre bakenforliggende faktorer. For eksempel kan det være at de som ikke har spesielle fritidsinteresser, i utgangspunktet er mindre tilpass og fornøyde med tilværelsen. Vi tror likevel, ettersom dette også ble et viktig tema i en del av de kvalitative intervjuene, at dette er et reelt funn: at Stovner, med alle sine idrettsbaner og kulturtilbud, er et utmerket sted å vokse opp for dem som benytter seg av det – mens de andre, de som ikke har noe spesielt «talent» eller spesielle fritidsinteresser, kan synes at Stovner ikke har så mye å tilby dem.

Underdogposisjonen: stolt av Stovner, men vil bort

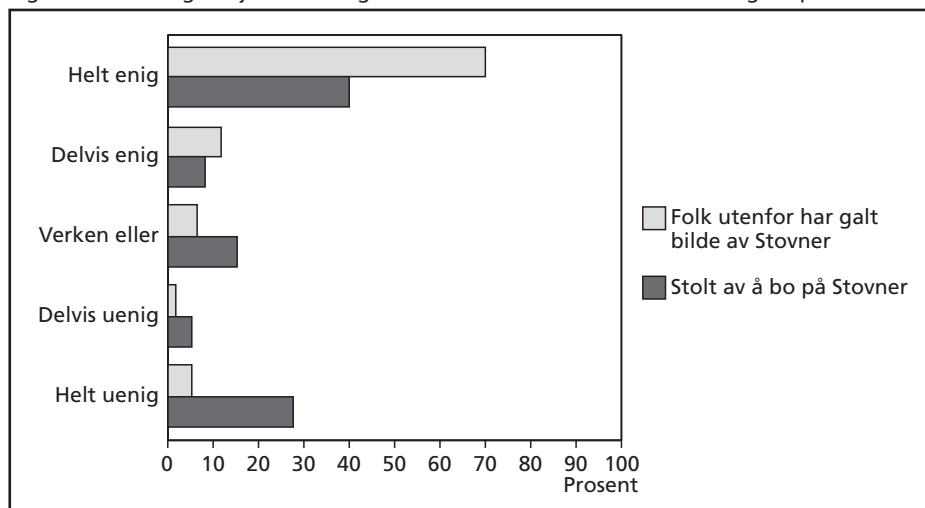
Jennifer Lopez hadde en megahit i 2002 som het «Jenny from the block». Den handlet om at Lopez insisterte på at hun fortsatt var den samme gamle – og at hun var stolt av å komme fra fattigstrøket i Bronx. Refrenget gikk slik: «Don't be fooled by the rocks that I got / I'm Still, I'm Still Jenny from the Block / Used to have a little now I have a lot / No matter where I go I know where I came from».

Denne dobbeltheten preger mye hiphopkultur. På den ene siden skal man «representere» stedet man kommer fra, og rappere synger gjerne om livet sitt på gata og framhever sitt hjemsted på bekostning av andre steder. På den annen side er det mange som driver med hiphop nettopp ut fra et ønske om å gjøre suksess og komme seg

bort fra gettoen de bor i. På mange måter er dette en klassisk underdogposisjonering: På den ene siden har man et behov for å forsvare seg og sine mot majoriteten eller dem man oppfatter som sterkere. På den annen side ønsker man å oppnå en annen posisjon. Samme fenomen kan man finne i noen minoritetsmiljøer: Mange ønsker å ordne opp internt og vil i hvert fall ikke bli fortalt av majoritetssamfunnet hva man skal gjøre, samtidig som man gjerne vil bli kvitt unoter og avansere i samfunnet.

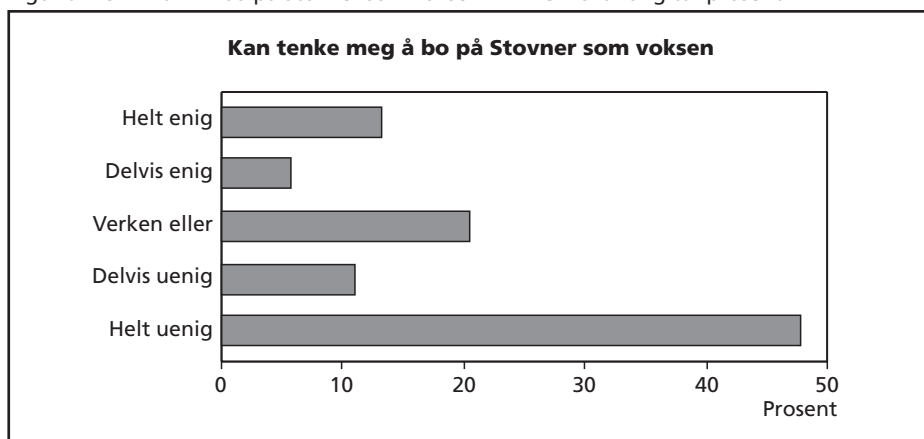
Den samme dobbeltheten fant vi hos mange ungdommer på Stovner. På den ene siden, slik vi har vist, trives de aller fleste veldig godt på Stovner. 48 prosent av alle elevene i mentometerundersøkelsen oppgir at de er helt eller delvis enige i at de er stolte av å komme fra Stovner, og hele 82 prosent mener at folk utenfor Stovner har et galt bilde av Stovner.

Figur 6.6 Holdning til hjemstedet og Stovners omdømme. N = 137. Svar angitt i prosent.

Som vi ser, er det en svært utbredt oppfatning at folk utenfor Stovner har et galt inntrykk av området, og mange uttrykker også stolthet over Stovner. Samtidig – og gitt at folk trives så godt – ble det også tydelig at mange ungdommer ikke *selv* har lyst å bo på Stovner når de blir voksne:

Figur 6.7 Om man vil bo på Stovner som voksen. N = 137. Svar angitt i prosent.

Samme tendens kommer fram i NOVA-rapporten om ungdom i Oslo. Der er spørsmålet om man kan tenke seg å «la dine barn vokse opp i det nærområdet der du selv bor». På Stovner er det 48,1 prosent som svarer «gjærne» eller «svært gjærne» på dette. Det er det nest laveste i Oslo – dog noen prosentpoeng foran bydel Grorud, der det bare er 43,2 prosent som svarer det samme (Øia 2012:61). Til sammenligning er det over 80 prosent som gjærne kan tenke seg å bo samme sted i bydelene Ullern, Vestre-Aker og Nordre-Aker. Spørsmålsstillingen her er ikke helt lik, og funnene i NOVA-rapporten er mer positive enn funnene i vår skoleundersøkelse, der svært få svarte at de kunne tenke seg å bli boende på Stovner. Rent metodisk er det en indikator på at tallene i vår skoleundersøkelse er langt fra å være statistisk representative for all ungdommen på Stovner (ettersom NOVAs undersøkelse er mer omfattende), men at tendensene og retningene man finner i vårt materiale, likevel kan være gyldige.

Hvordan skal man få dette til å henge sammen? Altså at man på den ene siden finner trivsel og stolthet og på den andre siden et ønske om å flytte et annet sted? Vi spurte flere informanter om hvorfor de ønsket å flytte. En av dem, «Munir», var 23 og studerte jus ved Universitetet i Oslo. I første del av intervjuet hadde han snakket lenge om hvor godt han trivdes på Stovner. Men da vi spurte om han selv kunne tenke seg å bo på Stovner i framtiden, trakk han på det:

Nei, altså ... jeg vet faktisk ikke. Jeg tror faktisk ikke det. Det handler om integrering og om å lære språk. Jeg vil at barna mine skal ha de aller beste mulighetene i Norge, ikke sant. Og selv om det er hyggelig her på Stovner, så er det så mange utlendinger her. Så, nei, jeg tror ikke det.

Andre hadde ikke noen klar grunn og sa at de bare ville «prøve noe nytt». Ingen oppga som grunn at det hadde å gjøre med stedets rykte – men ettersom svært mange oppga at det er det mest negative med Stovner, er det ikke urimelig å anta at det også spiller

inn. Samtidig var det også noen av informantene som sa at de godt kunne tenke seg å bli boende i framtiden også. Blant ungdom på Stovner i dag ser det dog ut til å være et tydelig mønster: Mange er glade i Stovner og stolte av hjemstedet sitt – men likevel kan de nok tenke seg å bo et annet sted i framtiden.

Fargeblinde liv

En av de tydeligste forskjellene på de voksne kvinnene og ungdommene vi intervjuet, var holdningen til det etniske mangfoldet. For de voksne kvinnene var den etniske dimensjonen helt sentral for hvordan de så Stovner. Mange av de etnisk norske kvinnene følte at deres kultur holdt på å forsvinne, og kjente seg ikke lenger hjemme på Stovner. Kvinnene med minoritetsbakgrunn var derimot glade for det etniske mangfoldet, men var samtidig bekymret for at mange etnisk norske flyttet ut – og forholdet mellom minoritet og majoritet var en viktig del av hvordan de forsto samfunnet. I så å si alle intervjuene vi gjorde med de unge informantene, framsto ikke dette som viktig i det hele tatt, både blant de unge med etnisk norsk bakgrunn og blant de unge med innvandrerbakgrunn.

To etnisk norske jenter på 17 år, «Gunhild» og «Marianne», uttrykte for eksempel dette da vi intervjuet dem sammen. Vi hadde spurt dem hvordan det var å henge så mye sammen med ungdommer med minoritetsbakgrunn:

Gunhild: Jeg tenker ikke på det, egentlig. De er jo født her. Jeg tenker på dem som norske. Tenker ikke at de er noe annerledes.

Marianne: Folk er folk, ikke sant? Sånn er det overalt. Det finnes bra folk og dårlige folk overalt. Er ikke noe annerledes her.

En annen etnisk norsk informant, «Fredrik» på 18 år, tenkte heller ikke noe særlig over at mange ungdommer på Stovner hadde minoritetsbakgrunn. I forrige kapittel brukte vi begrepet *kognitivt skjema* og *kognitive filtre*. For ham var ikke etnisitet en viktig del av det kognitive skjemaet han så andre mennesker med. Det som var viktig for ham, var hvorvidt folk «var seg selv» og var autentiske. Han hadde etter hvert funnet ut at han ikke trivdes på Stovner, og hadde begynt på en videregående skole inne i sentrum. Det skyldtes alle de «generiske menneskene» (altså «allmenn eller vanlig, og det motsatte av individuell», jf. Store norske leksikon).

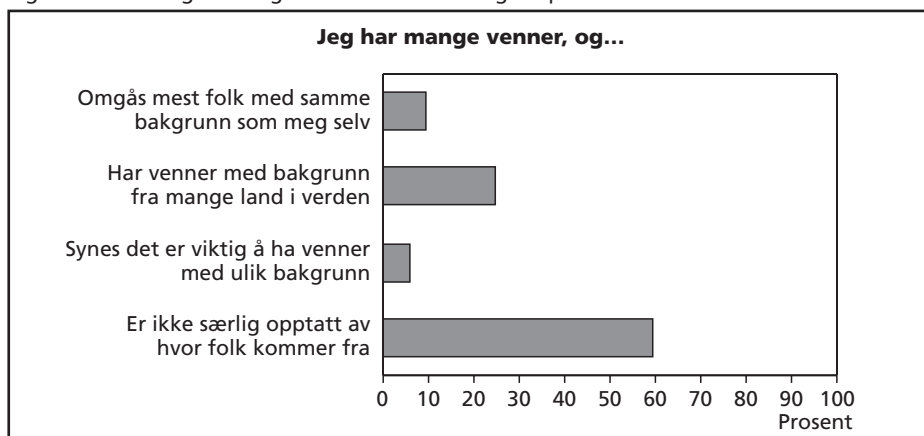
Altså, det var så mange generiske mennesker på skolen jeg gikk på før. Folk skulle bare passe inn og være konforme. Jeg orka ikke mer av det. Og siden du har spurt meg om dette med å være etnisk norsk blant mange innvandrere – det var mye mer utbredt blant de etnisk norske, altså. Bestekameraten min er fra et land i Midtøsten, for eksempel, og han er veldig kul.

Også blant ungdommene med minoritetsbakgrunn som vi intervjuet, var det tydelig at folk ikke tillia etnisk bakgrunn noen stor betydning. Informanten Mahmoud sa det slik da vi spurte om han syntes at den etniske blandingen av folk på Stovner fungerte bra:

Ja, jøss. Aldri vært noe problem det der. Jeg har jo venner fra masse land i verden. Og det har mange av venna mine også. Vi henger jo liksom sammen på tvers ... det er ikke sånn at pakistanere henger med pakistanere og somaliere med somaliere, bare. Eller jo, litt kanskje, iblant, men ikke sånn veldig.

På mentometermøtene på skolene hadde vi med et spørsmål om sosial kontakt og etnisk bakgrunn. Resultatene ble som vist i figur 6.8:

Figur 6.8 Holdning til mangfold. N = 136. Svar angitt i prosentandel.

Det er mulig at dette spørsmålet gaper over litt for mye – at vi skulle ha spurt separat om man omgås mest med folk med lik bakgrunn som en selv, og spurt separat om holdninger til mangfold. Det svarene på dette spørsmålet likevel viser, er at ungdom på Stovner ikke *mener* at etnisk bakgrunn er viktig. Mens voksgenerasjonen av kvinner mener at etnisk bakgrunn *er* viktig.

Men selv om dette er idealet til ungdom på Stovner – at det ikke betyr noe hvor folk kommer fra – kan det nok være at de ikke er riktig så fargeblinde i praksis. Da vi kontaktet ungdommer på ulike møtesteder, registrerte vi ofte at ungdommer hang sammen på tvers av etnisk bakgrunn – men vi så også ofte at folk med samme etniske bakgrunn hang sammen. Et kort intervju på biblioteket med to venninner illustrerer dette. Begge to hadde gått ut av Stovner videregående for ikke så lenge siden, men i ulike kull. De hadde samme etniske bakgrunn. Den ene fortalte at da hun gikk på Stovner, var det slik at de etnisk norske elevene ofte hang sammen med hverandre og satt og spiste lunsj for seg selv. Da utbrøt den andre eleven at det hadde hun vanskelig for å tenke seg – for på hennes kull blandet alle seg.

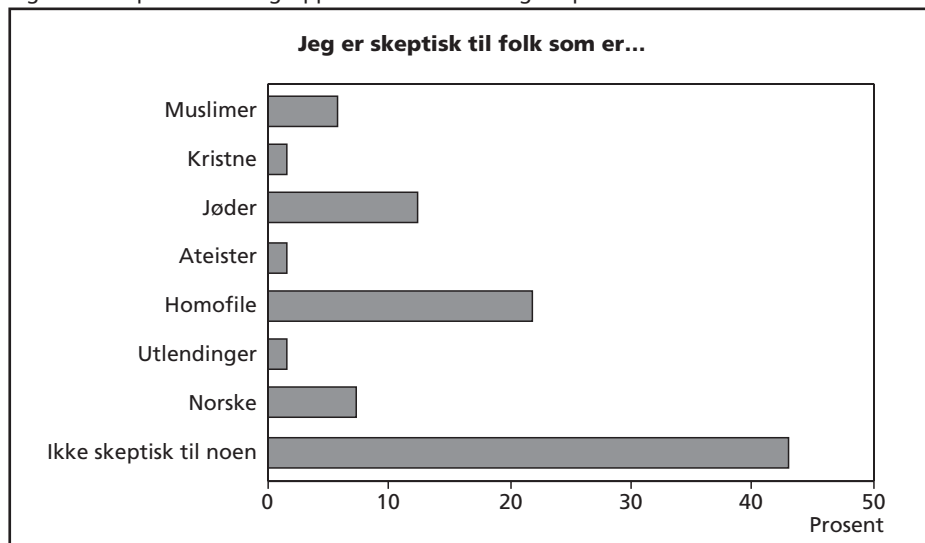
Og selv om vi ikke selv pratet med noen etnisk norske ungdommer som var kritiske til flerkulturen på Stovner, hørte vi via andre at jo, det fantes etnisk norske ungdommer på Stovner som hadde begynt å stemme på FrP fordi de syntes det var blitt for mange innvandrere, og som ikke likte utviklingen. Og fra en av de voksne hørte vi også en historie – dog ubekreftet – om en dame som hadde flyttet med sin datter bort fra Stovner fordi datteren hadde blitt mobbet for å være lyshåret og blitt kalt «norske hore».

Alt dette tyder på at virkeligheten ikke er 100 prosent fargeblind, selv blant de unge på Stovner. Likevel er det ikke tvil om at det har skjedd en svært stor endring på én generasjon: Mens de voksne er bekymret for det etniske mangfoldet, er ikke *det* noe som opptar de unge i særlig grad. Et sitat fra «Hasan», en 22 år gammel gutt, er talende:

Blant ungdom? Så er det egentlig ganske greit [med det etniske mangfoldet]. Men du føler jo at det er mindre og mindre etnisk norske familier her, det er mange som flytter. Mens så ser du jo at barna deres kommer hele veien fra byen og ned her for å være med de venna de er oppvokst med her, da ... Men jeg tror det er mer sann at familien vil ut, da, enn at barna vil ut, da.

En del av de unge synes også at det er for mange innvandrere i forhold til norske på Stovner – noe som også kom fram i spørsmålet om hva de syntes var det mest negative med Stovner (22,6 svarte at det var for mange innvandrere). Våre funn tyder dog på at dette ikke handler om at folk synes at det etniske mangfoldet i seg selv er problematisk – men at man rett og slett ønsker større tilstedeværelse av etnisk norske, både for å lære språk og fordi man setter pris på mangfoldet.

Figur 6.9 Skepsis til andre grupper. N = 130. Svar angitt i prosent.

I undersøkelsen vår på skolene spurte vi også om folk var skeptiske til mennesker fra utvalgte grupper. Det kan godt være at ungdommene svarte mer politisk korrekt på dette enn hva de egentlig tenker og føler, selv om undersøkelsene var anonym. Svarene indikerer likevel at ungdommer på Stovner i det store og hele ikke har mange fordommer. Samtidig tyder svarene på at det er to grupper ungdom på Stovner er skeptiske til, og det er homofile og jøder. Hele 22 prosent uttrykker at de er skeptiske til homofile.

Informanten Mahmoud fortalte for eksempel dette om sin holdning til homofile:

Jeg prater ikke med sånne, jeg holder meg unna, plutselig så gjør'n et eller annet garent eller prøver seg på en eller annen på feil måte, så blir det bare drama, så jeg bare liksom har trekt meg unna, da. Bedre det.

Informanten Asha hadde hatt en homofil gutt i klassen sin og fortalte dette:

Asha: Jeg gikk i klasse med ham, men jeg liker ikke hvordan dem er. Det blir litt for kvalmt for meg, egentlig ass. Han er jo hyggelig, du kan jo snakke med ham. I skoletiden var det greit, liksom, men jeg merka at han ble fort utestengt fra masse rart, og det var jo derfor jeg gadd å snakke med han, for det var sånn jeg kunne snakke med alle. Da følte jeg liksom «stakkars», men fortsatt så kunne jeg noen ganger le av hva folk sa og. Men det er jo ikke min feil, men jeg syntes synd på han, og så merka du jo, året etter forsvant han.

Intervjuer: Forsvant han bare? Hvor er han nå?

Asha: Nei, det veit jeg ikke, ass.

Intervjuer: Flytta han, eller?

Asha: Nei, det veit jeg heller ikke, ass.

Men andre understreket, når vi spurte, at de ikke hadde noe imot homofile. Hasan sa det for eksempel slik:

Jeg kjenner ingen homofile, men jeg har ikke noe imot homofile. Vi mennesker er forskjellige, sant, jeg har lov å tro på min religion, og da må han samme få lov å tro på det han vil, og følge det han vil. Jeg har det i bakhodet, da, at vi får jo lov å være her og tro på vår religion [islam] og noen respekterer oss for det, da må vi samtidig respektere andre folk. Hvis ikke ække vi bedre enn de andre.

Likestilling og grenser

I kapitlet om de voksne kvinnene skrev vi at våre kvinnelige informanter ikke selv brakte spørsmål om likestilling og forholdet mellom menn og kvinner på banen, men at dette var noe som flere av ekspertinformantene trakk fram som viktig – særlig for

hverdagen til en del kvinner med minoritetsbakgrunn. Slik var det også med de yngre jentene og tenåringene. I intervjuene vi selv gjorde med jenter, var dette i liten grad noe som ble brakt på banen av dem selv. Dersom vi spurte jenter om dette – om de opplevde frihet eller urimelige grenser – var svaret stort sett at de følte seg frie, og at dersom foreldre satte grenser, så var det ut fra omtanke. Dette er også i tråd med ungdomsundersøkelsen til NOVA, der det kommer fram at de fleste ungdommene på Stovner opplever at de har et godt forhold til sine foreldre (Øia 2012;50–53). Men i intervjuene med mange av ekspertinformantene kom det fram at jenters deltakelse på Stovner ofte hadde blitt hindret av tradisjonelle kjønnsrollemønstre, der normen var at jenter helst skulle være hjemme og ikke være ute. Dette kom blant annet fram i feltarbeidet på Rommensletta, der et tydelig mønster var at det var lettere å få med gutter enn jenter fra minoritetsmiljøene. Noen av ekspertinformantene knyttet dette til religion:

Du vet, muslimske jenter ... de har ikke så stor frihet. Det er bare noe vi må forholde oss til. Men jeg synes nok at de får stadig mer frihet, jeg synes det. (Informant, bydelsadministrasjonen)

Når vi spurte ekspertinformantene nærmere om dette, viste det seg imidlertid at dette ikke gjaldt jenter fra alle de muslimske gruppene. Et gjennomgående mønster var at det var pakistanske og somaliske jenter som opplevde liten frihet, mens jenter i andre grupperinger – som afghanere og tyrkere – opplevde mer frihet. Også en del tamilske jenter, som i stor grad er hinduer og ikke muslimer, hadde opplevd begrensninger, mente en del av informantene. Vår tolkning er derfor at en del av dem som er aktive i bydelen i ulike sammenhenger – helsevesen, administrasjon og skole – leser virkeligheten gjennom briller der religion (islam) tilskrives en større forklaringskraft enn den muligens har.

Også når det gjelder yngre jenter – som med de voksne kvinnene – er bildet som framtrer hos ekspertinformantene at den sosiale kontrollen over jenter er mindre utbredt nå enn den var for noen år siden, og at flere jenter i dag får lov til ting som deres storesøstre eller mødre ikke fikk. Dette bildet bekreftes også hos flere av jentene vi snakket med. Ingen ville si at de selv opplevde urimelig kontroll. Flere sa likevel at de kjente jenter som hadde svært strenge grenser – men at det var mindre av dette nå enn tidligere. For eksempel møtte vi to norsk-pakistanske jenter i 20-årene på Stovner Senter som snart skulle ut og reise verden rundt alene. Vi spurte dem om det var mange av deres venninner som ville fått lov til det av sine foreldre. Det mente de at det ikke var.

Nei, for å være ærlig tror jeg ikke det. Det er ikke mange som ville fått lov til det. Men foreldrene våre har alltid vært litt sånn – moderne. Men jeg ser at de fleste venninnene mine gradvis får lov til mer ting enn de fikk lov til i familien deres før i tiden. Det er ikke mange jeg kjenner på min alder, som lever det der klisjé-pakistanske livet, liksom, og bare må være hjemme og lage mat mens brødrene deres kjører rundt i

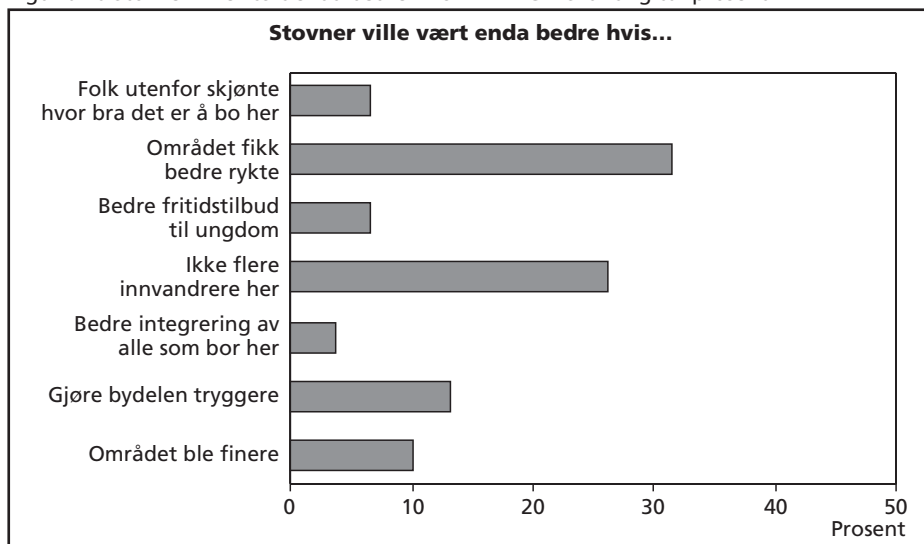
biler, ha-ha. Man får lov til å gjøre ting, liksom. Men det er klart, de fleste foreldre setter noen grenser. Og sånn bør det jo være, synes jeg.

Dette hørte vi fra flere jenter med minoritetsbakgrunn: Friheten var blitt gradvis større. Noen mente at et større problem faktisk var at foreldrene ikke klarte å sette tilstrekkelig med grenser: De maktet ikke å følge med på hva ungdommene deres drev med, på grunn av både språkproblemer og manglende digital kompetanse, og klarte derfor ikke sette grenser som ungdommene i ettertid skulle ønske at de hadde fått.

Stigma: de andres blikk

Det tematiske området der det var størst samsvar mellom det vi hørte fra de kvinnelige voksne informantene og fra ungdommene, var det som handlet om Stovners rykte. Slik vi nevnte i avsnitt 5.2.1., var det ryktet som kom på topp på elevenes liste over det mest negative med Stovner. Det samme kom fram i et annet spørsmål, hva elevene synes ville gjort Stovner bedre:

Figur 6.10 Stovner ville vært enda bedre hvis... N = 134. Svar angitt i prosent.

Mange av ungdommene vi snakket med, fortalte om opplevelser og tanker som tyder på at de har opplevd et *stigma* ved å bo på Stovner, og at dette er en del av deres livshverdag. Hasan sa det for eksempel slik:

Møter jo folk utenfra, og så sier de «hvor er du fra», og så sier jeg «fra Groruddalen», og så sier de «har du på deg en kniv eller pistol?». Og det ække kult å høre sånn ... Mange tenker jo at Groruddalen er et søppelhøl, ikke sant.

Gunhild og Marianne, de to jentene på 17, fortalte også at de møtte på mange ulike reaksjoner når de fortalte ungdommer fra den andre siden av byen at de kom fra Stovner. Gunhild sa dette:

Hvis jeg treffer noen jenter fra vestkanten, liksom, og de hører at jeg kommer fra Stovner, så er det liksom «er det sant? Stakkars deg, liksom, håper du overlever», og sånn liksom. De tenker at dette er en getto, og at folk går med pistoler, og at innvandrere og etnisk norske driver og slåss. Men vi vet jo hvordan det egentlig er her.

For voksegenerasjonen gjaldt dette i stor grad de etnisk norske, mens minoritetskvinnene ikke så ut til å bry seg så mye. Men våre funn tyder på at ungdom over hele fjøla kjenner på et Stovner-stigma. Hvor sterkt dette oppleves, varierer selvfølgelig. En del av dem vi snakket med, så ut til å registrere at det var slik, uten å bry seg så mye. Mens andre så ut til å ta det innover seg. Og mange reagerer aktivt mot dette ryktet og uttrykker stor grad av patriotisme og stolthet over å komme fra Stovner. Likevel er det ikke tvil om at Stovners rykte er en vesentlig del av erfaringen mange unge har ved å bo på Stovner.

6.3 Ønsker for et bedre Stovner

Ungdommene vi snakket med, kom med ulike og varierte ønsker angående hva som kunne gjort Stovner enda bedre. Mange nevnte kino, mens andre nevnte svømmehall. Og en god del nevnte et sted å være eller henge, en slags ungdomsklubb, der ungdom kunne ha oppholdt seg på ettermiddags- og kveldstid. Informanten Asha var for eksempel frustrert over at bydelen ifølge henne brukte penger på feil ting.

Asha: I bydel Stovner har vi noe som heter Groruddalssatsingen. Der hvor de bruker 1 milliard kroner i løpet av ti år.

Intervjuer: Jeg tror kanskje ikke de skal bruke *så* mye penger?

Asha: Men uansett, det har de egentlig bare brukt på å sette blomster på rundkjøringer og lysstolper [lyktestolper] og på Haugenstua Scene og sånt, og det er jo i grunn unødvendig for oss. Vi driter jo i lysstolper og blomster på rundkjøringer, sånn som de to rundkjøringene borti der [peker].

Intervjuer: Men Haugenstua Scene, er ikke det bra da, eller?

Asha: Altså Haugenstua Scene, det kommer jo helt an på om man benytter seg av stedet eller ikke. Og det er jo bare sånne voksenarrangementer eller sånn barnearrangementer som de gjør der, ikke noe midt mellom som er tilpasset for min

aldersgruppe. Og det er jo noe vi synes ikke er riktig, egentlig. Å bruke 1 milliard kroner på lysstolper, liksom, hva skjer'a?

Videre var det en del ungdommer som mente at noe av problemet var dårlig kommunikasjon om de tilbudene til ungdom som faktisk fantes. Hassan fortalte om et svømmekurs han trodde mange egentlig ville være interessert i, men der nesten ingen kom:

Problemet i bydelen er at det er folk som er godt oppi alderen som jobber der. Og det er ikke folk som har ganske mye tilknytning til ungdommen, da. Og når de har tilknytningen til ungdommen, så bruker de ikke ungdommen til den markedsføringen, da. Så det er litt sånn, enten de har det på en hjemmeside som ingen går på, eller så har de det på plakater som henger i bydelssalen, eller som bydelen eier, og som ingen bruker, ingen kommer inn der. Sånn som nå i høstferien, så hadde vi et svømmekurs for ungdom, og det var plass til 50 stykker der, og kun tre dukka opp. Så det forteller litt om markedsføringen, da, at det er ikke noe god markedsføring.

Vi spurte Hassan om han trodde det ville vært annerledes dersom det for eksempel hadde hengt en stor lysende tavle inne på senteret, der beskjeder om hva som skjedde framover, hadde stått med stor skrift.

Ja, da hadde alle fått med seg hva som skjedde. Hvis den hang på senteret, så tror jeg alle hadde fått det med seg. Det hadde det gått videre via telefon. Litt sånn «Hei, i dag er det det som skjer, skal du bli med?», liksom.

De litt eldre ungdommene, som gjerne brukte biblioteket til å studere, etterlyste at biblioteket skulle holde åpent på søndager også. Og en del av de eldre ungdommene etterlyste også en kafé eller pub der man kunne komme for å sitte utover kvelden, siden senteret stenger klokka ni og generelt er dødt på kveldstid.

6.4 Ungdom på Stovner: fem typer

Over har vi presentert funnene våre tematisk, det vil si at vi har tatt for oss hva informantene *sa*, og strukturert det ut fra noen temabolker. Men hva med ungdommene selv? Hvem er de, og hvordan lever de livene sine? For å kommunisere noe av det vi fant, presenterer vi dem, som vi presenterte kvinnene, gjennom en typologi – fire konstruerte «typer» av ungdom på Stovner. Som med kvinnetypologien må ikke disse kategoriene forstås som realistiske portretter av konkrete individer – de er abstraksjoner basert på det vi hørte hos flere ulike informanter. Denne advarselen gjelder enda mer for ungdomstypene enn for kvinnekategoriene vi konstruerte, ettersom ungdom i stor

grad er i forandring og utvikling. Noen av dem vi snakket med, passer antakelig inn i en annen kategori i dag enn de gjorde for to år siden.

- **Den engasjerte:** Denne ungdommen – han eller hun – trives svært godt på Stovner. Han prioriterer skole, hun bruker biblioteket aktivt, og de skal opp og fram. Ved siden av skolen er de engasjert i fritidsaktiviteter – enten fotball eller kultur. Stovner er for dem en boltreplass. De er ikke sikre på om de vil bli boende her selv, da, når de blir voksne eller får barn. Det har jo blitt litt få etnisk norske her? Og barna deres må jo bli flytende i norsk og begynne å studere, akkurat sånn som de skal gjøre når de er ferdige på skolen.
- **Senterlokeren:** Denne ungdommen henger rundt på senteret, T-banen eller Mix-kiosken på fritiden. «Loke på senteret», sier de andre ungdommene at han eller hun gjør. Han har ingen spesielle interesser – utenom TV-spill. Alt i alt liker han Stovner. Men han opplever at han ikke har noe sted å være på kveldstid ... Skal han være nødt til å stå på T-banen og fryse? Han synes faktisk bydelen kunne fikset noe. Men det virker som de heller vil bruke penger på fine lyktestolper.
- **Jenta som må være hjemme:** Denne jenta er som oftest hjemme etter skoletid. Det er ikke det at foreldrene hennes tvinger henne til å være hjemme, eller at hun ikke får lov til å gå ut ... Men det er så mye enklere sånn. Fordi foreldrene er redde for at hun skal havne borti noe feil. Stort sett har hun det fint. Men en og annen gang, den gangen hun kom til å holde hånd med han gutten, og en venninne av moren så det ... så kjente hun at det ikke er bare lett likevel. Rundt seg ser hun at venninnene hennes har fått større og større frihet. For noen år siden hadde de fleste pakistanske jentene det sånn som henne her på Stovner. Men hun ser at det holder på å forandre seg. Kanskje blir det annerledes for lillesøstera hennes når hun kommer i puberteten. Hvem vet.
- **Idealisten:** Denne ungdommen brenner av engasjement for at ting skal bli bedre, både på Stovner og i Norge, særlig når det gjelder forståelse mellom kulturer og religioner. Hvorfor er det så mange som er fiendtlige til muslimer? Og hvorfor er det noen muslimer som sier man må passe seg for ikke-muslimene? Hun – eller han – vil gjerne bidra til dialog. Og de vil bidra til at ungdommer skal komme på rett kjørl, og ikke bare gå og loke på senteret. Og de vil gjerne bo på Stovner, egentlig. For her er det så flott mangfold.
- **Den religiøse:** Denne ungdommen – han eller hun – fikk for et par år siden en religiøs omvendelse. For henne dreide det seg om at hun hørte så mye om hijab i media, og så ble hun nysgjerrig ... og plutselig var hun i gang, gikk i moskeen, brukte hijab. For ham dreide det seg om at han plutselig fikk nok ... var det den slåsskampen der

han holdt på å bli stukket med kniv? Han tror det. Etter det la han om, begynte å be, gikk i moskeen, sluttet å drikke. Plutselig kjente han en ny ro inni seg.

Alle disse typene har vi møtt blant ungdom på Stovner. Og vi har møtt andre ungdommer som ikke passer inn i noen av kategoriene, eller ungdommer som kunne passe inn i flere kategorier på en gang. Og som vi understreket: Ungdommer er i utvikling, forandrer seg, er ikke statiske. En del av dem kommer til å være med på å prege framtidens Stovner.

7 Avslutning: sosialt samhold på Stovner

Temaet for rapporten er å forstå hvilken rolle møteplasser spiller på Stovner, med særlig vekt på deres betydning for tverretnisk kontakt blant kvinner og ungdom. Formålet er å få innblikk i dagens situasjon, men rapporten er motivert ut fra en antakelse om at møteplassene har potensial til å fremme et samhold som er større og tettere og på den måten bedre enn det som finnes i dag. Ambisjonen for prosjektet er at resultatene skal kunne gi innspill til hva bydelen kan gjøre for å legge forholdene best mulig til rette for at Stovner skal bli et godt sted for alle. Politisk inngår prosjektet som en del av innsatsområde 3 i Groruddalssatsingen: bolig-, by- og stedsutvikling.

Formålet med dette siste kapittelet er å oppsummere de viktigste funnene samt å løfte fram en særskilt utfordring knyttet til kommunikasjon. Avslutningsvis lanserer vi et sett av anbefalinger for videre arbeid.

7.1 Hva har vi gjort?

Økt deltakelse er et tema som er særlig løftet fram i programarbeidet rundt områdeløftet for Stovner. Dette er begrunnelsen for å sette søkelyset på møteplassene. Rapporten har vært organisert ut fra to problemstillinger:

- (i) Hvordan bruker ungdom og kvinner møteplassene på Stovner?
- (ii) Hvordan er det å leve som ungdom og/eller kvinne på Stovner?
- (iii) Hvordan kan Bydel Stovner kommunisere bedre med uformelle og formelle nettverk blant minoritets- og majoritetsgruppene?

Empirisk har vi valgt ut fire møteplasser, som er ulike med hensyn til aktivitet, grad av formell organisering og målgruppe de er rettet mot. De fire er Stovner Senter, biblioteket, Rommensletta og Tamilsk ressurs- og veiledningssenter. I tillegg har vi med tre øvrige møteplasser – Liastua, frivilligsentralen på «Låven» og borettslagene og sameiene.

Analysene har vært organisert ut fra et sett av teoretiske perspektiver, med vekt på sosial kohesjon, sosial kapital og begrepet rurbanitet. I kapittel 3 utviklet vi fire ulike analytiske dimensjoner som vi har nyttiggjort oss i de empiriske analysene.

For det første tematiserte vi de institusjonelle rammene, i form av bydel, kommune og stat (vertikale relasjoner) og inkludering mellom grupper (horisontale bånd). En neste dimensjon tok utgangspunkt i Stovners rykte, noe vi forankret i begrepet territorielt stigma. Dette er viktig fordi ryktet har betydning for hvordan Stovner-borgerne opplever stedet, og hvor stolte de er av å bo på Stovner. Fra diskusjonen om sosial kapital er skillet mellom bridging og bonding relevant for å diskutere hvordan ulike møteplasser kan spille ulike roller i et lokalsamfunn. Dette inntaket tematiserer hvorvidt det er slik at etnisk delte møteplasser nødvendigvis representerer et hinder for fellesskap på andre møteplasser. Den siste dimensjonen er begrepet rurbanitet, som vi lanserer i denne rapporten. Dels knyttes begrepet til Stovners beliggenhet, med innslag av både by og land, dels reflekterer begrepet at mange av Stovner-borgerne er bærere av en mentalitet som både er forankret i rurale verdier og samtidig inneholder noe urbant når det gjelder identitet og tilhørighet.

Empirisk er rapporten basert på bruk av flere data. Først og fremst har vi intervjuet informanter på de ulike møteplassene enkeltvis og i form av gruppeintervjuer. Noen av disse intervjuene har vært dybdeintervjuer, andre har vært kortere intervjuer direkte på møteplassene. Totalt har vi gjennomført 25 personlige dybdeintervjuer, 45–50 kortere intervjuer på møteplassene og tre gruppeintervjuer. Vi har også gjort intervjuer med en rekke ekspertinformanter. I tillegg har vi gjennomført skoleundersøkelser i til sammen seks klasser, tre på Rommen ungdomsskole og tre på Stovner videregående skole. Skoleundersøkelsen ble gjennomført med bruk av standardiserte spørsmål (se vedlegg), hvor svarene ble registrert med bruk av mentometerknapper.

7.2 Hverdagen på Stovner: kontinuitet og endring

Et sentralt empirisk utgangspunkt for rapporten har vært at Stovner har gjennomgått store demografiske endringer de siste årene, med stor innflytting av mange mennesker med innvandrerbakgrunn og utflytting av mennesker med både etnisk norsk bakgrunn og innvandrerbakgrunn. Som det kommer fram i rapporten, er dette noe som opptar mange av beboerne på Stovner og i særdeleshet de voksne. Vi har ikke nærmet oss dette materialet primært ut fra problemstillingen «hvordan har Stovner forandret seg?». Likevel er dette et spørsmål som har dukket opp under datainnsamlingen og analysene ettersom dette spørsmålet har inngått i mange av narrativene som Stovner-beboere har fortalt.

Hovedbildet vi sitter igjen med, er at samfunnet på Stovner – de sosiale strukturene, båndene mellom mennesker – i stor grad har blitt reproduert på tross av den demografiske endringen som har pågått. Med det mener vi at måten mennesker forholder seg til hverandre på, ikke er radikalt annerledes nå enn den var for 15–20 år siden. Stovner

fungerer – og beboerne på Stovner trives i all hovedsak godt. I tillegg er oppfatningen til mange av ekspertinformantene som har lang fartstid på Stovner, at hverdagen faktisk har blitt tryggere parallelt med økende innvandring og demografisk endring.

Samtidig er det tydelig at én del av det gamle Stovner i liten grad blir reproduisert, nemlig det frivillige organisasjonslivet og idretten. Feltarbeidet på Rommensletta, Liastua og frivilligsentralen har vist at det klassiske norske organisasjonslivet – med vekt på dugnad, foreldredeltakelse og frivillighet – sliter i møte med nye etniske grupper som ikke har samme tradisjoner for deltakelse. Parallelt med dette har det kommet andre former for frivillighet i etnisk baserte møteplasser. Her har vi skrevet om Tamilsk ressurs- og veiledningssenter, men vi kunne også ha skrevet om en av moskeene i området, for eksempel.

Fellesskap mellom etniske grupper på Stovner

Vi er ikke skapt til å leve alene. Det gode liv finnes i relasjoner og tilhørighet til hverandre.

Eldresentrene er viktige i det forebyggende helsearbeidet i lokalmiljøene. Det er mange etniske nordmenn som møter hverandre på eldresenteret og Stovnersenteret. Mennene med etnisk bakgrunn understreker betydningen av kunne møtes for å prate. Eldresenteret er et sted som gir dem muligheter for å komme seg ut av hjemmet, møte likesinnede og diskutere alt fra helse til politikk.

Vi muslimer feiret Eid-u-Azha på fredag 26. oktober. Eid er festlig dag som gjenforener muslimer over hele verden. Pakistansk kvinner som bor på Fossumberget, organiserer Eid Milan-party. Eid Milan-party vil bli holdt i Fossumberget på første umiddelbare lørdag etter Eid den 3. november. Dette vil være et parolaparty. Denne hendelsen inkludererspill for barn, som en tegnekonkurranse der de vinner mange premier. Alle kvinnene og barna har på seg fargede Eid-kjoler. Denne festen etterlater seg bemerkelsesverdige og fargerike minner.

De fleste pakistanske menn drar til eldresenteret for å møte andre pakistanske menn og nordmenn. Det kan være lærerikt og positivt å møte forskjellige kulturer, men at det også kan være konfliktfylt.

Skrevet av Sadia

(mor, pakistansk bakgrunn, bosatt på Stovner)

7.3 Vertikal og horisontal inkludering

Gjennom Groruddalssatsingen har bydelen nedlagt et betydelig arbeid med å utvikle Stovner til et best mulig område. En sentral del av inkluderingen har således et vertikalt element, ved at det initieres og organiseres ovenfra. I den sammenheng er det heller ikke bare bydelen som er relevant. Idrettslagene er en av møteplassene som nettopp er kjennetegnet ved at den organiseres ovenfra (fra idrettslagene selv) ut fra en ambisjon om å være attraktiv nedenfra.

Et sentralt funn er at idretten ikke fungerer optimalt forstått som en møteplass og en arena for å danne fellesskap og sosial kohesjon. Riktignok fungerer fotball rimelig bra, men det er flere usikkerhetsmomenter knyttet til kjønn og alder. Når det gjelder kjønn, er utfordringen å få jentene til å komme og delta. Noen prosjekter har vært prøvd, men med vekslende hell. I tillegg er det en betydelig utfordring at idretten mister taket på beboerne i overgangen mellom barn og ungdom. Når det er sagt, er det viktig å påpeke at dette ikke er en utvikling som er unik for Stovner, tvert om. Trolig er dette utfordringer som idretten står overfor i alle deler av byen samt i resten av landet. Et spørsmål er likevel om idrettslagene er i stand til å omstille seg tilstrekkelig til en ny virkelighet. Våre funn tyder på at dette ikke er tilfellet, og at det dermed ligger et betydelig potensial for å videreutvikle idretten og Rommensletta som en møteplass.

Skoleundersøkelsen:

- Nær fire av ti sier at Rommensletta er viktig for dem.
- Nesten fem av ti mener idrettslagene ikke skjønner hva ungdom er opptatt av.

Satt på spissen kan man spørre om problemet er at ildsjelene innen idretten ikke vil omstille seg, eller om det er at nye beboere ikke vil tilpasse seg.

Når det gjelder den horisontale integreringen på de ulike møteplassene, så spriker funnene i flere retninger. Våre intervjuer med de voksne kvinnelige informantene viste at etnisitet og flerkultur var svært viktig i deres forståelse av virkeligheten. Men denne studien har også vist at det skjer en tydelig endring med generasjonene: Skoleundersøkelsen viser at de færreste er opptatt av hvor folk kommer fra. Det forhindrer ikke at de antar at andre er opptatt av nettopp dette.

Skoleundersøkelsen:

- Seks av ti er ikke særlig opptatt av hvor folk kommer fra.
- Nesten fire av ti tror andre på Stovner er opptatt av hvor folk kommer fra.

Men horisontal inkludering dreier seg også om mer, ikke minst felles deltakelse på ulike arenaer. Blant de møteplassene vi har valgt ut, er idrettsarenaen og bibliotek aktuelle, men først og fremst gir Stovnersenteret oss eksempler på møtene som skjer. Dette er et sted alle bruker og på noenlunde de samme premissene. Dette er Stovners storstue. Men disse møtene betyr ikke nødvendigvis at man er sammen og opplever fellesskap. Det kan synes som om det er en rekke parallelle liv på senteret. Samtidig mener vi at dette skaper tynne horisontale bånd – altså ikke nødvendigvis dype og personlige relasjoner – men bånd mellom mennesker som likevel skaper en felles erfaring av å dele samme samfunn. Det gjelder både for ungdom og voksne kvinner.

7.4 Territoriell stigmatisering – Stovners rykte

Et utgangspunkt for rapporten er at Stovner har et dårlig rykte. Ikke bare utad, men, viktigere i denne sammenheng, også innad. På bakgrunn av intervjuene er det rimelig å konkludere at et negativt rykte er en del av Stovnerbeboernes selvilde. Alle de møteplassene og alle menneskene vi har snakket med, har i løpet av samtalene vært opptatt av at stedet har et dårlig rykte.

Spørsmålet er likevel om ryktet er et problem. Noen har tatt til orde for at man burde endre navn og på den måten fjerne Stovner som identitetsmarkør. Andre har vært klare på at det ville være å gi etter for andres press. Samlet synes det ikke bare å være en del av selvildet, men også som om det er noe de er stolte av. Om Stovner skal forandres, må det skje innenfra og ikke i form av et nytt navn.

Skoleundersøkelsen:

- Nær ni av ti mener at folk utenfor bydelen har et galt bilde av Stovner.
- Nær fem av ti er stolte over å bo på Stovner.
- Tre av ti mener at stedets dårlige rykte er det mest negative ved Stovner.

I teorien om territorielt stigma hevdes det at det er vanskelig å få arbeid om man har adresse fra bestemte steder. Dette kan meget vel være, og det kan tenkes at dette også rammer beboerne på Stovner. Denne typen diskriminering er imidlertid ikke en del som faller innenfor vårt tema i denne sammenheng. Når vi er opptatt av begrepet, dreier det seg mer om at et slikt stigma kan gjøre noe med hvor stolte beboerne er over stedet de bor, og dermed hvordan de opplever å bo på for eksempel Stovner.

7.5 Bridging og bonding

De to begrepene bridging og bonding reflekterer at fellesskap kan være ekskluderende (binding) eller inkluderende (bridging). Et spørsmål vi har vært opptatt av, er hvorvidt de ulike møteplassene fungerer på den ene eller den andre måten. Fra våre funn er det vanskelig å trekke noen klare konklusjoner. Riktignok er det flere av møteplassene som blir brukt av både majoritet og minoriteter, men felles bruk innebærer ikke fellesskap (som allerede nevnt angående senteret). Det klareste eksempelet på fellesskap som er ekskluderende, er imidlertid Tamilsk ressurs- og veiledningssenter (det finnes selvsagt også andre majoritetsnorske møteplasser som er like selekterte). Brukerne av senteret er i all hovedsak personer med tamilsk bakgrunn, som enten selv bor på Stovner eller i nærliggende områder.

Et viktig spørsmål ut fra de teoretiske perspektivene som Robert Putnam lanserer (presentert i kapittel 3), er hvorvidt deltakelse i ressurs-senteret hindrer inkludering på andre arenaer. Om man ser på hvordan den tamilske gruppa er inkludert i samfunnet, er det i det minste grunn til å påpeke at det ikke er entydig negativt med en organisasjon som vil bli kategorisert som preget av bonding, tvert om. Tamilene gjør det gjennomgående godt på skolen, og en stor andel er i arbeid. Dermed er det ikke sagt at dette skyldes senteret. Snarere kan det være egenskaper ved gruppa som er av betydning. Samtidig er det grunn til å hevde at det ikke er noen nødvendig motsetning mellom engasjement i transnasjonale nettverk og integrasjon i Norge.

Fra annen forskning kan man gå videre og påpeke at nettverk som er bonding, også kan være en styrke (se blant annet Ødegård 2011). Gitt at Ødegårds analyse av situasjonen på Veitvet dette funnet har gyldighet utover Veitvet, kan man spørre om møteplassene vi er opptatt av her, ville være styrket av at man i større grad la til rette for at Stovner-beboerne kunne dyrke interesser på egne premisser.

7.6 Rurbanitet

Rurbanitet er et begrep som både fanger opp Stovners beliggenhet – nær marka og byen – og potensielt Stovner-beboernes identitet preget av verdier kjennetegnet av et liv utenfor og i byen. På samme måte som Stovners rykte var de fleste av dem vi snakket med, opptatt av det fantastiske med Stovner når det gjaldt grøntområder: nærheten til marka, stallen som ligger et steinkast fra senteret, og Liastua som ligger litt lenger bort. Samtidig har mange en nærhet til Stovnersenteret og T-banen.

Skoleundersøkelsen:

- Mer enn tre av ti sier at det beste med Stovner er at alt man trenger, er i nærheten.

Samtidig som Stovner oppleves som bra fordi alt man trenger, er på stedet, er det svært mange som ønsker å flytte ut senere. Blant dem er det mange som ønsker å flytte nærmere byen, men ikke til byen. Om man leser dataene på tvers, synes det derfor å være en slags ambivalens som vi mener at fanges opp med begrepet rurbanitet. Konkret innebærer det blant annet at mange har urbane idealer, for eksempel at nær seks av ti ønsker seg kino på Stovner, enda de mener at et gode med Stovner er at det er så kort vei til byen.

Et viktig element ved forståelsen av rurbanitet er at begrepet legger føringer på hvem man sammenligner seg med, og derigjennom har det betydning for hvordan man opplever at man kommer ut. Som sagt er et ikke et dominerende ønske at man skal flytte inn til byen. Snarere synes det å være viktig å ivareta en identitet som en person som kommer utenfra, men som når som helst kan oppsøke og ta del i byen som sin by.

Videre handler rurbanitet om møtet mellom tette sosiale strukturer, som er vanlig i det rurale, og storbyens fysiske mønstre. Vår studie har vist at mange på Stovner lever tette sosiale liv og alltid opplever at de møter noen de kjenner på senteret. Det synes imidlertid som disse tette sosiale strukturene i voksgenerasjonen er delt langs etniske bånd. For ungdommen er miljøet også tett – men for dem har de sosiale båndene overskredet etniske grenser.

7.7 Kommunikasjon

Et underliggende premiss for at det sosiale samholdet på Stovner skal fungere, og at møteplassene skal bidra til å føre sammen mennesker med hverandre og med bydelen, er at kommunikasjonskanalene fungerer. I intervjuene med alle informantene spurte vi hvor de primært hentet sin informasjon fra. Også på skolemøtene hadde vi med et spørsmål om dette. Det var tydelig hos en del av informantene at de ikke opplevde at de fikk tilstrekkelig informasjon om relevante ting som skjedde på Stovner, eksemplifisert ved ungdommene som erfarte at det kom tre personer på et svømmekurs med plass til 50. Slik informanten Hassan uttrykte det, gjengitt i forrige kapittel:

Problemet i bydelen er at det er folk som er godt oppi alderen som jobber der. Og det er ikke folk som har ganske mye tilknytning til ungdommen, da. Og når de har tilknytningen til ungdommen, så bruker de ikke ungdommen til den markedsføringen, da. Så det er litt sånn, enten de har det på en hjemmeside som ingen går på, eller så har de det på plakater som henger i bydelssalen, eller som bydelen eier, og som ingen bruker, ingen kommer inn der.

Andre var aktive i lokalmiljøet og fikk med seg informasjonen de trengte – dette var gjerne informanter som benyttet seg av tradisjonelle informasjonskanaler som aviser. En eldre kvinne benyttet seg primært av lokalavisa *Groruddalen* til å hente informasjon: «Hvor jeg får vite om tingene som skjer? Det må vel være avisa, det da. Den leser jeg hver dag.» Det samme sa flere av de eldre og middelaldrende informantene: Avisa var fortsatt viktig.

Basert på intervjuene og på skolemøtene mener vi at menneskene på Stovner henter og bruker informasjon på tre grunnleggende måter.

1) Den digitale informasjonsbrukeren

Dette gjelder omtrent alle ungdommene og en del av de yngre voksne. Facebook har blitt en sentral del av hvordan de unge får vite om hva som skjer. Det gjelder også en del av de yngre voksne, som bruker Facebook som både sosial arena og informasjonskanal. Dette går i tospann med annen uformell kommunikasjon – «rykter», sms, telefoner – når noe skjer, spres det videre via uformelle kanaler.

2) Den hjemmевærende – informasjon via kanaler og nettverk

Dette gjelder mange av de beboerne på Stovner som ikke bruker mye digital teknologi – og dem er det en del av, for eksempel mange middelaldrende innvandrere og en del etnisk norske som står utenfor arbeidslivet. De henter ofte informasjon

via trykksaker som er umiddelbart tilgjengelig – en plakat utenfor døra eller i oppgangen eller et trykket flygeblad eller en annonse de får i posten. Også for dem går dette hånd i hånd med uformelle kanaler – særlig hos pakistanere og tamiler blir mye informasjon spredd via familie- og vennenettverk.

3) Den klassiske informasjonsbrukeren – avisleseren

Til sist er det også en gruppe som primært henter informasjon på den «klassiske» måten, altså via avis og lokalavis. Dette gjelder primært en del av de etnisk norske, gjerne dem litt oppe årene som har en del sosioøkonomiske ressurser.

For at kommunikasjon med og mellom disse ulike gruppene skal være mulig, tror vi at bydelen primært må satse på å øke sin informasjonstilstedeværelse på Stovner Senter, som er den arenaen der hele Stovners befolkning er innom. I tillegg ville det være en fordel dersom det fantes en Facebook-gruppe om alle aktivitetene som foregår på Stovner, som man kunne avvertert for i både aviser og på senteret – «Skjer på Stovner», for eksempel.

7.8 Anbefalinger

På bakgrunn av funnene i denne rapporten er det noen typer av anbefalinger som peker seg ut. Mest relevant er selvsagt den typen anbefalinger som ligger innenfor det politiske området, hvor bydelen kan gjøre en forskjell. Et neste element er knyttet til økonomi. Det er selvsagt klare grenser for hva bydelen kan gjennomføre innenfor dagens budsjetter. Det vil også alltid være et spørsmål om prioriteringer når det gjelder å velge hvilke typer av tiltak som er viktige og mulige å gjennomføre.

Vi har forsøkt å finne en balanse mellom pragmatikk og idealer, med vekt på det første. Det vil si at alle de fire hovedtiltakene vi foreslår, er mulige å gjennomføre uten veldig stor kostnad. Våre forslag er forankret i tre idealer: bedre *kommunikasjon*, økt *stolthet* og mer *aktivitet*.

(i) Etablere elektronisk storskjerm på senteret

Et stort problem på Stovner, som på andre steder, er at informasjon ikke kommer fram, eller at den kommer for sent og når for få. På Stovner har man en storstue i senteret, hvor man kan nå alle. Vi foreslår at det lages en stor skjerm, som gir informasjon, men som likevel ikke blir gjort irrelevant ved at det blir en varig oppslagstavle. Et avgjø-

rende moment vil være at det for det meste er underholdning, morsomme kortfilmer, ting som får folk til å undres, dagens dikt, framvisning av bilder fra Stovner – og at informasjonen kommer innimellom alt dette.

(ii) Etablering av et stikk-innom-kontor

På Veitvet er det etablert et stikk-innom-kontor. Dette er et lavterskeltilbud, men fungerer svært godt (Ødegård 2011), både for å spre informasjon og for å gi råd. Ikke minst har stikk-innom-kontoret vært verdifullt for å gi råd til minoriteter som har ønsket å starte en forening, eller som vil være aktive på andre måter. Kontoret kan også fungere som et sted man bare kan gå innom å få en kopp kaffe, slå av en prat og treffe andre. Vi foreslår at et slikt kontor bør være lokalisert på Stovner Senter.

(iii) Stolte Stovner – kunsten å gjøre stedet attraktivt for folk utenfor

Mange er opptatt av at Stovner har et dårlig rykte. Mange forbinder primært stedet med «innvandrere og blokker». Vi tror derfor det bør legges en plan for å få lagt et tilbud eller en aktivitet til Stovner som hele byen er stolt av og oppsøker. Det er med andre ord ikke nok med en svømmehall eller en kino. Det er begge deler institusjoner som først og fremst er rettet mot Stovners egen befolkning. Med en eventuell søknad om OL i Oslo i 2022 vil et spørsmål være hvor ulike anlegg skal ligge. Stovner kan være et aktuelt sted. Men det kan også være mange andre ting som kan gjøre at Stovner blir attraktivt. Det kan dreie seg om arkitektur, kunst eller happenings.

(iv) Behov for ungdomsklubb

I dag fungerer senteret, T-banen og biblioteket samt Mix-kiosken i stor grad som væresteder for ungdom. Det trengs et værested for ungdom uten aktive fritidsinteresser. Alternativet, dersom man ikke får til en ungdomsklubb, er å ansette en ungdomsarbeider tilknyttet biblioteket/senteret/T-banen. En slik klubb i dagens Groruddalen, som man kan la seg inspirere av, er Ammerudklubben – eller Ammerud aktivitetssenter som det egentlig henter – på Ammerud. Stovner hadde tidligere en slik klubb for yngre ungdom, kalt Fossumklubben. Den ble imidlertid nedlagt våren 2012. En del av våre informanter har nevnt denne klubben og sagt at den hadde en dårlig beliggenhet og derfor ikke var spesielt attraktiv. Vi tror derfor at en ny ungdomsklubb bør lokaliseres i nær tilknytning til T-banen og senteret. På en idédugnad i bydelsadministrasjonen om Stovners framtid ble det kastet fram forslag om at et ubrukt parkeringshus (en garasje som ligger under asfalten utenfor Nav-kontoret på Stovner) kunne gjøres om til en underjordisk ungdomsklubb. En ungdomsklubb på et slikt sted – eller i et an-

net egnet lokale i nærheten – ville være med på å gi «senterlokerne» på Stovner et meningsfylt sted å henge.

7.9 Avsluttende betraktninger

Stovner er fortsatt en relativt ung bydel – som etter stor bebyggelse i 60- og 70-årene «satte seg» utover på 90-tallet, før den igjen opplevde stor demografisk endring som følge av innvandring på 2000-tallet. Vi som utenforstående, som knapt hadde satt vår fot på Stovner før vi begynte dette feltarbeidet, har egentlig blitt slått av at det er bemerkelsesverdig lite konflikter og gnisninger som har fulgt disse nylige demografiske endringene, og at beboere på Stovner sier at de i det store og hele trives og har det godt. Vi gir siste ord til en av eiendomsmeidlerne på senteret, en av ekspertinformantene i denne studien, som heller ikke hadde vært på Stovner før hun begynte å jobbe her:

Megler: Jeg har blitt glad i Stovner, jeg. Det er ikke som folk tror. Klart, det er jo finere på vestkanten ... men folk her trives. Folka her har det godt.

Intervjuer: Kunne du flytta hit selv?

Megler: Jeg hadde aldri trodd det før jeg begynte å jobbe her. Men ja – jeg kunne faktisk det.

Vi innledet rapporten med å skrive om de to motstridende fortellingene om Stovner, den idylliserende fortellingen om flerkulturell harmoni og motfortellingen om flerkulturell forvitring. Vårt arbeid med denne rapporten har vist oss at ingen av disse fortellingene fanger inn hele virkeligheten. Flerkultur er ikke bare harmoni: Det bringer utfordringer, og en del av beboerne på Stovner opplever innvandrerettheten som et problem. Men flerkultur trenger heller ikke bety problemer eller forvitring: Blant de unge på Stovner skapes nye identiteter og nye former for samhørighet. Og midt i alt det komplekse som utgjør Stovner, er det tydelig at det er slik eiendomsmeidleren sier: «Folka her har det godt.»

Litteratur

- Alghasi, S., Eide, E. & Eriksen, T. H. (red.) (2012). *Den globale drabantbyen. Grorud-dalen og det nye Norge*. Oslo: Cappelen Damm.
- Andersson, M., Jacobsen, C., Rogstad, J. & Vestel, V. (2012). *Kritiske hendelser – nye stemmer. Politisk engasjement og transnasjonal orientering i det Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Apeland Informasjon (2011). *Oslo kommune – Bydel Stovner: Omdømmeprojekt på Haugenstua. Sluttrapport*. Oslo: Apeland.
- Axelrod, R. (1973). Schema Theory: An Information Processing Model of Perception and Cognition. *The American Political Science Review*, 67, 1248–1266.
- Bay, A. H., Finseraas, H. & Haglund, A. (2010). Civil society and political integration of immigrants in Norway. I A. H. Bay, B. Bengtsson & P. Strømblad (red.), *Diversity Inclusion and Citizenship in Scandinavia*. Cambridge: Scholars Publishing.
- Bogen, H. & Reegård, K. (2009). *Gratis kjernetid i barnehage. Kartlegging av et forsøk i fem bydeler i Oslo*. Fafo-rapport 2009:31. Oslo: Fafo.
- Bydel Stovner (2011). *Program for områdeløftet, Stovner sentrum 2011– 2016*. Oslo: Bydel Stovner.
- Coser, L. (1956). *The Functions of Social Conflict*. New York: Free Press.
- Chan, J., To, H-P. & Chan, E. (2006). Reconsidering Social Cohesion: Developing a Definition and Analytical Framework for Empirical Research. *Social Indicators Research*, 75, 273–303.
- Djuve, A. B. & Hagen, K. (1995). «Skaff meg en jobb!» *Levekår blant flyktninger i Oslo*. Rapport 184. Oslo: Fafo.
- Drangesland, K. A. K., Fuglseth, B. B. & Hidle, K. (2009). *Sosiolkulturell stedsanalyse av Haugenstua*. FoU-rapport nr 11. Kristiansand: Agderforskning.
- Eidheim, F. (1998). *Aktivitet eller idrett? En evaluering av Kulturdepartementets Storbyprosjekt til idrettsformål*. Oslo: NIBR.

- Eriksen, T. H. & Vestel, V. (2012). Groruddalen, Alna og det nye Norge. I S. Alghasi et al. (red.), *Den globale drabantbyen. Groruddalen og det nye Norge*. Oslo: Cappelen Damm.
- Forrest, R. & Kearns, A. (2001). Social Cohesion, Social Capital and the Neighbourhood. *Urban Studies*, 38(12), 2125–2143.
- Friedkin, N. E. (2004). Social Cohesion. *Annual Review of Sociology*, 30, 409–425.
- Fuglerud, Ø. & Engebrigtsen, A. (2009). *Kultur og generasjon. Tilpasningsprosesser blant somaliere og tamiler i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Glick-Schiller, N., Basch, L. & Szanton-Blanc, C. (1992). *Towards a Transnational Perspective on Migration: Race, Class, Ethnicity and Nationalism Reconsidered*. New York: New York Academy of Sciences.
- Granovetter, M. (1973). The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78, 1360–1380.
- Gullestad, M. (2002). *Det norske sett med nye øyne: Kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Guttu, J., Havnen, E. & Koppen, G. (2008). *Kartlegging av boligmassen i Groruddalen. Rapport 2008:7*. Oslo: NIBR.
- Jensen, G. K., Solhaug, K. E. & Haram, I. V. (2012, 15. desember). Flere innvandrere og mindre kriminalitet. *Nrk.no*. Hentet fra <http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/ostlandssendingen/1.8050427>
- Kjeldstadli, K. (red.) (2003). *Norsk innvandringshistorie*. Oslo: Pax.
- Kjeldstadli, K. (2008). *Sammensatte samfunn. Innvandring og inkludering*. Oslo: Pax.
- Lorentzen, H. & Dugstad, L. (2011). *Den norske dugnaden*. Oslo: Høyskoleforlaget.
- Midtbøen, A. H. & Rogstad, J. (2012). *Diskrimineringsens omfang og årsaker. Etnisk minoriteters tilgang til norsk arbeidsliv*. Rapport 1. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Nadim, M. (2008). *Levekår i Groruddalen*. Fafo-rapport 2008:27. Oslo: Fafo
- NOU 2011: 07. *Velferd og migrasjon. Den norske modellens framtid*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- NOU 2011: 14. *Bedre integrering. Mål, strategier, tiltak*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Plan Urban (2009). *Alna miljøpark. Mulighetsstudie. Rommensletta*. Oslo: Plan Urban.

- Portes, A. (1998). Social capital: Its origins and applications in modern sociology. *Annual Review of Sociology*, 24, 1–24.
- Portes, A. & Vickstrøm, E. (2011). Diversity, Social Capital and Cohesion. *Annual Review of Sociology*, 37, 461–479.
- Putnam, R. (2000). *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. NYC: Simon and Schuster.
- Putnam, R. (2007). E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century. The 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian Political Studies*, 30, 137–174.
- Rogstad, J. (2010). *Integrasjon og inkludering – avklaring og perspektivering*. Notat til Inkluderingsutvalget. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Rogstad, J. & Solbrække, K. N. (2012). Velmenende likegyldighet. Konflikt og integrasjon i et flerkulturelt sykehus. *Sosiologisk tidsskrift*, 20(4), 315–338.
- Ruud, M. E., Holm-Hansen, J., Nenseth, V. & Tønnesen, A. (2011). *Midtveisevaluering av Groruddalssatsingen*. Samarbeidsrapport NIBR/TØI 2011.
- Sentio Research Norge (2012, 10. desember). Rapportering fra krisesentertilbudene 2011. Hentet fra http://www.krisesenter.com/statistikk/PDFdocs/rapportering_krisesentrene2011.pdf
- Solberg, J. P. & Bovim, L. (2011). Kriminaliteten går ned. *Norsk politi*, nr. 1/2011, 6–23.
- Strandbu, Å. (red.) (2002). *Idrettens betydning som flerkulturell integrasjonsarena*. Oslo: Novus forslag.
- Søholt, S. (2001). *Oppvekst i to multietniske boligområder i Oslo*. Oslo: Byggforsk.
- Toje, A. (2012). *Rødt, hvitt og blatt. Om demokratiet i Europa*. Oslo: Dreyers forlag.
- Vassenden, A. (2008). *Flerkulturelle forståelsesformer En studie av majoritetsnordmenn i multietniske boligområder*. Doktorgradsavhandling. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Vertovec, S. (2009). *Transnationalism*. New York: Routledge.
- Wacquant, L. J. D. (1993). Urban outcasts: Stigma and Division in the Black American Ghetto and the French Urban Periphery. *International Journal of Urban and Regional Research*, 17, 366–383.
- Wollebæk, D. & Segaaard, S. B. (red.) (2011). *Sosial kapital i Norge*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

- Woolcock, M. (1998). Social capital and economic development: Toward a theoretical synthesis and policy framework. *Theory and Society*, 27, 151–208.
- Ødegård, G. (2010). *Foreningsliv i et flerkulturelt lokalsamfunn. En studie av integrasjon og sosial kapital*. Rapport nr 6. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Øia, T. (2012). *Ung i Oslo 2012. Nøkkeltall*. Nova-notat nr. 7/12. Oslo: Nova.

Appendix

Intervjuguide: ungdom

Generelt

1. Fortell meg litt om deg selv (alder, hvilken skole du går på)
2. Hva slags fritidsinteresser har du hatt før og nå
3. Hva gjør du når du ikke er med på organiserte aktiviteter?

Stovner

4. Hvor er det du har vokst opp?
5. Hvordan synes du det er å bo på Stovner?
6. Hva er det beste med Stovner?
7. Hvilke ting har ikke vært så bra med å vokse opp her?
8. Hva tror du andre tenker om Stovner – hvorfor?
9. Betyr det noe for deg hva andre tenker om Stovner?
10. Kan du se for deg å bo på Stovner dersom du får barn
11. Hvis du skulle gi tre råd til bydelen for å lage et bedre Stovner – hva ville det vært?

Møteplasser

12. Hvilke områder liker du best å henge på her på Stovner?
13. Hvis du går noe sted etter skoletid, hvor går du da?
 - a. Hvorfor – hva er bra der?
14. Hvem andre er det som går dit?
15. Synes du det er en bra blanding av minoritet- og majoritet?
 - a. Hva hadde vært bra?
16. Hva synes foreldrene dine om at du går dit?
17. Er det noen fritidstilbud du savner?

Kommunikasjonskanaler

18. Hvis det er noe som skjer, hvor får du vite om det?
 - a. På skolen, på sms, på facebook, på plakater?
19. Hvis noen skulle gi deg en beskjed om noe viktig som skjer, hva ville den beste måten vært å gjøre det på?

Avslutning

20. Er det noe mer du har lyst å si før vi avslutter?

Intervjuguide: kvinner

Generelt

1. Fortell meg litt om deg selv
 - a. alder, sivilstatus, barn, jobb – tidligere jobber
2. Hva slags fritidsinteresser har du hatt før og nå
3. Hva gjør du når du ikke er med på organiserte aktiviteter?

Stovner

4. Hvor er det du har vokst opp?
5. Hvordan synes du det er å bo på Stovner?
6. Hva er det beste med Stovner?
7. Hvilke ting er ikke så bra med Stovner?
8. Hva tror du andre tenker om Stovner – hvorfor?
9. Betyr det noe for deg hva andre tenker om Stovner?
10. Kan du se for deg å bo på Stovner når du blir gammel?
11. Hvis du skulle gi tre råd til bydelen for å lage et bedre Stovner – hva ville det vært?

Møteplasser

12. Hvilke områder liker du best å være på her på Stovner?
13. Hvis du går noe sted på fritiden, hvor går du da?
 - a. Hvorfor – hva er bra der?
14. Hvem andre er det som går dit?
 - a. Viktige med egne møteplasser for kvinner?
15. Synes du det er en bra blanding av minoritet- og majoritet?
 - a. Hva hadde vært bra?
16. Hva synes folk i familien din om at du går dit?
17. Er det noen fritidstilbud du savner?

Kommunikasjonskanaler

18. Hvis det er noe som skjer, hvor får du vite om det?
 - a. Via bekjente, via media, på sms, på facebook, på plakater?
19. Hvis noen skulle gi deg en beskjed om noe viktig som skjer, hva ville den beste måten vært å gjøre det på?

Avslutning

20. Er det noe mer du har lyst å si før vi avslutter?

Spørsmål til mentometer-undersøkelse på skolemøtene

Ungdom på Stovner: Hva mener DU?

Skoleundersøkelse

Fafo

Kjønn

- Gutt
- Jente

Bakgrunn

- Opprinnelse (foreldre) i Norge
- Opprinnelse (foreldre) fra annet land i Europa eller nord-Amerika
- Opprinnelse (foreldre) fra asiatisk land
- Opprinnelse (foreldre) fra afrikansk land
- Blanding (to foreldre fra ulike land)

Bodd på Stovner

- Hele livet
- Siste 10 år
- Siste 3 år
- Bor ikke på Stovner

Jeg synes Stovner er et godt sted å vokse opp

- Helt enig
- Delvis enig
- Verken eller
- Delvis uenig
- Helt uenig

Jeg er stolt av å bo på Stovner

- Helt enig
- Delvis enig
- Verken eller
- Delvis uenig
- Helt uenig

Det hender at jeg føler meg utrygg på Stovner

- Helt enig
- Delvis enig
- Verken eller
- Delvis uenig
- Helt uenig

Hva vil du si er det beste med Stovner?

- Fine grøntområder / nært marka
- Sentralt/kort til sentrum
- Stille/fredelig område
- Godt miljø og gode venner bor her
- Alt man trenger er i nærheten
- Fine leiligheter
- Flerkulturelt miljø

Hva vil du si er det nest beste med Stovner? (ikke samme som over)

- Fine grøntområder / nært marka
- Sentralt/kort til sentrum
- Stille/fredelig område
- Godt miljø og gode venner bor her
- Alt man trenger er i nærheten
- Fine leiligheter
- Flerkulturelt miljø

Hva vil du si er det mest negative med Stovner?

- Lite å gjøre
- Dårlig rykte
- Kriminalitet/utrygghet
- Dårlig miljø
- For mange innvandrere
- Nedslitte idrettsanlegg
- Mangel på tilbud til ungdom

Hva vil du si er det nest mest negative med Stovner? (ikke samme som over)

- Lite å gjøre
- Dårlig rykte
- Kriminalitet/utrygghet
- Dårlig miljø
- For mange innvandrere

- Nedslitte idrettsanlegg
- Mangel på tilbud til ungdom

Folk utenfor Stovner har et galt bilde av Stovner

- Helt enig
- Delvis enig
- Verken eller
- Delvis uenig
- Helt uenig

Jeg kan tenke meg å bo på Stovner når jeg blir voksen

- Helt enig
- Delvis enig
- Verken eller
- Delvis uenig
- Helt uenig

Dette stedet liker jeg best å være på Stovner

- Stovner senter
- Biblioteket
- Naturen/grøntområdene
- Fotballbane/idrettsplass
- Ingen av stedene

På fritiden liker jeg å drive med

- Idrett (fotball, håndball osv)
- Dans eller turn
- Hest/ridning
- Musikk, hip-hop eller teater
- Politikk eller ungdomsorganisasjoner
- Være aktiv i en religiøs sammenheng (kirke eller moské for eksempel)
- Ikke noen spesielle interesser

Stovnersenteret er et bra sted å møte andre

- Helt enig
- Delvis enig
- Verken eller
- Delvis uenig
- Helt uenig

Rommensletta er et sted som er viktig for meg

- Helt enig
- Delvis enig
- Verken eller
- Delvis uenig
- Helt uenig

Biblioteket er et sted jeg kan treffe folk det er hyggelig å møte

- Helt enig
- Delvis enig
- Verken eller
- Delvis uenig
- Helt uenig

Jeg har mange venner, og...

- Omgås mest folk med samme bakgrunn som meg selv
- Har venner med opprinnelse fra mange land i verden
- Synes det er viktig å ha venner med ulik bakgrunn
- Er egentlig ikke særlig opptatt av hvor folk kommer fra

På Stovner er de fleste ...

- Ikke opptatt av hudfarge eller kultur
- Opptatt av hvor andre kommer fra

Foreldrene på Stovner stiller ikke nok opp på fritidsaktivitetene ungdom driver med

- Helt enig
- Delvis enig
- Verken eller
- Delvis uenig
- Helt uenig

Idrettsklubbene skjønner ikke hva vi unge har lyst til å drive med i dag

- Helt enig
- Delvis enig
- Verken eller
- Delvis uenig
- Helt uenig

Mange får ikke lov av foreldrene sine til å være med på de aktivitetene de har lyst til

- Helt enig
- Delvis enig
- Verken eller
- Delvis uenig
- Helt uenig

Dette skulle jeg gjerne hatt på Stovner

- En kafé eller restaurant
- En ungdomsklubb
- En kino
- En svømmehall
- Synes det er greit som det er

Jeg er skeptisk til folk som er...

- Muslimer
- Kristne
- Jøder
- Ateister
- Homofile
- Utlendinger
- Norske
- Ikke skeptisk til noen

Når noe skjer får jeg vite det gjennom

- Sms eller telefon
- Facebook
- Venner sier det til meg ansikt til ansikt
- Noen i familien sier det til meg ansikt til ansikt
- Ser en plakat

Stovner ville vært enda bedre hvis...

- Folk utenfor skjønnte hvor bra det er å bo her
- Området fikk bedre rykte
- Man fikk bedre fritidstilbud til ungdom
- Stoppe at det blir flere innvandrere her
- Bedre integrering av alle som bor her
- Gjøre bydelen tryggere
- Området ble finere

Rurbane møter

De siste to tiårene har det skjedd store demografiske endringer på Stovner. Nye mennesker har flyttet til området, mange av dem med minoritetsbakgrunn, mens andre har flyttet ut. Hvordan er det å vokse opp og leve på Stovner? Finnes det steder hvor mennesker med ulik etnisk bakgrunn kan møtes, og i tilfelle, hvordan fungerer disse møteplassene? I rapporten settes det et særlig søkelys på kvinner og ungdom. Analysene viser at det finnes segregerende krefter, samtidig som det er et sterkt sosialt lim som bidrar til å holde lokalsamfunnet sammen. Mange trives også svært godt på Stovner, mens andre gir uttrykk for at de er bekymret for utviklingen. En utbredt opplevelse er likevel at Stovner har et ufortjent dårlig rykte.

Fafo

Borggata 2B/Postboks 2947 Tøyen
N-0608 Oslo
www.fafo.no

Fafo-rapport 2013:02
ISBN 978-82-7422-970-9
ISSN 0801-6143
Bestillingsnr. 20292